

maig 2008 número 1

Apunts de seguretat

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Secretaria de Seguretat

Apunts de seguretat

Apunts de Seguretat
ISSN 2013-2913

Secretaria de Seguretat
Gabinet de Seguretat

consell de redacció:

Ferran Alonso
Josu Gondra
Francesc Guillén
Mònica Solé
Jesús Solares

secretaria de redacció:

Ferran Alonso falonso@gencat.cat
Mònica Solé msolep@gencat.cat

Presentació

La Secretaria de Seguretat, amb la voluntat de divulgació del coneixement i recerca en matèria de seguretat, presenta aquesta revista *Apunts de Seguretat* com a part d'un projecte de difusió més ampli, que inclou publicacions, algunes de caràcter més restrictiu, amb notícies i informacions actuals i rellevants en format breu, i d'altres de difusió més àmplia com la que es presenta en aquest moment. Alhora, també es presentarà properament una revista *Apunts de Seguretat* en versió monogràfica.

Aquesta voluntat de difusió vol seguir, amb un esperit més analític i reflexiu, la tradició ja iniciada en etapes anteriors amb documents com ara el *Recull de Documentació Directiva* (primera i segona època). Així doncs, *Apunts de Seguretat* neix amb la vocació de presentar articles sobre temàtiques d'especial interès per als professionals del món de la seguretat que són també tractades des de la Secretaria de Seguretat.

En el sí del mateix projecte de difusió, també es pretén realitzar, com hem dit, una altra revista *Apunts de Seguretat* en versió monogràfica que tractarà de forma extensa temes que pel seu contingut requereixen una anàlisi més profunda.

La finalitat del projecte en el seu conjunt és unir els treballs teòrics i acadèmics de l'àmbit de la seguretat en la vessant més pràctica d'aquest món, en un intent de proporcionar una major comprensió dels fenòmens que afecten la nostra societat i que ajudin a la seva aplicabilitat preventiva i reactiva.

La publicació d'aquests documents serà intercalada amb un o dos monogràfics anuals i un màxim de tres *Apunts de Seguretat*. Des de la Secretaria de Seguretat es desitja respondre a les inquietuds dels professionals i per això qualsevol suggeriment de millora serà ben rebut.

En el primer número d'*Apunts de Seguretat* es presenten sis articles relacionats amb la seguretat des d'una concepció àmplia del terme, de temàtica molt diversa i de gran transcendència social com ara són: la violència masclista, el consum de drogues per part dels adolescents, el terrorisme gihadista, entre d'altres. Així mateix, aquesta publicació també pretén fer-se ressò d'aquells documents, informes, articles o llibres que aporten valor afegit en el camp de la prevenció i de la seguretat i, per aquest motiu, també s'inclouran traduccions i ressenyes literàries. En el present número s'ha inclòs una ressenya literària sobre mobilitat segura i una traducció parcial sobre el creixement de l'Islam polític.

Apunts de seguretat

número 1

ARTICLES

Polítiques de seguretat contra la violència masclista. **pàg. 1**

Alba Garcia

El consum de tabac, alcohol i drogues entre els joves catalans, Enquesta de Convivència Escolar i Seguretat a Catalunya (ECESC) 2005-2006. **pàg. 19**

Josu Gondra

Terrorisme gihadista: revisió d'alguns factors explicatius del fenomen. **pàg. 41**

Ferran Alonso

Algunes consideracions sobre els darrers canvis en les competències en seguretat privada. **pàg. 53**

Santi Herrero

Una introducció al civisme i la convivència. **pàg. 59**

Enric Sánchez

Comparativa de les diferents propostes en matèria de seguretat. **pàg. 73**

David Royo

TRADUCCIONS

El creixement de l'islam polític. **pàg. 81**

Ferran Alonso

RESSENYA LITERÀRIA

Formació de formadors per a la mobilitat segura. Quaderns de Trànsit número 4 **pàg. 89**

Vicens Valentín

Polítiques de seguretat contra la violència masclista.

Alba Garcia

Directora del Programa de seguretat contra la violència masclista

Síntesi

Històricament les dones no hem estat incloses en moltes de les definicions de drets fonamentals presentades com a universals com ara la Primera Declaració dels Drets de l'Home i del Ciutadà (1789) o el dret al Sufragi Universal que exclouen des del principi totes les dones. El concepte de *seguretat* des de la vessant dels drets de ciutadania, doncs, ha d'incloure el compromís per la defensa dels drets humans bàsics en general i els de les dones en particular. Si la seguretat és l'instrument que ha de garantir el viure i el convida amb tranquil·litat a tots els ciutadans i ciutadanes es fa necessari incorporar la perspectiva de gènere tant en la mateixa definició de seguretat com en totes les accions que planteja. A partir de l'anàlisi de les necessitats de la població en matèria de seguretat i de la definició de les polítiques públiques de seguretat amb perspectiva de gènere, és com i quan podrem parlar d'actuacions adreçades veritablement a tota la població. Entren a formar part de l'escenari de reflexió aspectes relacionats amb l'espai privat i públic, el risc, la mobilitat segura amb llibertat i amb tranquil·litat per carrers, places i edificis, la millora en termes urbanístics d'itineraris i recorreguts, la protecció en espais privats.

No existeix una seguretat neutra (M.Naredo, 1998) i universal. Les experiències vitals, la subjectivitat, la por, la sensació d'inseguretat són diferents per a dones i homes (E. Stanko). A vegades, fins i tot es produeix paradoxalment un canvi rellevant en l'imaginari tradicional que ens presenta l'espai íntim, el domèstic, com aquell que ofereix seguretat, protecció, recolliment, i que es veu constantment transgredit quan parlem de violència vers les dones.

Aquest article pretén fer una aproximació a l'abordatge del fenomen de la violència que pateixen les dones només pel fet de ser dones, la violència masclista, des de les polítiques públiques de seguretat amb perspectiva de gènere. També és un intent d'unificar terminologia per saber a què ens referim quan parlem de violència masclista, domèstica o de gènere. La necessitat de fer una anàlisi de la realitat tenint en compte que hi ha aspectes de la criminalitat, la delinqüència i, per tant, de la resposta institucional sobre aquestes, s'ha de fer amb perspectiva de gènere. Finalment, exposarem a grans trets la posada en marxa del Programa de seguretat contra la violència masclista com exemple d'actuació pública de seguretat plantejada per combatre la violència potencial i real que s'exerceix sobre la meitat de la població.

Paraules clau: violència, dones, gènere, seguretat, polítiques públiques

Apunts sobre el dret a la seguretat

Per a tenir una vida plenament humana s'ha d'arribar a poder viure, convida i sentir-se segures i segurs (D. Renau, 2004) a qualsevol lloc i en qualsevol temps del nostre cicle vital.

Hi ha llocs del planeta on és molt difícil d'acomplir aquest dret però el cert és que en aquells sistemes democràtics com el nostre tenim els elements necessaris perquè aquest propòsit sigui factible. Garantir els drets i protegir les persones és una responsabilitat d'un estat de dret, per tant el dret a la seguretat i la protecció és quelcom inherent a les competències i obligacions dels poders públics.

La seguretat, els seus sistemes i corresponents àmbits d'actuació, han estat definits, plantejats i organitzats des d'una hipotètica universalitat a partir de l'experiència parcial i androcèntrica falsament entesa com a universal. La condició de servei públic de la seguretat ha de tenir en compte els requeriments dels seus i les seves destinatàries: les ciutadanes i els ciutadans. Per tant, si volem superar aquesta parcialitat es fa imprescindible esbrinar i tenir en compte aquests requeriments amb perspectiva de gènere.

Des de l'òptica dels drets, doncs, un dels principals objectius de la seguretat pública ha de ser el de garantir els drets de les dones en tant que drets humans bàsics. Encara que no sempre el que s'ha convingut i s'ha definit com a dret humà bàsic ha inclòs les dones, els drets humans de les dones són tant els que fan referència a l'esfera pública com els que es refereixen a l'esfera privada. Ambdues esferes contenen drets estretament vinculats ja que si són vulnerats en l'espai privat els de l'esfera pública es veuen afectats (P. Folguera, 2006).

La seguretat ha estat definida històricament de maneres diverses. Les tesis conservadores la plantegen des d'una perspectiva reactiva com a eina exclusivament per a garantir l'ordre públic, de control i *repressió preventiva* per a acabar amb els conflictes, la delinqüència i la criminalitat.

Un concepte sostenible de seguretat (J. Curbet, 2003) implica superar la condició reactiva i considerar les polítiques públiques de seguretat com a vehicle per a garantir els drets de ciutadania afavorint la convivència i protegint les persones. Aspecte que amb perspectiva de gènere vol dir garantir tant a homes com a dones de totes les edats el dret de viure amb seguretat, amb protecció i lliures de violències.

La definició de seguretat pública d'acord amb l'ordenament jurídic català que recull el Pla General de Seguretat, 2005-2007 la presenta com a totes les actuacions dels poders públics adreçades a la protecció de les persones i béns davant de possibles agressions d'origen humà o natural i comprèn totes les mesures de prevenció i protecció eficaces en l'assegurament dels drets i les llibertats dels ciutadans i de les ciutadanes, la preservació de la convivència i el foment de la cohesió social:

El foment de la convivència i la cohesió social ha de provenir d'iniciatives i polítiques transversals modernes que, des del respecte als valors de la democràcia i la llibertat, garanteixin la seguretat de les persones i llurs béns.

Catalunya aspira a dotar-se plenament d'un model que transcendeixi la concepció tradicional de la seguretat i l'ordre públic, a favor d'una orientació que es fonamenti en la prevenció, la participació i la implicació dels diferents serveis públics, i també de la societat civil.

Llei 4/2003 de 7 d'abril, d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya.

Amb perspectiva de gènere, en primer terme aquest caràcter proactiu de la seguretat afavoreix estratègies públiques transversals orientades a la prevenció, la participació i la implicació dels diferents agents. Per tant, motiva a incloure a les agendes dels diversos àmbits socials, polítics i administratius actuacions en qualsevol dels espais: prevenció, detecció, atenció, protecció i recuperació de les dones que han patit o pateixen situacions de violència. D'aquest enfocament integral se'n deriven metodologies de treball a partir del treball transversal, coordinat, en xarxa, imprescindible tant a nivell intern com a nivell extern amb diferents actors per poder assolir nivells excel·lència, d'eficàcia i d'eficiència en els resultats d'aquestes.

La vivència de la seguretat, la sensació d'inseguretat, la protecció i l'espai¹

La vivència de la seguretat és completament subjectiva (M. Naredo, 1998) ja que hi influeixen factors personals i socials com l'edat, l'educació, la socialització, l'entorn i òbviament el sexe i el gènere.

En aquest punt, la perspectiva de gènere també ens dona l'oportunitat de constatar que dones i homes no tenen la mateixa percepció sobre molts aspectes i variables que s'utilitzen per analitzar els nivells d'inseguretat o de tranquil·litat de la població. La percepció d'allò que és perillós, del que és segur, l'experiència de la por, o la sensació de seguretat varia segons es viu en un cos de dona o en un cos d'home.

Hi ha estadístiques sobre la vivència de la seguretat en relació a la percepció de la perillositat que ens mostren dades curioses com ara que els homes, en particular els joves, (E.Stanko) protagonitzen les xifres més elevades dels delictes contra les persones i en canvi se senten més segurs que les dones i tenen una vivència del risc i de la seguretat diferent. Els homes se senten més segurs que les dones en públic tot i que hi ha un percentatge més alt de delictes perpetrats per homes contra homes. Les dones viuen constantment la limitació a la seva autonomia i la llibertat personal davant de la vivència del risc i la sensació d'inseguretat.

Un objectiu prioritari de la seguretat pública és poder garantir la seguretat i la tranquil·litat a la ciutadania tant en els espais públics com els privats. Garantir i preservar el dret de les dones a no patir violència masclista des del marc de la seguretat esdevé un d'aquests nous reptes importants. Gran part de la violència masclista succeeix en espais coneguts,

¹ Teresa del Valle (1997) defineix espai des de la vessant antropològica: "área físicamente delimitable bien por las actividades que se llevan a cabo, la gente que lo ocupa, los elementos que lo contienen o los contenidos simbólicos que se le atribuyen" pp. 32.

íntims i propers. La violència masclista en la parella o en l'àmbit familiar a més a més té lloc en espais privats. Així, l'espai privat perd absolutament la connotació de segur per transformar-se en l'espai més perillós, vulnerable, desprotegit, insegur i buit de drets per un sector important de la població femenina.

Per tant, la sensació de seguretat i d'inseguretat en aquest sentit traspassa amb facilitat la dicotomia espai públic - privat. Els espais públics i privats, doncs, tenen en comú aspectes que vulneren els drets bàsics de les persones, amb la qual cosa allò succeeix tant en uns com en els altres, esdevé d'interès per a la seguretat pública.

La violència masclista: una qüestió de seguretat

La Declaració de Montréal sobre la Seguretat de les Dones (2002) manifesta com a obstacles per la llibertat i l'equitat de les dones en les nostres societats contemporànies el sentiment d'inseguretat o el fet de patir violència masclista. La discriminació, i en aquest sentit, la seva conseqüència més execrable, la violència per raó de sexe, suposa un gran obstacle per al ple desenvolupament de totes les societats.

Aquesta Declaració també apel·la a la necessitat de treballar de forma coordinada, a establir aliances i desenvolupar el treball en xarxa entre els diferents actors implicats com a camí per a "poder garantir l'efectivitat de les accions". També insta als serveis policials a donar un enfocament preventiu en comptes de repressiu en matèria de violència i inseguretat, i li dóna una important rellevància als aspectes formatius, organitzatius i participatius com a factors facilitadors per aconseguir aquests objectius.

Les violències masclistes

La violència que pateixen les dones per raó de sexe esdevé un fenomen que afecta totes les cultures, grups socials i edats d'arreu del món i per tant Catalunya no n'està exempta. *Es tracta d'un fenomen universal que, fruit del sistema patriarcal, és present a gairebé totes les cultures i a tots els nivells socials i econòmics i està vinculat a les mancances de les nostres societats* pel que fa a les cotes d'igualtat. La violència vers les dones és el resultat més greu d'unes relacions socials basades en la discriminació per raó de sexe.

A Catalunya, la denominació de *violències masclistes* parteix d'un important treball participatiu on institucions, organismes i grups de dones van acordar aquesta denominació com la més òptima per referir-se a aquest tipus de violència que s'exerceix contra les dones només pel fet de ser-ho en el marc d'unes relacions de poder desiguals entre homes i dones.

Tant a nivell internacional com europeu, aquest tipus de violència ha rebut diverses denominacions: violència vers les dones, de gènere, sexista, masclista, etc.

Les Nacions Unides en la Declaració de Beijing de 1995 defineixen la violència contra les dones com aquells actes vers les dones que "tenen o poden tenir com a resultat un dany o

sofriment físic, sexual, així com les amenaces d'aquests actes, o la coacció o la privació arbitrària de llibertat, tant si es produeixen a la vida pública com privada".

Tot i que la violència en les relacions de parella (abusos físics, psicològics, sexuals) és la més present a la nostra societat, no podem oblidar-ne d'altres com: l'abús sexual, l'assetjament sexual i moral a l'àmbit laboral, la mutilació genital femenina, els matrimonis pactats d'adolescents i nenes, el tràfic de dones, la prostitució forçada, la violència derivada dels conflictes armats, així com totes aquelles pràctiques convencionals i tradicionals perjudicials per a la salut i la sexualitat de les nenes i les dones.

A nivell de l'estat espanyol, històricament s'han usat indistintament els termes de violència familiar, intrafamiliar, domèstica, o de gènere per referir-se a diversos àmbits on aquesta violència de caràcter sexista s'exerceix.

Part del marc normatiu, tal i com passa en algunes lleis com la Llei Orgànica 11/2003 de 29 de setembre de Mesures Concretes en matèria de Seguretat Ciutadana, Violència Domèstica i Integració Social dels Estrangers, o com la Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'Ordre de Protecció de les Víctimes de la Violència Domèstica, es fa referència a tot un seguit de delictes de violència quan es comenten en l'àmbit domèstic concret ampliant el cercle de possibles víctimes a tots els seus membres.

La Llei Orgànica 1/2004 de 28 de desembre de mesures de protecció integral contra la violència de gènere fa referència a la violència vers les dones en les relacions de parella plantejant com a violència de gènere exclusivament els delictes de violència vers les dones en l'àmbit de la parella deixant fora la resta de manifestacions de violència contra les dones.

Utilitzar el terme de *violència de gènere* només per referir-se a la violència que s'exerceix contra dones en l'àmbit de la parella o ex parella, ha estat una de les condicions que ha generat la necessitat de trobar un terme més ampli que inclogui totes les violències sexistes que s'exerceixen vers les dones.

Actualment es troba en tràmit parlamentari el **Projecte de Llei dels Drets de les dones per a l'eradicació de la violència masclista** que a partir d'un consens, tant pel que fa a la denominació d'aquest tipus de violència, com pel que fa a l'esforç per a la unificació de criteris en el marc conceptual per a l'abordatge de les diferents violències, esdevé un nou marc legal pioner. Al seu Preàmbul es fa esment de l'important procés participatiu que va donar pas, entre d'altres qüestions, a la denominació de la violència que s'exerceix contra les dones només pel fet de ser dones com a **violència masclista**.

La violència contra les dones de caire masclista, doncs, no es cenyeix únicament a la que es dona a l'àmbit familiar o de parella. Fa referència a totes les tipologies d'abusos, físics, psicològics, sexuals i econòmics, en qualsevol dels àmbits on es pot donar adoptant característiques concretes: àmbit familiar, àmbit de la parella o ex-parella, àmbit laboral i àmbit sociocomunitari:

- 1 **Violència en l'àmbit de la parella:** consisteix en la violència física, psicològica, sexual i/o econòmica exercida sobre les dones i realitzada per part de qui sigui o hagi estat el seu cònjuge o de qui estigui o hagi estat lligat a ella per relacions similars d'afectivitat.
- 2 **Violència en l'àmbit familiar:** consisteix en la violència física, sexual, psicològica i econòmica, exercida sobre les dones i les nenes, que es dona en el si de la família i és perpetrada per membres de la mateixa família –llevat de la violència exercida en l'àmbit de la parella o ex-parella esmentada en l'anterior apartat- i que són determinades pel marc de les relacions afectives i lligams de l'entorn familiar.
- 3 **Violència en l'àmbit laboral:** consisteix en la violència física, sexual i psicològica, respecte la qual es distingeixen dues tipologies:
 - Assetjament per raó de sexe: com a situació en la qual es produeix un comportament no desitjat relacionat amb el sexe d'una persona amb ocasió de l'accés al treball remunerat, l'ocupació o la formació, amb el propòsit o efecte d'atemptar contra la dignitat de les dones i de crear un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant o ofensiu.
 - Assetjament sexual: entès com la situació que es produeix davant de qualsevol comportament verbal, no verbal o físic no desitjat d'índole sexual, que l'autor coneix o hauria de conèixer, i que tingui com a objectiu o efecte violar la dignitat d'una dona o crear un entorn intimidador, hostil, degradant, humiliant, ofensiu o molest.
- 4 **Violència en l'àmbit social o comunitari:** consisteix en la violència física, psicològica i sexual, respecte la qual es distingeixen:
 - Agressions sexuals, que consisteixen en l'ús de la violència física i sexual exercida sobre les dones i que està determinada per l'ús premeditat del sexe com a arma per demostrar el poder sobre les dones i nenes i abusar d'aquest poder.
 - Assetjament sexual.
 - Tràfic i explotació sexual de dones i nenes.
 - Mutilació genital femenina o risc de patir-la, que inclou el conjunt de procediments que impliquen una eliminació total o parcial dels genitals femenins i/o lesions causades als òrgans genitals femenins, encara que hi hagi consentiment exprés o tàcit de la dona.
 - Matrimonis forçats i d'altres pràctiques convencionals nocives per a les dones.
 - Violència derivada dels conflictes armats, que inclou totes les formes de violència contra les dones que es produeixen en aquesta situació, com l'assassinat, la violació, l'esclavatge sexual, l'embaràs, l'avortament i

l'esterilització forçades, la infecció intencionada de malalties, la tortura i els abusos sexuals.

- Violència contra els drets sexuals i reproductius de les dones, com són els avortaments selectius i les esterilitzacions forçades.

La violència masclista esdevé un fenomen summament complex, que respon a una lògica de caire estructural i que la seva possible eradicació passa per plantejar actuacions integrals, compartides i transversals per a totes les seves fases i en tots els àmbits d'actuació pública.

Les seves múltiples causes, des d'una anàlisi ecològica (J. Corsi, 1997), responen a una lògica de relacions abusives de poder d'un gènere respecte de l'altre que es reproduïx en qualsevol espai, en qualsevol grup social, a qualsevol edat i en qualsevol moment, tant en les relacions socials entre els gèneres com en les relacions d'afectivitat i de convivència entre homes i dones. Aquesta dimensió multicausal la determinen aspectes tant de l'àmbit de la cultura o macrosistema, com de l'àmbit social (mesosistema) com el mateix àmbit individual (microsistema).

L'anàlisi ecològica no només ens permet tenir coneixement de les dimensions d'aquest fenomen, sinó que també ens permet analitzar-lo per poder dissenyar actuacions estratègiques adequades per a la seva eradicació a curt, mig i llarg termini.

El nucli de la inseguretat es troba en el procés psicològic de la por (J. Curbet, 2003). La por de les dones al crim no és fictícia ni respon a la histèria del gènere (E. Stanko). Les propostes públiques de seguretat moltes vegades desenfoquen el seu veritable objectiu ja que la major part dels assassinats els cometien persones pròximes o vinculades a les víctimes (J. Curbet, 2003).

Hi ha relació entre la violència a l'àmbit familiar i de parella, la sensació de por i l'exercici del dret a circular i moure's amb plena llibertat per l'espai públic. Un motiu més per no separar les diferents violències que s'exerceixen contra les dones perquè totes són fruit de les mateixes raons estructurals: comparteixen els efectes que pateixen les dones i les dificultats que es troben aquestes en els processos de recuperació.

Des d'una vessant proactiva, l'abordatge del fenomen requereix la implicació de tots els àmbits possibles. Des de l'anàlisi ecològica, adopten una importància cabdal totes aquelles estratègies i actuacions en el camp de la prevenció, la detecció precoç, els models d'atenció, la protecció i els processos de recuperació.

El paper de les institucions

Davant d'aquesta dimensió multicausal i multifactorial, l'abordatge de la violència masclista forçosament ha de ser global, integral i multidisciplinari. Al nostre país les polítiques públiques de promoció de la igualtat de gènere han anat contemplant a tots nivells (local, autonòmic i estatal) l'abordatge estratègic de la violència contra les dones. Si l'origen de les polítiques públiques a l'estat espanyol en democràcia se situa a partir de la creació del primer organisme públic amb aquesta competència el 1983, Instituto de la Mujer (M.

Bustelo, 2004), les primeres actuacions públiques sobre l'abordatge del fenomen de la violència masclista podem considerar que, apuntades a partir dels acords de Beijing (IV Conferència Mundial sobre les Dones, Nacions Unides, Beijing, 2005), no comencen a fer-se clarament efectives fins al final de la dècada dels noranta amb un moment especialment simbòlic com va ser l'assassinat de la Sra. Ana Orantes a mans del seu ex marit el 1997 després de denunciar els maltractaments patits en un programa de televisió. La violència masclista apareix com un tema rellevant a les agendes polítiques, la qual cosa significa debat sobre el tema, propostes, mesures i recursos (M. Bustelo, 2007).

El desenvolupament del marc legal estatal i autonòmic, concretament l'aprovació de diverses lleis com les ja esmentades (Llei Orgànica 11/2003, de 29 de setembre, de Mesures Concretes en matèria de Seguretat Ciutadana, Violència Domèstica i Integració Social dels Estrangers, Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'Ordre de Protecció de les Víctimes de la Violència Domèstica, Llei Orgànica 1/2004, de 28 de desembre, de mesures de protecció integral contra la violència de gènere), han suposat un avenç important per a la inclusió de la violència masclista com un punt prioritari de les agendes públiques. Els diferents plans específics estatals i autonòmics contra la violència masclista també apareixen a finals dels anys noranta. És des de l'administració local que s'inicien les polítiques públiques en forma de xarxes i protocols d'actuació integral per eradicar la violència i atendre les dones que la pateixen (E. Bodelón, 2005).

També han aparegut altres instruments normatius, protocols i acords interinstitucionals, com el Pla estatal d'acció sobre la violència contra les dones (1998-2000) o el posterior II Pla Integral contra la Violència Domèstica (2001-2004).

L'Estatut d'Autonomia de Catalunya contempla clarament la vocació pública en la lluita contra la violència masclista al nostre país. L'article 4.3 de Drets i principis rectors afirma que "els poders públics de Catalunya han de promoure els valors de la llibertat, la democràcia, la igualtat, el pluralisme, la pau, la justícia, la solidaritat, la cohesió social, l'equitat de gènere i el desenvolupament sostenible". I a l'Article 19 del Títol I de Drets de les dones de manera clara es defineix com a prioritat que "totes les dones tenen dret al lliure desenvolupament de llur personalitat i capacitat personal, i a viure amb dignitat, seguretat i autonomia, lliures d'explotació, maltractaments i de tota mena de discriminació".

El Govern de la Generalitat ha adoptat de manera clara el compromís de la lluita compartida contra la violència masclista. A Catalunya s'han desenvolupat diversos plans d'igualtat d'oportunitats per a les dones i de prevenció de la violència masclista, s'han impulsat actuacions des de diversos departaments de la Generalitat.

El V Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya 2005-2007 inclou en els seus sis eixos el Programa per a l'abordatge integral de les violències contra les dones, que entre d'altres actuacions ha promogut l'Avantprojecte de Llei dels drets de les dones per a eradicar la violència masclista, la creació de taules de treball interdepartamental, i el disseny del Protocol Marc i Circuit Nacional per a una intervenció coordinada contra la violència masclista.

El Programa de seguretat contra la violència masclista

Òbviament, no podem acabar amb la violència vers les dones només des d'un àmbit específic o sectorial, ara bé, cada àmbit té la potestat, la responsabilitat i l'obligació d'actuar, d'intervenir d'una manera o altra per a contribuir a l'eradicació de la violència masclista.

Des de les polítiques de seguretat i concretament des del marc de la seguretat pública calia fer una aposta per a reunir en un sol espai estratègic les actuacions per eradicar la violència de caire masclista.

Aquesta decisió ha suposat la creació l'abril del 2007 del Programa de Seguretat contra la Violència Masclista (Decret 186/2007 de 28 d'agost d'estructura del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació) que té la missió de liderar les actuacions necessàries per garantir el dret de les dones a viure sense violències que, en el marc de la seguretat pública, es concreten en el dret a l'atenció de qualitat, el dret a la protecció i el dret a la seguretat.

Àmbits de treball i actuacions del Programa de seguretat contra la violència masclista

Hem establert quatre àmbits de treball per acomplir amb la missió del Programa:

- ❖ Un àmbit que fa referència a totes les actuacions de caire transversal que tant a nivell departamental com interdepartamental estem compartint o liderant.
- ❖ Un segon àmbit que es centra en la revisió, l'anàlisi i l'elaboració de propostes conjuntament amb l'**Institut de Seguretat** amb la finalitat de dissenyar la formació – bàsica, especialitzada, promocional i continuada- en termes de seguretat que garanteixi la inclusió de la perspectiva de gènere i el disseny de propostes pedagògiques sobre l'atenció i l'abordatge policial del fenomen de la violència que pateixen les dones des de les vessants de la prevenció, l'atenció, la formació de formadors i formadores.
- ❖ Un tercer àmbit l'hem centrat en el disseny d'actuacions que ens permetin tenir un coneixement acurat qualitatiu i quantitatiu de la violència masclista.
- ❖ Un darrer àmbit, el quart, que avui per avui exigeix un compromís especial, l'hem dedicat a la definició del **Model d'Atenció policial a les dones que pateixen violència masclista a Catalunya**.

Treball transversal

Estem participant en totes les actuacions a nivell transversal que impulsen diversos departaments de la Generalitat de Catalunya, concretament l'Institut Català de les Dones en matèria de violència masclista: disseny i implementació del Protocol Marc i Circuit Nacional per a una intervenció coordinada contra la violència masclista, seguiment i implementació d'actuacions del Departament d'Interior, Relacions

Institucionals i Participació en el desenvolupament de l'Eix 6 i del V Pla d'acció i desenvolupament de les polítiques de dones a Catalunya, disseny i actualització del Protocol d'actuació per prevenir la mutilació genital femenina amb la Secretaria per a la Immigració del Departament d'Acció Social i Ciutadania.

També formem part d'espais de treball transversals del mateix Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació: vocalies del Consell de Seguretat i del Consell Pedagògic i Científic de l'Institut de Seguretat de Catalunya.

Fer visible la violència masclista en les polítiques i actuacions en el marc de la seguretat pública.

Hem de conèixer la raó de ser d'aquest fenomen, les seves característiques, a què és degut per poder plantejar l'abordatge i la intervenció més adient i eficaç des del marc de la seguretat.

Per a la planificació estratègica es fa imprescindible establir mecanismes per assolir un coneixement acurat del fenomen de la violència masclista a Catalunya. Des d'incorporar propostes d'anàlisi i d'observació de la realitat amb perspectiva de gènere com l'Enquesta de seguretat pública de Catalunya (ESPC), a dissenyar un sistema d'indicadors propi i adient, o propostes de millora dels sistemes de recollida i tractament de dades, fins a la realització d'un estudi de victimització específic sobre la violència masclista a Catalunya que doni una visió de l'experiència que la població té d'aquest tipus de violència com un tema de primer ordre en matèria de seguretat pública.

Assolir l'objectiu de fer visible la violència masclista com a preocupació de les polítiques públiques de seguretat implica un esforç en quant a la difusió i projecció externa de les nostres actuacions. Tot un capítol d'aquest àmbit l'integren totes les actuacions de formació i difusió del Programa així com la relació amb els mitjans de comunicació.

Assolir un Pla d'Estudis a l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya amb perspectiva de gènere pels cossos de seguretat que es formin.

Conjuntament amb l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya estem treballant per a assolir un Pla d'Estudis que incorpori la perspectiva de gènere i aprofundeixi en les propostes pedagògiques i científiques per a un abordatge integral del fenomen de la violència masclista.

El diagnòstic realitzat permet identificar les propostes de millora. El programa elaborat recull un seguit d'actuacions destinades a tots els blocs formatius i ha comportat la creació de dues comissions que faran propostes i seguiment de les aportacions i millores plantejades. Un pla que afecta tant a continguts, com a programes, com a volum d'hores de formació i que està adreçat a tots els nivells de la

formació bàsica, continuada, promocional o especialitzada en consonància amb les actuacions del Departament en aquesta matèria.

Establir el model d'atenció policial de Catalunya per a les dones que pateixen violència masclista.

Aquest és l'àmbit de treball que implica gran part de la nostra dedicació. Estem elaborant el *Model d'atenció policial a dones que pateixen violència masclista* amb la finalitat de comptar amb un model estandarditzat i sistematitzat per a tot el territori.

Aquesta tasca s'està realitzant a partir de la creació de la Comissió per a l'elaboració del Model d'atenció policial de Catalunya a les dones que pateixen violència masclista, espai de participació i treball multidisciplinari que a partir del diagnòstic de l'atenció realitzat es troba en plena fase d'elaboració de propostes d'actuació per poder implementar aquest model en breu.

La Comissió de treball per a l'elaboració del Model d'atenció policial de Catalunya a dones que pateixen violència masclista

Amb la finalitat d'identificar i catalogar bones pràctiques d'atenció policial i elaborar les recomanacions de cara a la definició del Model d'atenció policial de Catalunya a les dones que pateixen violència masclista, el 31 de juliol del 2007 vàrem presentar la Comissió de treball per a l'elaboració del Model d'atenció policial a dones que pateixen violència masclista. Aquesta Comissió esdevé un espai de treball, d'intercanvi d'experiències i de suma de sinèrgies que permet als professionals dels Serveis Policials dedicats a l'atenció de les dones que pateixen violència masclista compartir i unificar criteris d'intervenció i fer propostes respecte el model policial d'atenció per tot Catalunya a partir de les bones pràctiques existents al llarg del territori.

Actualment² integren la Comissió diversos membres del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació i representants de la Policia de la Generalitat Mossos d'Esquadra:

- La directora i la tècnica del Programa de seguretat contra la violència masclista.
- Agents de la PGME que tenen la responsabilitat de coordinar a nivell regional els equips de professionals que fan l'atenció a les dones.
- Agents de la PGME que tenen responsabilitats quant a Proximitat i Seguretat Ciutadana.
- Representants de les Àrees Bàsiques Policials, o que tenen al seu càrrec tota una Àrea Bàsica Policial, o que estan al cap de les Oficines d'Atenció a la Ciutadania.
- Agents de la PGME de les àrees tècniques del Cos.

² La Comissió actualment està formada per aquesta representació que en qualsevol moment pot veure's modificada.

La Comissió també compta amb diversos **grups de treball**³ per tractar de manera monogràfica algun dels aspectes relacionats amb les seves funcions. En l'actualitat n'hi ha cinc d'oberts:

- a. Dones migrades i violència masclista
 - i. Circuit intern per a l'atenció de la Mutilació Genital Femenina i els Matrimonis Pactats
 - ii. Dones en situació administrativa irregular
 - iii. Tràfic de persones i prostitució forçada
- b. Anàlisi de la victimització secundària
 - i. Grups d'Atenció a la Víctima (GAV)
 - ii. Oficines d'Atenció a la Ciutadania (OAC)
- c. Dades i indicadors i aplicatius
- d. Material formatiu intern
- e. Material de suport per a la informació

❖ L'atenció policial actual

Actualment l'atenció policial de la violència masclista es fa fonamentalment des dels Grups d'Atenció a la Víctima (GAV). Les funcions se centren en l'atenció de la violència domèstica i en l'atenció de les dones que pateixen violència en l'àmbit de la parella.

- Els GAV atenen més d'11.000 fets a l'any per motiu de violència masclista a l'àmbit de la parella o ex parella (territori de desplegament)
- Entre GAV i OAC recullen gairebé 11.800 denúncies
- La PGME recull més 560 denúncies per agressions sexuals a l'any
- La PGME intervé en més de 30 casos on hi ha risc per gairebé 60 nenes de patir mutilacions genitals.
- Del total d'il·lícits penals contra les persones i contra la llibertat sexual, només els il·lícits de la violència masclista a l'àmbit de la parella ja suposen un 27%.

Els GAV actualment atenen violència domèstica (homes i dones i no sabem quin percentatge d'aquesta és només a dones, és a dir, masclista) i violència de gènere (és a

³ Els grups de treball són monogràfics i no són permanents. Poden veure's modificats en qualsevol moment. Un cop finalitzada la tasca encomanada es poden transformar o tancar. Estan formats per persones que a nivell professional poden aportar i ampliar els coneixements dels aspectes que s'hi treballen, per tant, els integren professionals de la PGME que ja participen a la Comissió, altres que no són membres de la Comissió i altres que pertanyen a unitats, departaments o entitats experts en els temes a tractar.

dir, violència masclista a l'àmbit de la parella). La resta d'il·lícits que engloba el terme *violència masclista* que fins ara quedaven fora de les competències d'atenció dels Grups d'Atenció a la Víctima.

Les denúncies en l'actualitat les atén fonamentalment personal de les Oficines d'Atenció al Ciutadà, encara que també en alguns llocs les recullen els Grups d'Atenció a la Víctima.

Aquest fet i la necessitat de portar a terme actuacions de millora en relació a la formació, fa que sigui una prioritat la sistematització dels procediments i protocols d'actuació en matèria d'atenció a dones que han patit o pateixen violència masclista i així actuar amb criteris d'excel·lència evitant segones i terceres victimitzacions.

❖ Efectius dels Grups d'Atenció a la Víctima

El total d'efectius dedicats als GRAV i GAV (Nov. del 2007):

- 18 efectius adscrits a GRAV
- 88 efectius amb dedicació exclusiva a les ABP
- 14 efectius amb dedicació exclusiva a les CD
- 24 efectius amb dedicació parcial a les ABP
- 5 efectius amb dedicació parcial a les CD
- 7 CD sense personal

Indicadors d'impacte de la violència a Catalunya territori de Desplegament (fontes policials)

<i>Violència masclista a la parella</i>	2006	2007
Fets localitzats	11.010	11.250
Trencaments de condemna	1.311	1.728
Denúncies (procediments)	11.762	11.146
Detinguts	4.680	5.927
Detinguts menors d'edat	21	25
Ordres de protecció altes	7.027	7.515
Dones mortes (territori Desplegament Mossos)	7	9
Denúncies prèvia morts	2	1
Dones mortes resta Catalunya	2	3

La comparativa del territori coincident entre 2006 i 2007 mostra que el volum de fets que ha disminuït en un 2%, en canvi han augmentat les denúncies en un 2,54%. Hi ha hagut un

augment de l'1,78% de detinguts majors d'edat i un descens del 5% de menors. Han disminuït les víctimes majors d'edat en un 3,72% i un 9,27% de menors però hi hagut una víctima mortal més.

Han augmentat les altes d'Ordres de Protecció i es constata que només un 30% de les dones víctimes mortals havia posat denúncia prèvia.

Agressions sexuals	2006	%	2007	%
Núm. d'agressions sexuals	683		667	
Resolució de casos	517	76 %	487	73 %
Casos pendents resolució	166	24 %	180	27%
Víctimes d'11 a 20 anys	215	30%	213	29%
Víctimes de 21 a 30 anys	248	34%	247	34%
Agressors d'11 a 20 anys	63	14%	66	16%
Agressors de 21 a 30 anys	151	35%	144	34%
Agressors de 31 a 40 anys	136	31%	136	40%

Pel que fa a les agressions sexuals, ens trobem que es repeteixen pautes sobre franges horàries, dies de la setmana, taxa de resolució de casos i edats de les víctimes.

Violència masclista àmbit sociocomunitari	2006	2007
Casos	31	36
Nenes	59	67

Les dades sobre procediments en matèria de Mutilacions Genitals Femenines ofereixen un volum de 31 casos el 2006 i de 36 el 2007, és a dir, s'ha treballat preventivament per tal que 59 nenes el 2006 i 67 nenes el 2007 no hagin patit mutilació.

Conclusions

La seguretat és un àmbit analitzat des de diversos punts de vista, un d'ells el del dret. Una societat veritablement democràtica ha de garantir el dret a la seguretat. Quan incorporem la perspectiva de gènere hi ha alguns aspectes relacionats amb la seguretat ciutadana que es veuen afectats.

La seguretat està pensada realment des d'una hipotètica universalitat o bé està pensada des de l'experiència parcial i androcèntrica equivocadament entesa com a universal i que pot amagar la realitat que afecta la vida de la meitat de la població.

Hi ha aspectes i preocupacions de les dones en matèria de seguretat que cal tenir en compte alhora de dissenyar actuacions en matèria de seguretat ciutadana. Tenir en compte aquestes preocupacions pot donar nous punts de vista en el disseny de polítiques públiques de seguretat imprescindibles per actuar preventivament. Aspectes com la mobilitat segura o la protecció de les nenes i dones en entorns quotidians i propers és una qüestió de primer ordre en termes de seguretat.

El dret a la seguretat de les dones passa per conèixer totes les dimensions i les cares del políedre de la violència masclista. Des d'observar l'espai en clau de gènere tenint en compte itineraris, circuits, espais urbans públics i privats, il·luminació, transports públics, etc. per a que les dones tinguin plenes garanties per a la seva autonomia i llibertat de moviments en qualsevol indret de les nostres ciutats i viles, fins a l'esforç de conèixer tot el que envolta i quin caràcter té la violència masclista en les relacions de parella, en l'àmbit laboral, les agressions sexuals, o qualsevol altre àmbit amb la finalitat de poder plantejar actuacions efectives per a la seva eradicació.

Pensar les polítiques de seguretat amb perspectiva de gènere suposa pensar en mesures adreçades a la millora de les condicions de vida de tota la població. Mesures, a voltes, senzilles com fer amables els espais, promoure la convivència pacífica i el coneixement de les diferents diversitats de les persones, i també suposa pensar actuacions des de la seguretat per a garantir els drets de les dones a no patir violència masclista, a sentir-se segures i protegides tan en els espais públics com en els espais privats. Accions en els àmbits de la prevenció, la formació, l'atenció i la protecció i la recuperació.

Bibliografia:

BODELÓN GONZÁLEZ, Encarna, "Justicia Feminista: Las Políticas de derechos y de igualdad compleja en el ámbito local" a DE LA FUENTE VÁZQUEZ, Maria (dir.) *Ciutats i Persones. Repensar les Polítiques de Gènere des de l'àmbit Local*, ICPS, Barcelona 2005

BUSTELO RUESTA, Marla, *La evaluación de las políticas de género en España*, Los libros de la Catarata, Madrid, 2004.

BUSTELO, Maria - LOMBARDO, Emanuela (eds) *Políticas de Igualdad en España y en Europa*, Col. Feminismos, Ediciones Càtedra, Madrid, 2007

CORSI, Jorge, (comp) *Violencia familiar. Una mirada interdisciplinaria sobre un grave problema social*, Editorial Paidós SAICF, Buenos Aires, 1997.

DDAA II *Quadro istituzionale e normativo delle Politiche di sicurezza. Una ricerca comparata*. Quaderni di Cittàsicure, Núm 24, Regione Emilia Romagna, Dicembre, 2001.

DDAA *Urbanisme i gènere. Una visió necessària per a tothom*, Diputació de Barcelona, 2006

LAGARDE, Marcela, *Género y feminismo. Desarrollo humano y democracia* Editorial Horas y Horas, Madrid 2001 (3a)

MAQUIEIRA, Virginia (ed.) *Mujeres, globalización y derechos humanos*, Feminismos, Ediciones Càtedra, Madris, 2006

RENAU, Maria Dolors, " Ciudades para convivir, ciudades seguras" a DDAA *Ciudades para convivir*, Proyecto URBAL, Diputació de Barcelona, 2004.

TURBERT, Silvia (ed.) *Del sexo al género. Los equívocos de un concepto* Colección Feminismos, Ediciones Càtedra, Universidad de Valencia, Instituto de la Mujer, Madrid, 2003.

SAU; Victòria, *Diccionario ideológico feminista*, Volumes I i II, La mirada esférica, Editorial Icaria, Barcelona, 2000 (3a)

STANKO, Elizabeth A., "The Commercialisation of Women's Fear of Crime" a *Public Reactions to Crime amb Violence*, ed. W. Skogan, Sage Publications, Beverly Hills

VIANELLO, Mino – CARAMAZZA, Elena, *Género, espacio y poder. Para una crítica de las Ciencias Políticas*, Feminismos, Ediciones Càtedra, Madrid, 2002.

DEL VALLE, Teresa, *Andamios para una nueva ciudad. Lecturas des de la antropología*. Feminismos, Ediciones Càtedra, Madrid, 1997

Documentació i legislació:

Estatut d'Autonomia de Catalunya

Llei Orgànica 11/2003 de 29 de setembre de Mesures Concretas en matèria de Seguretat Ciutadana, Violència Domèstica i Integració Social dels Estrangers

Llei 27/2003, de 31 de juliol, reguladora de l'Ordre de Protecció de les Víctimes de la Violència Domèstica.

Llei Orgànica 1/ 2004 de 28 de desembre de mesures de protecció integral contra la violència de gènere

Llei 4/2003 de 7 d'abril, d'ordenació dels sistema de seguretat pública de Catalunya

Pla General de Seguretat de Catalunya 2005-2007 Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació

Decret 186/2007 de 28 d'agost d'estructura del departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació

El consum de tabac, alcohol i drogues entre els joves catalans, Enquesta de Convivència Escolar i Seguretat a Catalunya (ECESC) 2005-2006.

Josu Gondra

Síntesi

Durant el curs 2000-2001, a partir d'una iniciativa conjunta dels departaments d'Educació i d'Interior, es va dur a terme un estudi dirigit a conèixer amb major profunditat els fets que afecten la convivència de l'alumnat dels centres educatius a Catalunya. Fins aquell moment, Catalunya no disposava de dades estadístiques sobre la convivència entre els nois i les noies escolaritzats, ni relacionades amb alguns dels fets que poden incidir-hi negativament, com ara la victimització experimentada, les infraccions dutes a terme pels mateixos alumnes o el consum de drogues. L'estudi *Joventut i seguretat a Catalunya. Enquesta als joves escolaritzats de 12 a 18 anys* va representar doncs la primera operació estadística adreçada directament a la població escolaritzada i dissenyada específicament per conèixer els comportaments problemàtics que afecten l'alumnat a Catalunya. Així doncs, la segona edició (*Enquesta sobre convivència escolar i seguretat a Catalunya*, <http://www.gencat.net/interior/departament/publicacions/estudis/ecesc.htm>) es va realitzar durant el curs 2005-2006 i es van entrevistar 10.414 nois i noies entre 8 i 18 anys de 199 centres d'ensenyament.

En aquest article es tractaran les opinions dels joves respecte un dels temes que recull l'*Enquesta sobre convivència escolar i seguretat a Catalunya*, el del consum de tabac, alcohol i drogues. Es parlarà dels nivells de consum, de la percepció de perillositat de cada substància, de la facilitat per a l'obtenció d'aquestes,... Així, es pretén reflectir la situació actual del consum de tabac, alcohol i drogues entre els joves en edat escolar a Catalunya en relació amb els comportaments problemàtics de l'alumnat.

Paraules clau: joves, drogues, consum.

L'ECESC no té per objecte estudiar el consum de tabac, alcohol i drogues il·legals entre l'alumnat, perquè aquesta problemàtica ja s'analitza a l'Enquesta sobre Drogues a la Població Escolar del Departament de Salut⁴. En el nostre cas, les preguntes sobre el

⁴ L'Òrgan Tècnic de Drogodependències (avui Direcció General de Drogodependències i Sida), el Departament de Sanitat i Seguretat Social (avui Departament de Salut), en col·laboració amb l'administració educativa i la *Delegación del Gobierno para el Plan Nacional sobre Drogas* han realitzat enquestes bianuals sobre el comportament i les actituds dels estudiants catalans de 14 a 18 anys en relació al consum de drogues. Les dues últimes edicions corresponen als anys 2002 i 2004 i en el moment de presentar aquest informe probablement ja estigui disponible l'Enquesta sobre drogues a la població escolar corresponen a l'any 2006. Aquestes operacions estadístiques

consum de substàncies psicoactives s'orienta a estudiar les correlacions entre els diversos comportaments problemàtics de l'alumnat. L'èmfasi no està, doncs, en els efectes del consum sobre la salut sinó en els problemes de convivència que puguin aparèixer associats al consum de drogues. Això no obstant, la inquietud que genera la problemàtica de la droga ha aconsellat realitzar una presentació breu i diferenciada dels resultats obtinguts per l'ECESC en aquest àmbit.

La percepció del perill

D'entrada, al comparar els resultats de l'ECESC del curs 2005-2006 amb els resultats obtinguts durant el curs 2000-2001 hem de constatar que el consum de tabac constitueix un dels pocs àmbits en els quals s'enregistra un increment inequívoc i net en la percepció del perill associada al consum. El 66,1% dels joves opinen ara que és *bastant* o *molt perillós* fumar un paquet de cigarretes al dia o més i això suposa, en xifres rodones, un augment de 4 punts respecte els resultats obtinguts el curs 2000-2001 (61,2%). I aquest increment té potser un interès especial perquè la percepció del perill no ha experimentat modificacions d'aquesta magnitud en la resta de substàncies. En contra dels valors normatius vigents, l'alumnat considera que, dels consums estudiats, el menys perillós és *fumar marihuana cada cap de setmana o gairebé*. Vegem els resultats globals obtinguts per a les quatre substàncies considerades on, per a simplificar la comparació amb els resultats del curs 2000 - 2001, s'han agregat en una sola columna de la taula *cap i una mica de perill* i en una altra columna *bastant i molt perill*.

Percepció del perill associat al consum de quatre substàncies psicoactives						
Evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006. Educació secundària						
Fins a quin punt creus que és perillós?	Nivell de perill				No ho sap	
	Cap o una mica		Bastant o molt			
	curs 2000/2001	curs 2005/2006	curs 2000/2001	curs 2005/2006	curs 2000-01	curs 2005-06
Tabac un paquet al dia, o més	34,8	27,0	61,2	66,1	2,8	5,2
Alcohol Cinc copes o més 1 o 2 cops cada cap de setmana	35,0	33,6	61,3	59,7	2,5	4,6
Marihuana Fumar cada cap de setmana o gairebé	34,3	32,4	58,4	58,8	6,0	6,6
Èxtasi o similar Prendre cada cap de setmana, o gairebé	6,6	4,9	81,1	81,7	11,2	11,2

Nc (vàlid): curs 2000-2001: entre 1,1 i 1,4% segons substància; nc curs 2005-2006: de 1,7 a 2,2% segons substància

es realitzen actualment en el marc d'un acord metodològica establert al Projecte Espanyol d'Enquestes Escolars sobre Drogues (PEEED) que, en tot cas, no és d'aplicació a l'ECESC, que va iniciar-se a partir d'una moció parlamentària que estableix explícitament el mandat de comparar els seus resultats amb els d'una edició anterior de l'ECESC realitzada el curs 2000-2001. En tot cas, millorar la comparabilitat de les diferents operacions estadístiques és un requeriment tècnic i normatiu que esperem que rebí un nou impuls els proper anys també en l'àmbit europeu.

Certament, hi ha altres increments en la percepció del perill. Així, la ingesta setmanal d'èxtasi o similars és considerada molt perillosa per molts més joves que fa quatre anys, concretament, ha augmentat més de 6 punts (eren el 63,4% i són ara el 69,8%) però aquest augment queda *afeblit* o *contrapesat* per la disminució, també d'uns 6 punts, dels que ho consideren *bastant perillós*, de manera que hem de concloure que l'augment global del risc dissuasiu és modest, i que més aviat destaca una certa polarització. És a dir, simultàniament es produeix un lleuger increment dels que opinen que aquests consums no comporten cap perill (eren l'1,8% i són el 2,5%), entre els quals sempre és més senzill reclutar consumidors.

En tot cas, s'ha comprovat reiteradament que la percepció del risc està tant o més relacionada amb la freqüència dels consums, o amb les vies d'ingesta, que amb el tipus de substància i, en aquest sentit, la comparació d'aquests resultats s'ha de dur a terme amb cautela, perquè fa referència a substàncies i freqüències desiguals. Però en tots els casos es tracta de nivells de consum considerats socialment elevats, amb independència dels efectes finals que puguin tenir sobre la salut. En aquest sentit, les respostes mesuren, sobretot, el grau d'acceptació d'aquests valors socials per part de l'alumnat.

I com dèiem, fumar marihuana cada cap de setmana, o gairebé, és considerat comparativament el consum menys perillós. Un 12% opina que no té cap perill, mentre que la xifra corresponent a un paquet de cigarretes al dia és del 5,6% i a cinc copes d'alcohol una o dues vegades per setmana arriba al 7,4%. La suma de *cap perill* i *una mica de perill* situa el risc associat al consum setmanal de marihuana a nivells similars als que enregistra el consum setmanal d'alcohol.

Habitualment resulta difícil o impossible comparar el resultat de diverses enquestes ja que diferències fins i tot minses en la formulació de les preguntes poden afectar significativament els resultats. Per tant, evitarem realitzar comparacions quantitatives directes amb altres estudis, la qual cosa no exclou utilitzar-los com a referència per a la interpretació o l'elaboració d'hipòtesis. I amb les dades disponibles no podem descartar que formem part de les zones on la percepció del perill associat al consum de cànnabis és comparativament baixa, com ara al Regne Unit o Holanda on el consum habitual de cànnabis (*regular use*) és considerat d'alt risc (*great risk*) pel 46% o el 47% del joves de 15 o 16 anys, mentre que aquestes xifres poden ser del 83% a Suècia o del 66% als EUA⁵. A l'Enquesta sobre drogues a la població escolar, del nostre Departament de Salut (a partir d'ara EDPE), l'any 2004, el 70% de l'alumnat entre 14 i 18 anys opinava que consumir-ne *habitualment* podia causar *bastants* o *molts* problemes, amb un rebuig global cap el consum del 60,1%⁶. L'ECESC no fa referència a un consum *habitual*, sinó concretament a

⁵ L'Estat Espanyol no va participar en l'edició 2003 de l'ESPAD d'on hem extret aquestes dades. Hibell, B., Andersson, B. i col·laboradors (2004), *The Espad Report 2003*, The Swedish Council for Information on Alcohol and Other Drugs (CAN), Pompidou Group at the Council of Europe, Stockholm

⁶ Lamentablement, els informes consultats en el moment de redactar aquestes pàgines no comptaven amb taules comparatives entre les diverses comunitats autònomes de l'Estat Espanyol, però s'ha de suposar que els nivells a Catalunya són comparables a Comunitats com ara la de

fumar marihuana cada cap de setmana, o gairebé i a les edats rellevants per a l'enquesta ESPAD, és a dir, als 15 i 16 anys, la suma dels que consideren que aquest nivell de consum suposa *bastant o molt perill* a Catalunya és del 50,5% i a les edats rellevants per a l'EDPE, és a dir, dels 14 als 18 anys aquesta mateixa percepció arriba al 53,2%, mesurada per l'ECESC. En qualsevol cas la subpoblació restant, és a dir, la subpoblació que considera que aquests consums, en el pitjor dels casos, només tenen *una mica de perill* constitueixen minories substancials, i probablement creixents.

En definitiva, diverses dades suggereixen que certs segments de la població escolar estan seguint un procés d'incorporació del consum de cànnabis dintre de la seva concepció de la *normalitat*. El caràcter majoritari dels que opinen que aquest consum comporta *bastant o molt perill* o el rebuig que concita encara, no ens pot fer oblidar la dimensió del segment que ni rebutja el consum ni el considera particularment perillós⁷.

També es cert que el qüestionari de l'ECESC es referia literalment a *fumar marihuana cada cap de setmana o gairebé*, és a dir, no es precisava la quantitat consumida durant aquest període. I això pot haver influït en les respostes, ja que, probablement, molts escolars han contestat suposant consums limitats a *compartir* alguna cigarreta de marihuana o d'haixix, amb un grup d'amics o amigues, durant els dies festius; és a dir, consums que comporten reiteració i transgressió, però que rara vegada indueixen reaccions adverses de caràcter agut. Consums que es consideren convencionalment *habituals* però que en determinats ambients juvenils poden considerar-se *moderats*. En tot cas, la dada és significativa: les opinions que relativitzen el risc de consumir cànnabis tenen influència entre l'alumnat, i s'ha d'afegir que aquest *relativisme* s'incrementa amb l'edat.

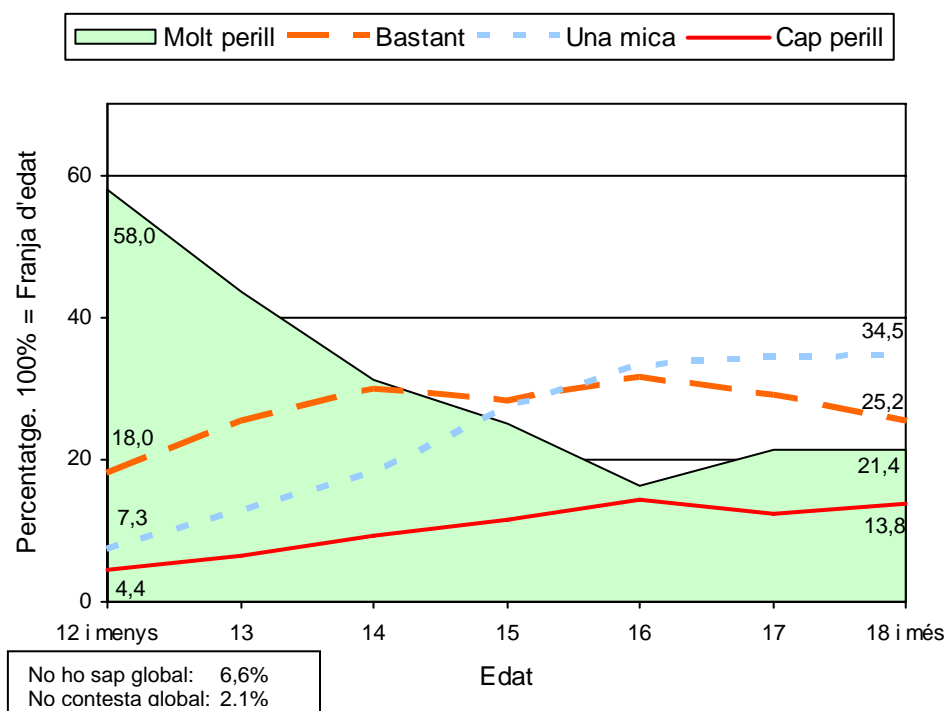
En xifres rodones, l'alumnat que considera *molt perillós* el consum setmanal de cànnabis (sense comptabilitzar els que ho consideren *bastant perillós*) és del 58% als 12 anys i del 21% als 18 anys d'edat. De manera que, cap al final del nostre interval, als 18 anys d'edat, prop de la meitat de l'alumnat opina que consumir marihuana cada cap de setmana o gairebé només suposa una mica de perill (34,5%) o cap perill (13,8%). En aquest cas, el procés de socialització no comporta una acceptació dels valors oficials en la matèria, més aviat el contrari.

València o el País Basc. Departament de Salut, Generalitat de Catalunya (2004), *Enquesta sobre drogues a la població escolar de l'any 2004*, pàg.9. Informe no publicat.

⁷ Si l'ECESC passa a convertir-se en una operació estadística periòdica, seria convenient que les preguntes referides al consum de drogues s'adaptessin a les metodologies de referència, com ara el PEEED i tinguessin en compte, en la mesura del possible, la comparabilitat amb l'àmbit europeu. En aquest sentit, l'European Monitoring Centre for Drugs and Drug Addiction (EMCDDA), creat per la Comissió Europea per a estudiar la problemàtica del consum de drogues entre l'alumnat no sembla orientar-se cap al disseny d'un qüestionari i d'una metodologia de referència, sinó més aviat per continuar la tasca del European School Survey Project on Alcohol and Other Drugs (ESPAD), una iniciativa del Consell d'Europa, iniciada a mitjans dels anys vuitanta i actualitzada darrerament sota la coordinació de Björn Hibell and Barbro Anderssen amb un especial suport del govern suec.

Evolució de la percepció del perill associada al consum de cànnabis

ECESC, 2005 – 2006, 1r trimestre. Educació secundària

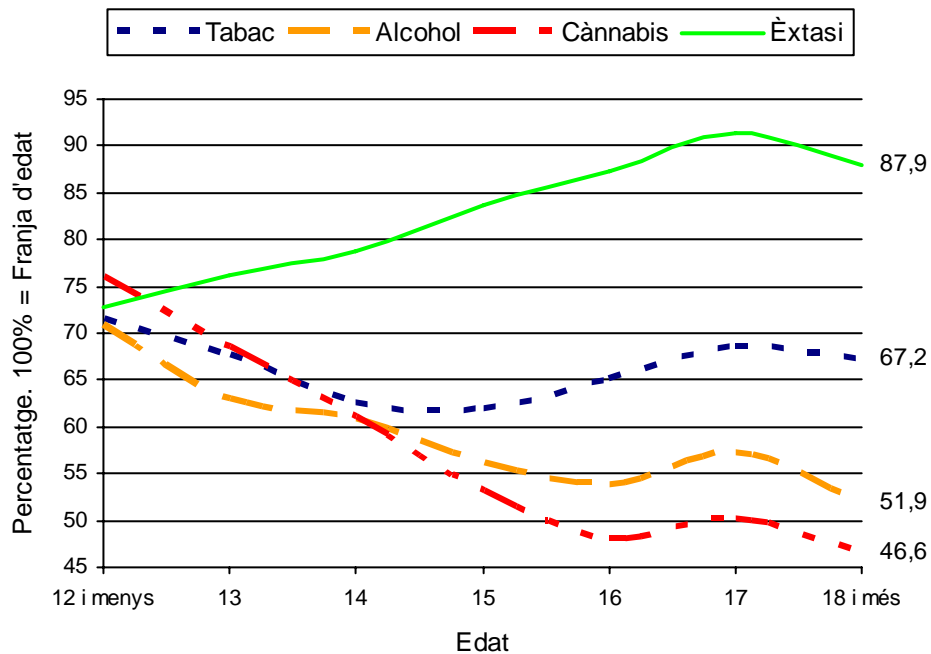

En termes generals, les percepcions sobre el perill de consumir substàncies psicoactives evolucionen amb l'edat. Així, el nivell de risc percebut cap el primer curs de l'ESO (12 anys aproximadament) és similar per a les quatre substàncies estudiades: en xifres rodones, entre el 71 i el 76% de l'alumnat considera que qualsevol d'aquests consums és *bastant* o *molt perillós*. A partir d'aquest punt, l'evolució és diferent per a cada substància. Així, s'observa una clara disminució en la percepció del risc pel que fa a l'alcohol i al cànnabis, que segueixen una evolució força similar, mentre que la percepció dels risc associat al consum de tabac augmenta ja durant el segon cicle de l'ESO, cap el 14 anys. Finalment, el consum d'èxtasi i d'altres substàncies de síntesi augmenta acumulativament amb l'edat, fins els 17 anys, i després es produeix certa disminució relativa en les percepcions de risc, de totes les substàncies estudiades.

Les grans línies d'aquests canvis es poden observar gràficament, a simple vista. En resum, predomina l'alumnat que considera tots aquests consums bastant o molt perillosos, però la percepció del perill s'afebleix amb l'edat pel que fa a l'alcohol i al cànnabis i s'incrementen pel que fa al tabac i, sobretot, a l'èxtasi o similars. Addicionalment, cap els 18 anys, amb l'inici de la majoria d'edat, totes les percepcions de perill semblen experimentar una nova oscil·lació a la baixa.

PERCEPCIÓ DEL PERILL ASSOCIAT AL CONSUM DE QUATRE SUBSTÀNCIES
Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren que el consum és *bastant o molt perillós*

ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

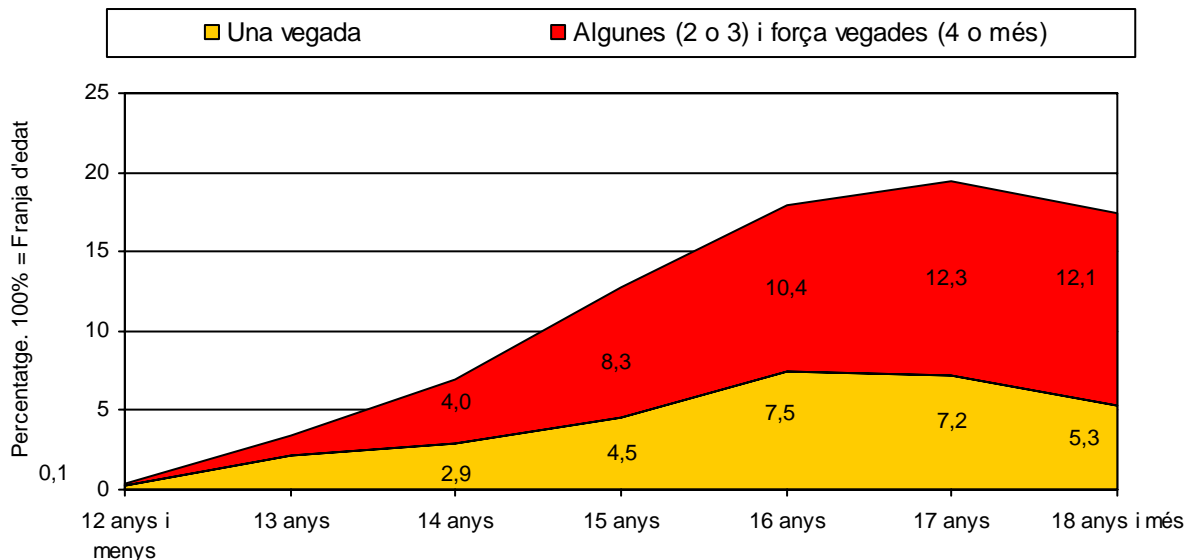

El consum: l'evolució en el temps

L'ECESC estudia el consum de vuit substàncies psicoactives, i si ens centrem en la seva prevalença al llarg de tota la vida (*has pres alguna vegada ... al llarg de tota la vida?*) hem de començar ressaltant que, amb l'excepció del cànnabis, els consums han disminuït, a vegades significativament, com en el cas de l'LSD i de l'èxtasi.

CONSUM AL LLARG DE TOTA LA VIDA DE VUIT SUBSTÀNCIES PSICOACTIVES
Alumnes d'Educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, de 12 - 18 anys

ECESC, evolució del curs 2000 - 2001 al curs 2005 - 2006, 1r trimestre

El cànnabis és, amb diferència, la substància més prevalent en matèria de drogues il·legals, però el seu nivell de consum sembla força estable entre l'alumnat d'Educació secundària. Això no obstant, respecte el curs 2000-2001, s'enregistra un augment de 0,7 punts, i crida l'atenció observar que aquest increment es concentra en els subgrups que declaren consums més freqüents. Semblaria insinuar-se una lleugera disminució dels consums experimentals i un lleuger augment dels continuats, però les diferències són de dècimes i no permeten pronunciar-se taxativament al respecte. El conjunt dels consums enregistrats per l'ECESC el curs 2005-2006 han estat els següents, destacant amb una trama els segments amb un nivell de consum que es pot considerar *habitual*.

CONSUM DE CÀNNABIS

Alumnes d'Educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, de 12 - 18 anys

ECESC, curs 2005 – 2006, 1r trimestre. Percentatges horitzontals

Període	Mai	1-2 cops	3-5 cops	6-9 cops	10-19 cops	20-39 cops	40 cops o més	ns/nc
Últim mes	76,2	6,9	3,3	2,9	3,0	1,6	2,5	3,7
Últim any	66,6	8,3	4,3	3,9	3,8	3,0	6,9	3,1
Tota la vida	63,4	8,2	4,2	3,7	4,3	3,4	10,3	2,7

En xifres rodones, un de cada tres alumnes de secundària ha tastat cànnabis alguna vegada al llarg de la seva vida, i gairebé un 13,7% ho ha fet 20 vegades o més. El nucli dels que en consumeixen un cop a la setmana o més se situa al voltant del 10%. En tot cas, el 10,3% de l'alumnat afirma haver consumit marihuana o haixix més de 40 vegades al llarg de la seva vida i un 10,0% ha consumit aquesta substància més de sis vegades el darrer mes. I els consumidors diaris s'acosten al 4% de mitjana (més de 20 cops l'últim mes: 4,1%).

L'edat mitjana del primer consum era de 14,3 anys durant el curs 2000-2001 i és de 14,1 el curs 2005-2006, i aquesta diferència apunta a una nova disminució en l'edat mitjana del primer consum. La tendència a iniciar-se en el consum de certes substàncies psicoactives (alcohol, cànnabis...) cada cop més jove ha estat detectada reiteradament i no és impossible que continuï en el futur⁸. En tot cas, ara mateix comporta un repte de primer ordre per a tots els implicats i, molt especialment, per a les famílies i les administracions.

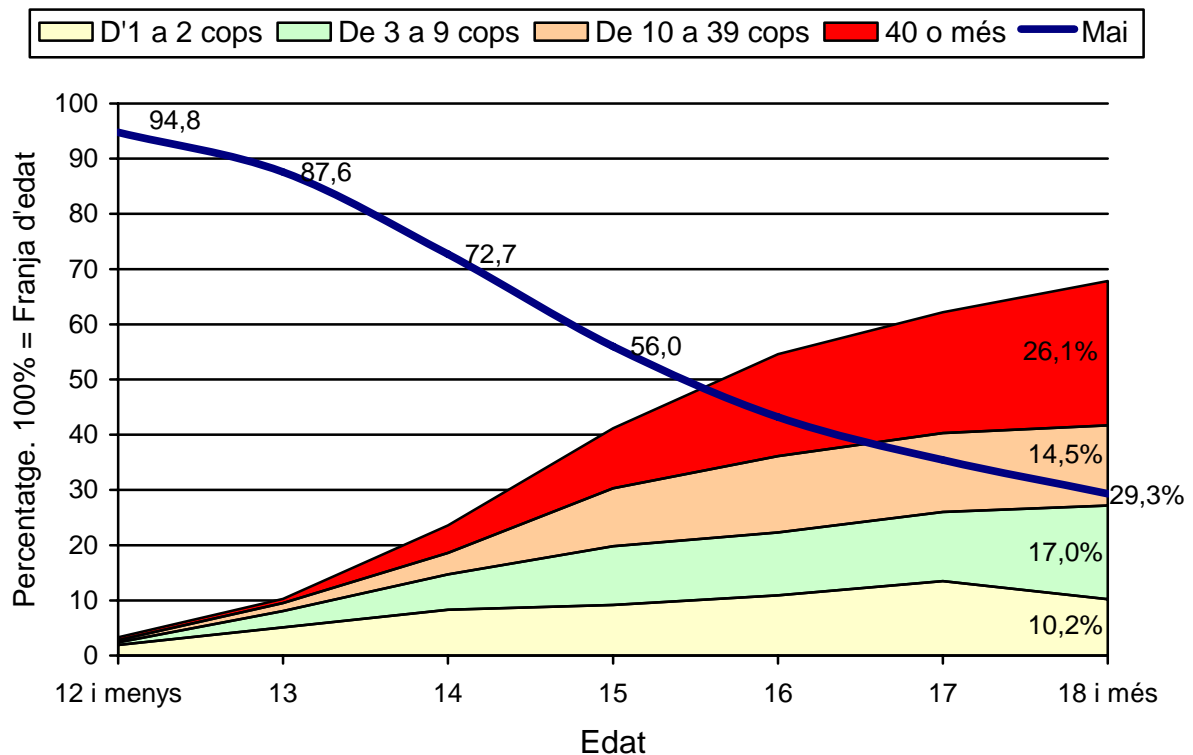
⁸ Evidentment, qualsevol comparació ha de tenir en compte la franja d'edat sobre la qual es calcula la mitjana, ja que en termes generals l'edat mitjana d'inici del consum de cànnabis es redueix a mesura que es fa referència a segments més joves de la població. En tot cas, respecte a la franja de 15 a 18 anys d'edat, una de les primeres sobre les quals tenim dades estatals basades en l'*Encuesta Domiciliaria sobre Consumo de Drogas* de l'any 1997, podem constatar que en aquells moments, es va obtenir una mitjana de 15,6 anys, mentre que per les mateixes edats l'ECESC situa ja l'edat d'inici a Catalunya als 14,4 anys d'edat. Les xifres presenten problema de comparabilitat,

Lògicament, la proporció de l'alumnat que ha consumit *alguna vegada* marihuana o haixix s'incrementa amb els anys. Als 16 anys més de la meitat ja l'han consumit algun cop, als 18 anys són ja més de dues terceres parts de l'alumnat els que, com a mínim, han tastat la substància. En definitiva, al llarg de l'ensenyament secundari postobligatori, el consum, si més no experimental, de marihuana o haixix tendeix a generalitzar-se.

EVOLUCIÓ DEL CONSUM DE CÀNNABIS AMB L'EDAT

Alumnes d'Educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, de 12 - 18 anys

ECESC, curs 2005 – 2006, 1r trimestre

Com es pot observar, cap als 18 anys més del 25% de l'alumnat d'Educació secundària informa haver consumit haixix o cànnabis 40 vegades o més al llarg de la seva vida i, d'aquests, un 6,8% n'han consumit 40 vegades o més *però només al llarg del mes anterior a la realització de l'enquesta*. Amb independència de la valoració que es faci d'aquests consums des del punt de vista sanitari o de seguretat interior, s'ha de reconèixer la contundència de les dades i de les tendències en les quals s'inscriuen. El consum experimental o ocasional de cànnabis constitueix una experiència generalitzada entre la joventut, i els consums diaris s'apropen al 10% de l'alumnat cap als 18 anys d'edat. Més concretament, el 9,8% de l'alumnat de 18 anys o més reconeix que ha consumit cànnabis 20 vegades o més durant el mes anterior a la realització de l'enquesta, i no hi ha motius

però considerem que insinuen una tendència nítida i activa, és a dir, que es podria mantenir en el futur. Veure a <http://www.pnsd.msc.es> alguns dels primers estudis estatals sobre consum de substàncies psicoactives.

per pensar que sobreestimïn el seu consum, més aviat al contrari: hi ha motius per sospitar que subsisteix certa ocultació.

També requereix un breu comentari el consum d'èxtasi o similars entre l'alumnat d'Educació secundària. El percentatge que reconeix haver consumit aquesta droga de síntesi alguna vegada al llarg de la seva vida constitueix, exactament, el 4,4% del total i això suposa, d'entrada, una important disminució respecte als consums enregistrats durant el curs 2000-2001 que van arribar al 6,8% de l'alumnat.

CONSUM D'ÈXTASI

Alumnes d'Educació secundària obligatòria i postobligatòria, edats aproximades, de 12 - 18 anys

ECESC, curs 2005-06, 1r trimestre. Comparació dels consums freqüents amb el curs 2000-01
Percentatges horitzontals

Període	Curs 2005-06								Curs 2000-01
	Mai	1-2 cops	3-5 cops	6-9 cops	10-19 cops	20-39 cops	40 cops o més	ns/nc	40 cops o més
Últim mes	94,0	1,2	0,4	0,1	0,1	0,1	0,2	3,9	0,1
Últim any	92,7	1,8	0,8	0,3	0,3	0,2	0,3	3,7	0,1
Tota la vida	92,8	2,1	0,6	0,6	0,4	0,3	0,4	2,8	0,8

Per la resta, aquesta disminució és congruent amb la disminució de la incitació al consum que ja hem comentat en el punt anterior i coincideix amb els resultats d'altres enquestes, sobretot amb l'enquesta ESTUDES 2004 i amb l'Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004 que es realitzen de manera coordinada, impulsades estatalment pel *Plan Nacional sobre la Droga* i a Catalunya pels Departaments de Salut i Educació de la Generalitat. D'acord amb aquestes fonts, totalment independents de l'ECESC, la prevalença al llarg de la vida era del 4,7% l'any 2004.

Es tracta de xifres òbviament inferiors a la dels consumidors de marihuana o haixix, però cal destacar, sobretot, la seva disminució respecte a registres anteriors, realitzats amb instruments d'enquesta i confirmats per dues fonts independents. La prudència sempre aconsella esperar que estudis successius confirmïn una nova tendència, però les dades disponibles ja autoritzen a parlar d'una disminució contrastada del consum entre els menors d'edat i permeten formular, en hipòtesi, la possibilitat que s'hagi assolit un punt d'inflexió. És a dir, la possibilitat que hagi començat a remetre un *episodi epidèmic* que havia mostrat tendències expansives pràcticament des dels anys vuitanta.

Evidentment, les dades no autoritzen a baixar la guàrdia. D'entrada, la prevalença no és insignificant, sobretot tenint en compte que aquests consums tendeixen a augmentar passada l'adolescència. L'edat mitjana del primer consum és de 15,4 anys a l'Educació secundària, la qual cosa ja assenyala que les prevalences més elevades es trobaran a

partir dels 16 anys (era de 15,3 durant el curs 2000-2001, pràcticament la mateixa). I al final de l'interval d'edat que estudia l'ECESC, és a dir, als 18 anys d'edat, un de cada sis joves ja ha tastat l'èxtasi (el 15,8%).

Adicionalment, no és segur que els consums habituals hagin baixat en la mateixa proporció que els experimentals o esporàdics. Les dades disponibles suggereixen que subsisteix una minoria entre la qual la percepció associada al risc no ha disminuït i que en aquest entorn els consums podrien ser similars als existents fa quatre anys. Les diferències són massa minses per pronunciar-se de forma concloent, però és obvi que s'ha de perseverar.

En resum, des de el curs 2000-2001 el consum de cànnabis creix mentre que el consum d'èxtasi disminueix. L'un tendeix a generalitzar-se mentre l'altre tendeix a caracteritzar una opció notable però minoritària. La percepció del perill ha disminuït en el cas de la marihuana i ha augmentat en el cas de l'èxtasi. El cert és que constitueixen dos fenòmens ben diferents: l'un forma part, si més no parcialment, dels corrents principals, dels hàbits ja establerts i l'altre, malgrat la seva importància, no deixa d'estar *acotat*, limitat a certes circumstàncies. Tant és així que el consum de cànnabis entre l'alumnat està més correlacionat amb l'alcohol, i el consum d'èxtasi apareix associat més intensament a la resta de substàncies psicoactives il·legals.

Això es pot expressar a través d'una anàlisi factorial del consum de les vuit substàncies psicoactives estudiades, mostrant l'existència de dos factors, que expliquen un considerable 70,606% de la variància en les respostes. Aquests dos factors es podrien denominar *d'ús estès* i *d'ús limitat*, amb plena consciència del caràcter opinable, a voltes arriscat, de qualsevol etiquetatge. En tot cas, en una anàlisi factorial del consum de substàncies psicoactives, els derivats del cànnabis ja no apareixen en el grup de les substàncies il·legals, la qual cosa reflecteix l'extensió del seu consum, si més no experimental.

ANÀLISI FACTORIAL DEL CONSUM DE VUIT SUBSTÀNCIES PSICOACTIVES ECESC, curs 2005-06, 1r trimestre. Educació secundària

Variable: Consums al llarg de tota la vida	d'ús limitat	d'ús estès
Begudes alcohòliques	0,037	0,876
Marihuana o haixix	0,138	0,886
Èxtasi o altres drogues de síntesi	0,723	0,335
Amfetamines	0,800	0,198
LSD o similars	0,881	0,060
Heroïna	0,832	-0,052
Cocaïna	0,754	0,349
Inhalants: coles i pegues	0,762	-0,045

Anàlisi de components principals, rotades amb el mètode Varimax amb Kaiser

I potser no cal afegir que entre els consumidors de les substàncies d'ús limitat el policonsum és la norma: pràcticament no existeixen consumidors d'alguna substància minoritària que no hagin consumit cap de les altres (èxtasi 1 cas, cocaïna 2 casos i

inhalants 6) . Però, lògicament, els consums minoritaris es poden combinar de diferents maneres, algunes relativament estables, que arriben a constituir tipus de policonsum caracteritzats per l'existència d'algunes substàncies de consum preferent, amb la complexitat afegida que les substàncies preferents no són sempre les més consumides: així, es pot manifestar preferència per la cocaïna i enregistrar consums més elevats d'alcohol.

Però entre l'alumnat d'Educació secundària (i potser en el conjunt de la joventut) aquest procés té característiques especials. No es troben, per exemple, subgrups clarament inclinats al consum de substàncies visionàries o purament estimulants. Entre l'alumnat només semblen estables i prevalents els consums que indueixen les noves formes d'embraguesa associades a la festa i al lleure nocturn, on es combinen les substàncies estimulants (les amfetamines, la cocaïna...) amb les que cerquen estats d'ànim que facilitin l'aproximació als altres (l'èxtasi, les substàncies *entactògenes*...).

En definitiva, s'enregistren policonsums que graviten al voltant de la cocaïna, les amfetamines, les drogues de síntesi i l'LSD (amb els problemes d'identificació que ja hem assenyalat). Tot i que només un 1,4% afirma haver consumit aquestes quatre substàncies, les submostres restants presenten massa variants i són excessivament minses per a presentar-les detalladament. Més enllà d'aquests nucli, que cerca combinar l'estimulació i el contacte, les dades disponibles es poden presentar esquemàticament en una taula on s'ha optat per agrupar tots els policonsums de substàncies minoritàries en un únic segment perquè, si més no en hipòtesi, tenen un eix vertebrador, on només el 0,3% les ha tastades totes (n = 21), però gairebé ningú en aquest grup ha deixat de provar les substàncies típiques de les noves embragueses. És a dir, gairebé tots han tastat alguna substància de la família de l'èxtasi, les amfetamines o la cocaïna i entenem que aquest conjunt vertebrava el segment. Altres configuracions es poden insinuar, però aquesta és la predominant.

SEGEAMENTACIÓ PER TIPUS DE CONSUM DE SUBSTÀNCIES PSICOACTIVES ECESC, curs 2005-2006.

Segment de consumidors	Alumnat d'Educació secundària	
	Percentatge vertical	n
No consumeixen cap de les substàncies estudiades	30,2%	1.912
Només consumeixen begudes alcohòliques	30,0%	1.896
Consumeixen alcohol i cànnabis*	26,1%	1649*
(Poli)consums que inclouen substàncies minoritàries**	9,7%	611
Nc en alguna variable	4,1%	260
TOTAL	100,0%	6329

*S'han afegit a aquest segment 42 casos que afirmen consumir només cànnabis però no alcohol

** S'ha afegit 1 cas de consum exclusiu d'èxtasi, 2 de cocaïna i 6 d'inhalants

El consum: la comparació amb l'entorn

Ja s'ha vist com descendia el consum de totes les substàncies estudiades, excepte del cànnabis, i aquest no és l'únic símptoma de millora pel que fa al consum de drogues entre l'alumnat d'Educació secundària, però es tracta invariablement de millores fràgils o parcials. Així, hem pogut observar algun descens en la incitació al consum però també increments i algun augment en la percepció del perill però no generalitzat. Més endavant comentarem els progressos assolits en dificultar l'accés a les substàncies il·legals, que són perceptibles pel que fa a les amfetamines, l'èxtasi i l'LSD, però no pel que fa al cànnabis i a la cocaïna que resulten més fàcils d'obtenir ara que fa quatre anys. En definitiva, qualsevol triomfalisme està fora de lloc, i no únicament perquè les millores són només parcials o precàries sinó, sobretot, perquè els consums que s'enregistren a Catalunya són relativament alts en comparació amb els països del nostre entorn. Malgrat les millores assolides, l'alumnat de secundària a Catalunya enregistra uns nivells de consum de drogues que són similars als estatals, però relativament elevats en el marc europeu.

La comparació dels consums existents a Catalunya amb els consums d'altres països ha estat sovint tractada amb contenció, evitant gairebé formular-la, potser perquè les dades no eren prou fiables i els resultats no eren gens afalagadors. De fet existeix una important limitació metodològica: les comparacions internacionals en l'àmbit de les enquestes sobre consum de drogues presenten problemes de fiabilitat, sobretot quan no s'adrecen exactament a la mateixa mostra i no es realitzen amb el mateix qüestionari, administrat de manera idèntica i tractat posteriorment amb els mateixos criteris de depuració i de d'exploració estadística. Rara vegada s'omplen tots aquests requeriments i, fins i tot quan s'omplen, subsisteixen diferències culturals (de confiança en el secret estadístic, d'estigmatització dels comportaments, d'hàbits de resposta o no resposta...) que expliquen la pèrdua de fiabilitat i l'opció de no situar els consums catalans en un context internacional.

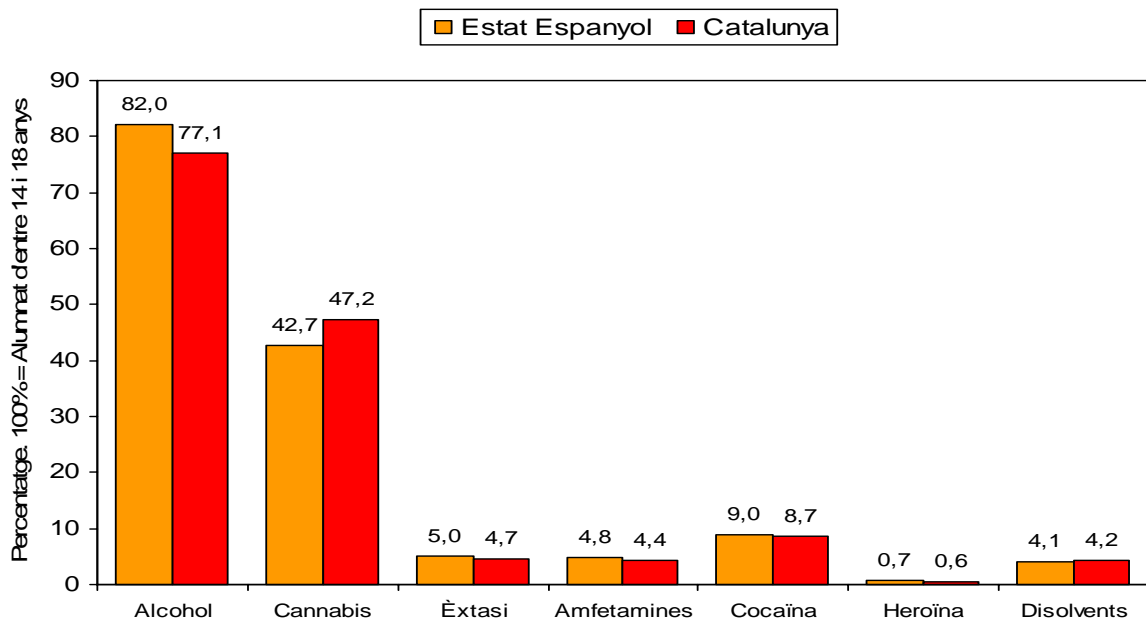
Potser el més prudent fora mantenir-se en aquesta línia, en tot cas fóra l'opció més còmoda. Però en aquest article ens ha semblat convenient, si més no, citar alguns treballs propers al nostre que no són estrictament comparables, però sí que constitueixen una referència per a valorar de manera aproximativa els consums que detectem a través de l'ECESC. I, en primer lloc hem de citar la *Encuesta Estatal sobre Uso de Drogas en Enseñanzas Secundarias* impulsada del *Plan Nacional sobre la Droga* (ESTUDES 2004) que és l'operació germana de *l'Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004* dels Departaments de Salut i Educació de la Generalitat.

De moment hem de referir-nos encara a l'edició de l'any 2004 i constar que, en aquell moment, l'alumnat entre 14 i 18 anys d'edat tenia, a Catalunya, unes prevalences de consum al llarg de tota la vida que eren uns cinc punts inferiors a les espanyoles en alcohol i més de quatre punts superiors en cànnabis, mantenint-se els consums estatals en la resta de substàncies a nivells similars als catalans, potser alguna dècima per sota.

I les dades de l'ECESC resulten a gran trets congruents amb les obtingudes per aquestes operacions estadístiques. L'edició d'enguany de l'Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya constituirà un moment privilegiat per a veure si es confirmen les

tendències a la baixa que nosaltres detectem entre els 14 i els 18 anys en substàncies com ara les amfetamines i la cocaïna, però sense entrar en l'àmbit dels pronòstics, limitem-nos a constatar que, mesurada amb metodologies estrictament comparables, la situació a Catalunya era força similar a la de l'Estat l'any 2004, i no hi ha motius per suposar que això s'hagi modificat durant el temps transcorregut des d'aquell amidament:

CONSUM DE DROGUES A CATALUNYA I A L'ESTAT ESPANYOL
Alumnes d'Educació secundària obligatòria i postobligatòria, de 14 a 18 anys
 Encuesta estatal sobre uso de drogas en Enseñanzas Secundarias, 2004
Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004

Es pot afirmar, doncs, que la situació a Catalunya és similar a l'estatal, amb el tret característic d'enregistrar més consum de cànnabis i menys d'alcohol. Fins i tot es podria fer una lectura esperançada d'aquestes dades recordant èpoques en les quals els consums a Catalunya semblaven més prevalents que els estatals. Però desaconsellem aquesta via d'aproximació per dos motius. En primer lloc perquè una part de l'aproximació s'ha realitzat a l'alça, a partir d'un creixement, a velocitats diferents, de la majoria dels consums. Amb excepció dels darrers enregistraments, i del cas singular de l'heroïna, el més característic fins a l'any 2000 ha estat el creixement dels consums de substàncies il·legals de referència, i resultava previsible que aquests creixements fossin relativament més ràpids en comunitats autònomes on el fenomen havia començat més tard. Addicionalment, sembla preferible mantenir una actitud vigilant perquè tots aquests consums, tant els estatals com els catalans, tant els enregistrats l'any 2004 per l'Enquesta sobre drogues a la població escolar de Catalunya 2004, com les disminucions enregistrades per l'ECESC l'any 2006 continuen situats a un nivell relativament alt en relació als països de referència de l'Europa occidental. No insistirem en la necessitat de mantenir les cauteles metodològiques, afegirem simplement que la pregunta de l'ECESC era còpia literal de la pregunta del qüestionari ESPAD, i que els criteris de càlcul han estat similars. I, en definitiva, hem de constatar que les diferències amb els països de referència

és prou important per a ser atribuïda únicament a les diferències metodològiques. Vegem-ho:

CONSUM DE DROGUES A CATALUNYA I A SET PAÏSOS DEL NOSTRE ENTORN								
Alumnes d'Educació Secundària Obligatòria de 15 i 16 anys d'edat								
European School Survey on Alcohol and Other Drugs, 2003								
ECESC, curs 2005-2006, 1r. trimestre								
Substància	Catalunya	Alemanya	Portugal	França	Regne Unit	Itàlia	Holanda	Suècia
	Any 2005	Any 2003						
Cannàbis	49,1	27	15	38	38	27	28	7
Èxtasi	4,6	3	4	3	5	3	5	2
Amfetamines	2,4	5	3	2	3	3	1	1
LSD	2,0	3	2	1	2	3	2	1
Heroïna	1,3	1	2	2	1	4	1	1
Cocaïna	5,5	2	3	3	4	4	3	1
Disolvents	2,6	11	8	11	12	6	6	8

Ns/nc considerat com a valor perdut ¹ Enquesta realitzada a sis lands

En definitiva, la hipòtesi més versemblant és que Catalunya (i Espanya) es troba entre els països d'Europa on el consum de cànnabis i de cocaïna és més elevat, i hi ha motius per pensar que també enregistrem consums particularment alts d'èxtasi. Tenint en compte que l'enquesta ESPAD no admet decimals, i arrodoneix els seus resultats a unitats, les xifres a Catalunya pel que fa al consum d'èxtasi es situarien al 5%, és a dir, al mateix nivell dels més alts, com ara Holanda o el Regne Unit, i pel consum de cocaïna els criteris de càlcul d'ESPAD ens portarien a l'indicador 6%, aprofundint la diferència amb els segons.

Finalment, les diferències en la prevalença del consum de cànnabis al llarg de tota la vida són tan profundes que no és possible reduir-les a cap problema metodològic. Ens trobaríem a més de deu punts de distància dels segons (en xifres rodones Catalunya: 49%; França i el Regne Unit: 38%), i a més de vint punts de distància del país europeu més permissiu en matèria de consum de cànnabis (Catalunya: 49%; Holanda: 28%).

El problema persisteix als països més prohibicionistes (com ara Suècia) i als més liberals (com ara Holanda), la qual cosa per si sola ens hauria d'immunitzar contra qualsevol simplisme i, alhora, hauria d'estimular un reflexió rigorosa sobre les circumstàncies culturals, normatives i polítiques (potser fins i tot geopolítiques) que ens situen entre les zones més prevalents d'Europa en matèria de consum de drogues.

La disponibilitat

Per a mesurar les facilitats d'accés de l'alumnat a les substàncies il·legals, l'ECESC formulava una sola pregunta: *Creus que et costaria aconseguir alguna d'aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?* Les respostes previstes eren quasi impossible,

difícil, fàcil, molt fàcil i no ho sé, però a efectes de facilitar la presentació dels resultats i la comparació amb el curs 2000-2001 s'han agregat els que responien *quasi impossible i difícil* en una sola columna mentre que, d'una altra banda, s'han agregat els que responien *fàcil i molt fàcil*. En síntesi, aquestes són les respostes obtingudes:

PERCEPCIÓ DE LA FACILITAT D'ACCÉS A SIS DROGUES IL·LEGALS

Evolució del curs 2000-2001 al curs 2005-2006. Educació secundària

... et costaria aconseguir aquestes substàncies, si volguessis, ara mateix?	Facilitat de d'accés				No ho sap	
	Quasi impossible o difícil		Fàcil o molt fàcil			
	curs 2000/2001	curs 2005/2006	curs 2000/2001	curs 2005/2006	curs 2000-01	curs 2005-06
Percentatge horitzontals						
Haixix/marihuana	20,1	18,0	59,5	58,4	18,6	19,7
Cocaïna	40,9	34,8	31,5	31,8	25,6	29,2
Heroïna	50,9	44,8	17,0	15,7	30,0	35,3
Amfetamines	43,7	40,9	23,6	19,7	30,6	35,4
Èxtasi, drogues de síntesi	40,2	40,0	29,1	20,7	28,6	35,0
LSD o similars	42,3	42,7	25,5	15,8	30,1	37,4
Coles o pegues	33,9	31,6	32,5	30,4	31,7	33,9

Nc (vàlid): curs 2000-2001: entre 1,8 i 2,2% segons substància; nc curs 2005-2006: de 3,8 a 4,2% segons substància

La substància més difícil d'aconseguir és l'heroïna que, addicionalment, resulta més difícil de trobar que fa quatre anys. I, no obstant això, un de cada sis joves escolaritzats a l'Educació secundària consideren que és fàcil o molt fàcil aconseguir-la. No són xifres minses, sobretot tenint en compte que es tracta d'una mitjana referida a una població que té aproximadament entre 12 i 18 anys. En tot cas, s'observa una disminució entre els que ho consideren fàcil o molt fàcil respecte al curs 2000-2001 i un augment dels que *no ho saben*, la qual cosa suposa que s'incrementa la dificultat d'accés i, addicionalment, la substància perd notorietat.

De fet, aquest augment dels que *no ho saben* té caràcter general i constitueix un dels signes esperançadors de l'ECESC corresponent al curs 2005-2006. La informació entre l'alumnat sobre els circuits d'accés als punts de venda és, en general, inferior que fa quatre anys, la qual cosa es pot interpretar com un distanciament del mercat negre, condicionat probablement per una disminució de l'atractiu d'aquestes substàncies, per els progressos de les polítiques destinades a contenir l'oferta, o per una combinació d'ambdós factors. I ens inclinàriem per aquesta darrera hipòtesi reiterant però que qualsevol triomfalisme està fora de lloc: malgrat tot, més del 30% considera que és fàcil o molt fàcil aconseguir cocaïna i més de la meitat que és fàcil o molt fàcil aconseguir cànnabis.

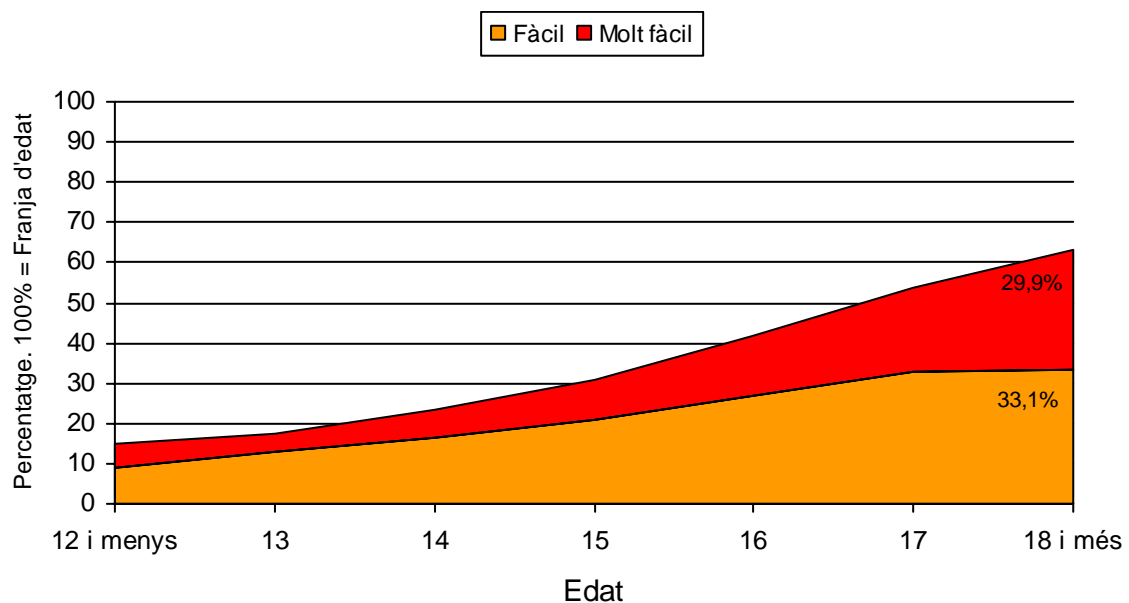
Amb d'altres paraules, l'augment en les dificultats d'accés i la pèrdua de notorietat són perceptibles en un conjunt de substàncies, sobretot en les amfetamines, l'èxtasi i l'LSD que

ja hem vist com tendien a ser menys prevalents, mentre que el fenomen apareix gairebé invertit en el cas de la cocaïna i del cànnabis. Aquestes dues substàncies enregistren una disminució dels que consideren *quasi impossible* o *difícil* obtenir-les, i aquesta disminució no està suficientment contrapesada per l'augment dels que *no ho saben*, de manera que la percepció global de les facilitats d'accés és similar a la de fa quatre anys. Però si desagreguem el concepte *fàcil i molt fàcil* en els seus components, observem que de fet la facilitat d'accés ha augmentat, en tot cas, els que consideraven *molt fàcil* aconseguir cocaïna els curs 2000-2001 eren el 9,8%, i el curs 2005-2006 arribaven al 11,6%; i els que consideraven *molt fàcil* aconseguir cànnabis eren el 34,8% i són el 36,2%.

Per la resta, és evident que ens estem referint a una població en la qual els canvis d'edat són decisius i les xifres mitjanes poden resultar enganyoses. En aquest sentit, s'aconsegueix una visió més acurada dels reptes pendents presentant els resultats per edats i diferenciant per estrats els que consideren *fàcil* aconseguir substàncies dels que ho consideren *molt fàcil*. I repetirem aquest exercici en els dues substàncies en les quals els consums a Catalunya es troben entre els més alts d'Europa, és a dir, la cocaïna i el cànnabis. Comencem per la cocaïna:

PERCEPCIÓ DE LA FACILITAT D'ACCÉS A LA COCAÏNA, PER EDATS

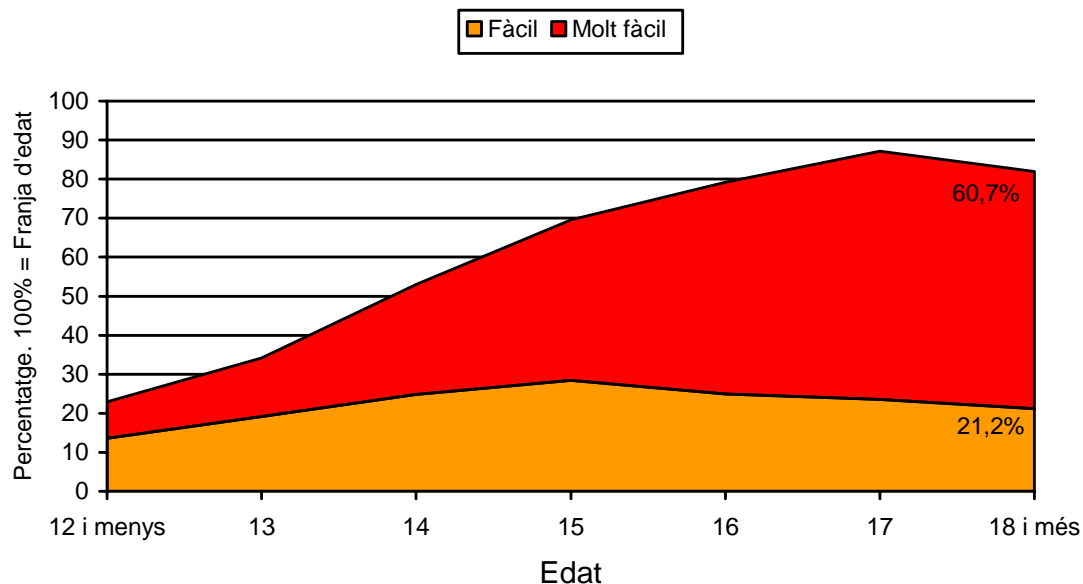
Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren *fàcil* i *molt fàcil* aconseguir cocaïna
 ECESC, curs 2005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

Com es pot observar, cap als 17 anys d'edat la meitat de l'alumnat considera fàcil o molt fàcil aconseguir cocaïna *si volguessin, ara mateix*. No és una xifra insignificant, i fa sospitar que els *primers contactes* es troben en l'entorn immediat del jove, fins i tot a l'escola. Però aquesta xifra, malgrat la seva contundència, no té el caràcter generalitzat que ja hem detectat anteriorment en relació als derivats del cànnabis:

PERCEPCIÓ DE LA FACILITAT D'ACCÉS ALS DERIVATS DEL CÀNNABIS

Percentatge sobre la franja d'edat dels que consideren *fàcil* i *molt fàcil* aconseguir CÀNNABIS
 ECESC, curs 20005-2006. 1r trimestre. Educació secundària, de 12 a 18 anys, aproximadament

No tenim cap explicació per a la davallada entre els 17 i els 18 anys, que afecta diverses variables, i no descartem que es tracti d'un error estadístic. En tot cas, les grans línies de la percepció de l'alumnat són evidents. Els derivats del cànnabis estan disponibles fàcilment per més de la meitat de la població escolar als 14 anys d'edat i aquesta xifra sobrepasa el 80% cap als 18 anys. En aquestes circumstàncies, qui no consumeix derivats del cànnabis es perquè voluntàriament decideix no fer-ho i, òbviament, aquest no és l'esperit ni la lletra de la normativa vigent en la matèria que preveu mesures punitives per a dissuadir l'oferta.

Aquest no és el lloc per a debatre les diverses polítiques públiques que es poden aplicar en la matèria, de les més permissives a les més punitives, però potser sí que s'ha de constatar que el problema és d'una magnitud que obliga a establir prioritats. Difícilment es podrà fer tot alhora, i s'hauran de seleccionar objectius assolibles, preferiblement fonamentats a en un ampli consens social i polític, és a dir, basats en valors compartits i, cada cop més, mesurant els resultats de les polítiques públiques de manera objectivable i no emocional.

Una d'aquestes prioritats sembla inqüestionable: ens referim a la repressió del tràfic de drogues i a la lluita contra la delinqüència organitzada. I hom diria que una de les prioritats complementàries pel que fa el tràfic al detall i a la prevenció dels comportaments de risc hauria d'estar centrada en la protecció dels menors, tot i que no es presti a resolucions espectaculars ni a operacions mediàtiques. És un terreny d'actuacions generalment anònimes, on l'empatia, la perseverança, el rigor i la recuperació de l'autoritat tècnica i moral ho són tot. Però aquest treball sobre la demanda adolescent és tant o més important que la lluita contra el tràfic internacional de drogues. Com ha demostrat inequívocament la

teoria i la història econòmica on hi ha demana hi ha oferta, i la reducció de la demanda i dels riscos associats al consum ha de formar part de l'esquema general de prioritats.

I no cal afegir que la majoria dels menors està escolaritzada. De vegades s'afirma que l'escola està sotmesa a un excés de requeriments que podrien desdibuixar les funcions que li són pròpies i sobrecarregar-la de responsabilitats que, com a mínim, s'han de compartir amb d'altres operadors. En termes generals, la problemàtica del consum de drogues entre l'alumnat de secundària constitueix un d'aquests camps de transversalitat on l'escola ha d'estar present però mai sola ni amb la responsabilitat principal. I, no obstant això, sembla possible i desitjable millorar la intervenció de tots, començant pels serveis d'interior que massa sovint han considerat els desplegaments de proximitat en l'àmbit escolar com una funció que es podia realitzar amb la formació bàsica i certes habilitats relacionals.

Però s'està comprovant que el consum de substàncies psicoactives entre l'alumnat pot presentar complexitats per les quals no sempre es compta amb procediments d'intervenció d'una eficàcia contrastada; de vegades manquen, fins i tot, coneixements generals sobre les substàncies disponibles, sobre els seus efectes i l'estructura del seu mercat, que pot ser extraordinàriament fluida i estar encavalcada amb rituals de pas i de transgressió, on el consumidor convida els seus amics o amigues, o són els seus amics i amigues els que demanen ser *iniciats*, i així es comparteix o es facilita un contacte; fins i tot es subministra a molt petita escala. La naturalesa d'aquestes relacions té especificitats que no es redueixen a la lògica del *mercat*. Això no obstant, aquest informe no pot abordar una anàlisi qualitativa o cultural del fenomen, i ens hem de limitar a constatar que, sigui com sigui, s'ha generat una permeabilitat entre segments significatius dels joves escolaritzats i el mercat negre: més del 10% de l'alumnat d'Educació secundària ha ajudat a aconseguir droga a companys d'escola i d'aquest 10%, al voltant d'un 2% ho ha fet 4 o més vegades. Més concretament, l'ECESC preguntava a l'alumnat d'Educació secundària si *durant el curs passat o les vacances, vas ajudar a aconseguir drogues a companys de l'escola*. I les respostes es poden presentar esquemàticament de la manera següent:

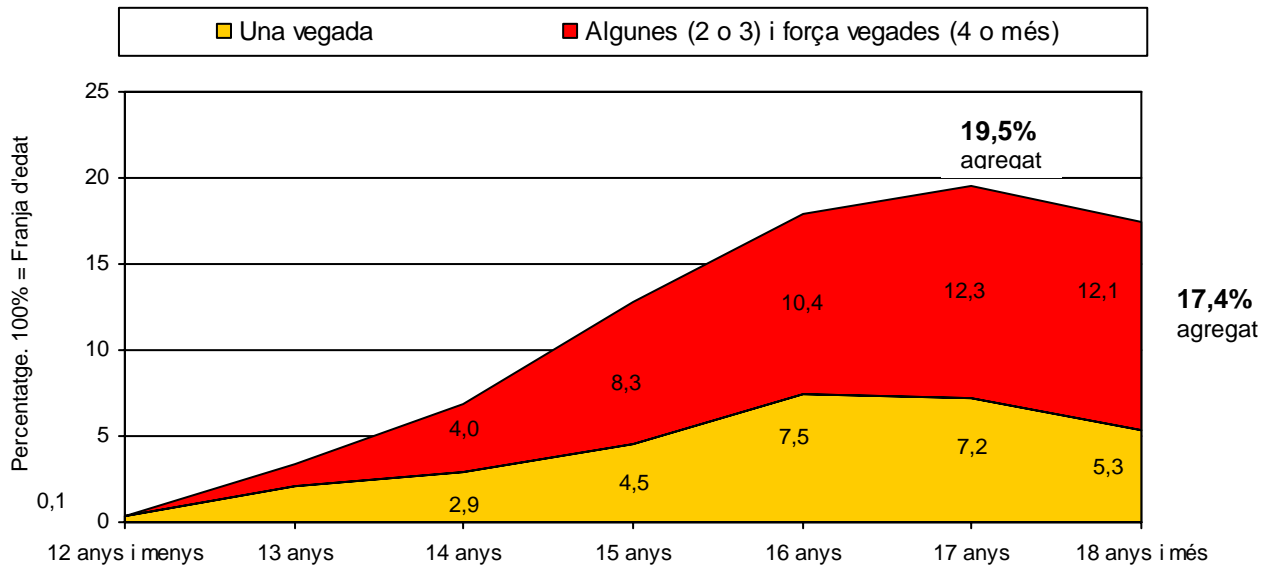
PARTICIPACIÓ DEL PROPI ALUMNAT EN EL SUBMINISTRAMENT DE DROGUES	
<i>Durant el curs passat o les vacances, vas ajudar a aconseguir drogues a companys de l'escola?</i>	
ECESC, curs 2005 – 2006, 1r trimestre. Educació secundària	
Mai	87,1%
Una vegada	4,1%
Dos o tres vegades	4,3%
Quatre vegades o més	1,9%
Ns/nc	2,6%
TOTAL	100%

I en aquest cas, com en tots els altres, referir-se a una població que va dels 12 als 18 anys aproximadament, ens obliga a introduir algunes precisions per edats que permeten

constatar d'immediat que, entre els 17 i els 18 anys, el percentatge de l'alumnat que va *ajudar* als seus companys i companyes, durant el curs passat o les vacances, a aconseguir drogues es podria situar a prop del 20% als 17 anys, i per sobre del 17% als 18.

PARTICIPACIÓ DEL PROPI ALUMNAT EN EL SUBMINISTRAMENT DE DROGUES

Durant el curs passat o les vacances, vas ajudar a aconseguir drogues a companys de l'escola?
 ECESC, curs 2005 – 2006, 1r trimestre. Educació secundària, per grups d'edat

És obvi que no estem parlant de subministradors sinó d'una xarxa de complicitats i d'intermediació de grans proporcions que reflecteix, en bona part, la preferència dels joves, ja assenyalada anteriorment, a informar-se sobre les substàncies psicoactives a través dels companys i companyes que ja les han provades.

Es tracta, en definitiva, d'un repte de primer ordre que ningú ha resolt de manera plenament satisfactòria però que a Catalunya (i al conjunt de l'Estat) es planteja amb especial intensitat, i sense pretendre tenir una resposta al problema, si que ens atrevim a concloure recordant que la informació fiable sobre els efectes de les substàncies nocives és la millor eina per evitar-ne el consum i que els nivells de capil·laritat existents entre el mercat negre i segments importants de l'alumnat haurien de ser objecte de tractaments sistemàtics dissenyats a l'alçada dels problemes que s'han abordat.

Bibliografia:

AVILÉS MARTÍNEZ, J. M., *Bullying: el maltrato entre iguales. Agresores, víctimas y testigos en la escuela*. 2006, Salamanca: Amarú Ediciones.

BAUDRY, P., BLAYA, C., CHOQUET, M., DEARBIEUX, É., POMMEREAU, X., *Souffrances et violences à l'adolescence*. 2000, Issy-les-Moulineaux: ESF Editeur.

CEREZO RAMÍREZ, F., "Violencia en la escuela en España", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

COMISSIÓ EUROPEA, *Prevención de la delincuencia juvenil, Proyecto Hippocrates. JAI/2002/HIP/031*. 2004, Barcelona-Berlín-Roma: Dirección de Justicia y Asuntos Internos.

CONFERÈNCIA NACIONAL D'EDUCACIÓ, *Debat sobre el sistema educatiu català. Conclusions i propostes de la Conferència Nacional d'Educació*. 2000-2002: Departament d'Ensenyament, Generalitat de Catalunya.

DEARBIEUX, É., "Violencia en la escuela y política. Francia: entre la demagogia y el desconocimiento", a la conferència *Violencia y escuela*, Palau de la Música de València, 6 i 7 d'octubre de 2005. Edita Centro Reina Sofía para el Estudio de la Violencia.

DEARBIEUX, É., BLAYA, C. (Dir.), *Violence in schools. Ten approaches in Europe*. Collection Actions Sociales / Confrontations. 2001, Issy-les-Moulineaux: ESF Éditeur.

DEARBIEUX, É., *La violence en milieu scolaire 2. Le desordre des choses*. 1999, París: ESF Editeur.

DEARBIEUX, É., *La violence en milieu scolaire 1. État des lieux*. 1996, París: ESF Editeur.

DEARBIEUX, É., *La violence dans la classe. Expériences et pratiques dans des classes difficiles*. 1999 (cinquena edició), París: ESF Éditeur.

DELEGACIÓ DEL GOBIERNO PARA EL PLAN NACIONAL SOBRE DROGAS, *Encuesta estatal sobre uso de drogas en enseñanzas secundarias 2004*. www.pnsd.msc.es

DELEGACIÓ DEL GOBIERNO PARA EL PLAN NACIONAL SOBRE DROGAS, *Cannabis. resumen del Informe de la Comisión Clínica, 2006*. www.pnsd.msc.es

DEPARTAMENT D'ENSENYAMENT, *La convivència en els centres docents d'ensenyament secundari. Programa i propostes pedagògiques*. 2003, Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA, *Mira-t'ho bé! Prevenció de conductes de risc en joves de 12 a 18 anys. Material per als professionals de l'educació*. 2003, Barcelona: Generalitat de Catalunya.

DEPARTAMENT DE JUSTÍCIA, *Mira-t'ho bé! Prevenció de conductes de risc en joves de 12 a 18 anys. Orientacions per a les famílies*. 2003, Generalitat de Catalunya.

ELZO, J., *El silencio de los adolescentes. Lo que no cuentan a sus padres*. 2000, Madrid: Ediciones Temas de Hoy.

ELZO, J., COMAS, D., LAESPADA, M.T., SALAZAR, L., VIELVA, I., *Las culturas de las drogas en los jóvenes: ritos y fiestas*. 2000, Vitoria-Gasteiz: Servicio Central de Publicaciones del Gobierno Vasco, Departamento de Justicia, Trabajo y Seguridad Social.

ELZO, J., "Jóvenes en crisis. Aspectos de jóvenes violentos. Violencia y drogas". *Cuadernos de Derecho Judicial*, 1999. La criminología aplicada II: p. 195-221.

ELZO, J., ORIZO, F.A., GONZÁLEZ-ANLEO, J., GONZÁLEZ BLASCO, P., LAESPADA, M.T., SALAZAR, L., *Jóvenes españoles*. 1999, Madrid: Fundación Santa María.

ELZO, J., "Prevención de la violencia por consumo de alcohol y drogas". *Eguzkilore - Cuadernos del Instituto Vasco de Criminología*, 1999. Nº 12: p. 23-37.

FLOOD-PAGE, C., CAMPBELL, S., HARRINGTON, V., MILLER, J., *Youth crime: Findings from the 1998/99 Youth Lifestyles Survey. Home Office Research Study 209*. 2000, Londres: Research, Development and Statistics Directorate, Home Office.

HIBELL, B., ANDERSSON, B., BJARNSON, T., AHLSTRÖM, S., BALAKIREVA, O., KOKKEVI, A., MORGAN, M., "The ESPAD Questionnaires", a *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries*. 2004, Estocolm: Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs (CAN), Pompidou Group al Consell d'Europa.

HIBELL, B., ANDERSSON, B., BJARNSON, T., AHLSTRÖM, S., BALAKIREVA, O., KOKKEVI, A., MORGAN, M., "Summary of the 2003 findings", a *The ESPAD Report 2003. Alcohol and other drugs use among students in 35 European countries*. 2004, Estocolm: Swedish Council for Information on Alcohol and other Drugs (CAN), Pompidou Group al Consell d'Europa.

OBSERVATORI CATALÀ DE LA JOVENTUT, *Informe sobre la joventut al 2005*. Col·lecció Estudis. Vol. 17. 2005, Barcelona: Secretaria General de Joventut, Departament de la Presidència, Generalitat de Catalunya.

OBSERVATORIO EUROPEO DE LAS DROGAS Y LAS TOXICOMANÍAS. *Informe Anual 2005. El problema de la drogodependencia en Europa*. 2005, Luxemburg: Oficina de Publicaciones Oficiales de las Comunidades Europeas

OLWEUS, D., *Bullying at school. What we know and what we can do*. 1993, Oxford: Blackwell.

OLWEUS, D., *Mobbing - vad vi vet och vad vi kan göra*. 1986, Estocolm: Liber förlag.

OLWEUS, D., *Agression in the schools. Bullies and whipping boys*. 1978, Washington DC: Hemisphere Press.

OÑATE CANTERO, A., PIÑUEL ZABALA, I., *Informe Cisneros VII. "Violencia y acoso escolar". Informe preliminar*. 2005, Madrid: Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo.

ÒRGAN TÈCNIC DE DROGODEPENDÈNCIES. *Enquesta sobre drogues a la població escolar de l'any 2004*. 2005, Departament de Salut (Generalitat de Catalunya)

ÒRGAN TÈCNIC DE DROGODEPENDÈNCIES. *Enquesta sobre drogues a la població escolar de l'any 2002*. 2003, Departament de Salut (Generalitat de Catalunya)

PALLARÉS, J et Al. *Observatori de nous consums de drogues en l'àmbit juvenil. Informe 2004*. 2005, Barcelona: Associació Institut Genus

PIÑUEL ZABALA, I., *Informe Cisneros VIII. Violència contra profesores en la enseñanza pública de la Comunidad de Madrid*. 2006, Madrid: Instituto de Innovación Educativa y Desarrollo Directivo.

RODRÍGUEZ BASANTA, A., "Resultats d'un estudi exploratori sobre la informació relativa a la violència escolar a Catalunya". *Revista Catalana de Seguretat Pública*, 2000. Nº 6-7/2000: p. 297-307.

ROLAND, E., "Bullying in school: three national innovations in Norwegian schools in 15 years". *Aggressive Behavior*, 2000. Vol. 26, nº 1: p. 135-143.

SISTEMA D'INFORMACIÓ DE DROGODEPENDÈNCIES DE BARCELONA, *Actualització del Indicadors de Drogues: 3r Trimestre 2005*. 2005, Barcelona: Servei de Prevenció i Atenció a les dependències (Consorci Sanitari de Barcelona – Agència de Salut Pública). www.aspb.es/quefem/docs/sidb.pdf

SMITH, P.K., PEPLER, D., RIGBY. K., (Ed.), *Bullying in schools*. 2004, Cambridge: Cambridge University Press.

SMITH, P.K., MORITA, Y., JUNGER-TAS, J., OLWEUS, D., CATALANO, R., SLEE, P. (Eds), *The nature of school bullying: A cross-national perspective*. 1999, Londres: Routledge.

Terrorisme gihadista: revisió d'alguns factors explicatius del fenomen

Ferran Alonso

Síntesi

Un dels grans reptes de les polítiques de seguretat és el d'identificar aquelles variables que intervenen de manera rellevant en l'aparició i manteniment del fenomen terrorista. Aquest article revisa el que estudiosos, acadèmics i analistes de la seguretat han conclòs sobre les causes que poden originar el fenomen del terrorisme, especialment el de caire gihadista. S'estableix la diferència entre aquelles condicions preexistents o estructurals d'aquells factors precipitants o desencadenants. La Teoria de la violència col·lectiva de Smelser aplicada al fenomen terrorista ofereix un marc explicatiu integrador sobre la gènesi i la consolidació de l'acció terrorista. Per finalitzar, es descriu la base ideològica del salafisme gihadista i els seus objectius.

Paraules clau: Terrorisme, causes originàries, factors precipitants, violència col·lectiva, ideologia salafista gihadista.

Introducció

El fenomen del *terrorisme* comporta, en general, un complex nivell d'anàlisi. La mateixa definició de la paraula terrorisme provoca una confusió semàntica entre els diferents experts. Els diversos condicionants culturals, socials i polítics causen no pocs biaixos a l'hora d'elaborar constructes teòrics explicatius del fenomen. Si a això se li afegeix la diversitat i la complexitat del fenomen, els diferents nivells d'anàlisi i angles d'estudi, fa molt difícil construir una teoria general que expliqui el comportament terrorista.

Cada vegada més analistes defensen que s'ha de parlar sobre *terrorismes* i *psicologies terroristes* en plural i, contemplar cada tipus de terrorisme segons les seves particularitats polítiques, històriques i culturals. Segons la seva tipologia, el terrorisme es pot qualificar, entre d'altres, d'extrema-dreta, nacional-separatista, revolucionari social, islamista o gihadista. Dins d'aquest darrer, s'hi troben molts grups sota el mateix epígraf, però, de ben segur, ni els orígens, ni les causes, ni les motivacions són comunes a tots ells, encara que poden tenir o compartir factors comuns.

Cal tenir això darrer molt present quan s'intenta assenyalar els factors i les causes que originen els diversos fenòmens terroristes. Aquest article revisa el que diversos acadèmics, experts i analistes de la seguretat han dit sobre les variables que intervenen en l'origen i la potenciació del fenomen concret del *terrorisme gihadista* (*root causes* o causes originàries) i desmitifica aquelles altres que tradicionalment s'han relacionat amb aquest, però, que s'evidencien com a no explicatives o parcialment rellevants.

Així mateix, s'aplica al fenomen del terrorisme gihadista la Teoria de la violència col·lectiva creada per Neil J. Smelser, que dóna un valor afegit a l'anàlisi de les causes originàries.

Per últim, s'aprofundeix en un dels elements de la Teoria de la violència col·lectiva; "el creixement i extensió d'una creença generalitzada". En el cas que ens ocupa, es tracta de la difusió de la ideologia salafista gihadista, que atorga significat i cohesió al moviment gihadista.

Causas originàries

La idea de les *root causes* del terrorisme suggereix que existeix una relació causal entre les condicions subjacents de caràcter social, econòmic, i polític, i l'activitat terrorista. D'acord amb aquesta premissa, certes condicions estructurals i greuges d'un col·lectiu ajuden a explicar com, on i per què apareix el terrorisme. Com a conseqüència, una errada en la comprensió entre aquestes condicions subjacents i el terrorisme pot provocar la implementació de polítiques contrterroristes inadequades (Newman, 2006).

En aquest sentit, les anomenades *causes originàries* actuarien com a variables independents mentre que el fenomen o acció terrorista seria la variable dependent o conseqüent.

Edward Newman (2006) aclareix que, en general, les *causes originàries* fan referència a un ampli ventall de temes que no poden ser circumscrits en una sola categoria social: per exemple, factors com la pobresa, el desequilibri i la marginació social, els greuges polítics, l'abús i violació dels Drets Humans, l'explosió demogràfica i l'explotació dels recursos naturals i energètics, el lideratge carismàtic o religiós, el xoc cultural i de valors, s'han de separar entre, el que ell anomena, *factors estructurals* i *causes originàries directes*.

Entre els factors estructurals, la pobresa és sovint presentada com una de les causes subjacents del terrorisme. En la trobada d'experts internacionals sobre terrorisme celebrada a Oslo el juny de 2003 es va concloure que existia una feble i indirecta relació entre pobresa i terrorisme. A nivell individual, els terroristes generalment no provenen dels segments més marginals de la societat, sinó que presenten a nivell socioeconòmic una procedència mitjana o per sobre de la mitjana poblacional. El nivell de terrorisme no és particularment alt als països més pobres del món. El fenomen es troba més relacionat amb aquells països en vies de desenvolupament, amb societats caracteritzades per una ràpida modernització. Per altra banda, la pobresa ha estat freqüentment utilitzada com a justificació per part d'aquells grups terroristes revolucionaris d'orientació social, que volen representar a les classes pobres i marginades sense ser-ho ells mateixos.

En la cimera internacional de Madrid sobre Democràcia, Terrorisme i Seguretat de la Sèrie Club de Madrid celebrada el març de 2005 es va arribar a una conclusió semblant. El terrorisme apareix més freqüentment en aquelles societats en vies de desenvolupament. El canvi econòmic crea certes condicions que afavoreixen la inestabilitat, l'emergència de moviments militants i ideologies extremistes. Al món musulmà, els segments més tradicionalistes de la població es troben desorientats pels canvis econòmics i socials

sobrats i, per tant, són més susceptibles a moviments que assegurin les identitats amenaçades, proveeixen explicacions i donen als creients un sentit de fortalesa.

Una investigació empírica duta a terme per Newman (2006) corroborà les conclusions extretes anteriorment. Va analitzar una mostra de mil quaranta-cinc incidents terroristes duts a terme a 79 països entre 1996 i 2003 i la va correlacionar amb l'Índex de Desenvolupament Humà (IDH), indicador del desenvolupament econòmic i social de cada país. Els paràmetres obtinguts van demostrar una manca de correlació entre pobresa i terrorisme, la qual cosa significa que la variable socioeconòmica no és totalment explicativa de la freqüència del terrorisme. Una segona variable estructural analitzada va ser el factor demogràfic, que incloïa el ràpid creixement poblacional i la subsegüent massificació urbanística i segregació social. Els resultats obtinguts mostraven certa correlació negativa, la freqüència d'atemptats terroristes disminuïa en relació a densitats de població més altes, mentre que la variable urbanització no estava de cap manera relacionada amb el fenomen terrorista.

Amb la mateixa mostra representativa d'incidents terroristes, Newman analitza la correlació del terrorisme amb altres *causes originàries directes*. Una d'elles, el desequilibri social i la seva correlació amb la freqüència d'atemptats terroristes. En aquest cas es va agafar com a mesura de desequilibri social, el coeficient Gini, índex del Banc Mundial que mesura el desequilibri entre les rendes. La correlació entre ambdós paràmetres no va ser demostrada, és a dir, societats amb alts nivells de desequilibri social i econòmic no experimenten necessàriament una alta freqüència d'actes terroristes, malgrat que existeix una lleugera tendència que a major increment de desequilibri, major probabilitat d'atac terrorista, però, tot i així, la correlació no va ser suficientment significativa.

De la mateixa manera va succeir quan es van analitzar les possibles relacions entre les variables democràcia i drets civils i terrorisme. En una anàlisi de correlacions, Newman no va obtenir uns resultats determinants, és a dir, la freqüència d'atacs terroristes no augmenten significativament a mesura que els drets civils i els valors democràtics es troben més restringits.

Les conclusions a les quals va arribar el Grup d'Experts Internacionals sobre Terrorisme, reunits a Oslo el 2003, respecte a aquesta variable són en alguns aspectes diferents:

“la manca de democràcia i drets civils és una precondition per a moltes formes de terrorisme domèstic. La relació entre la coerció del govern i la violència política presenta una forma d'U; és a dir, els règims més democràtics i els més totalitaris presenten baixos nivells de violència política. Contràriament, aquells estats amb nivells moderats de violència coercitiva tendeixen a encendre la flama dels dissidents. D'altra banda, també s'afegeix que la manca de capacitat o voluntat per exercir el control territorial i mantenir el monopoli de la violència (força) per part dels governs atorga a les organitzacions terroristes refugis segurs, facilitats per establir camps d'entrenament i bases operatives. Així mateix, els terroristes també poden trobar condicions més idònies per a les seves funcions logístiques en països amb democràcies fortes i estables, a causa de les llibertats més àmplies que gaudeixen els ciutadans d'aquells països”.

A la cimera internacional de Madrid sobre Democràcia, Terrorisme i Seguretat de 2005 es van realitzar una sèrie de matisacions respecte a la relació terrorisme i democràcia. En primer lloc, es va reconèixer que el terme *democràcia* era un concepte massa ampli. No totes les democràcies són igual d'inclusives, respectuoses i pluralistes en relació als drets de les minories. Existeixen també diferents nivells de desenvolupament democràtic, des de les democràcies més incipients, les més inestables fins a les més consolidades. Per tant, democràcia no significa inexorablement immunitat. Democràcia i terrorisme no són fenòmens excloents, sinó que democràcies de llarga tradició en la llibertat d'expressió i tolerància vers als grups dissidents pateixen o han sofert fenòmens terroristes de caire intern o extern (o ambdós). Les motivacions exposades pels grups terroristes són diverses, des de l'independentisme, causes revolucionàries d'extrema esquerra, el fanatisme religiós o sectari, les aspiracions de l'extrema dreta... Per tant, els factors instigadors de la violència constitueixen una equació complexa i dinàmica que és difícil de solucionar malgrat el tipus de règim.

Aquelles democràcies noves o en procés de transició són més fràgils ja que la seva autoritat és més feble i amb el llegat d'un passat opressor molt poderós. El terrorisme té el potencial de fer perillar les transicions democràtiques. En aquests períodes transitoris cal analitzar si l'aparició del terrorisme és conseqüència de greuges socials no resolts o de la feblesa de l'Estat. En aquest darrer cas, el manteniment de l'autoritat pública durant el període transitori és essencial, tant per contenir el terrorisme com per evitar la connexió en l'imaginari col·lectiu entre caos i democràcia.

Una altra variable a tenir en consideració és el paper que juga la religió. Els experts reunits a Oslo l'any 2003 van concloure que el *terrorisme suïcida* no és causat per la religió (o més específicament per l'islam). Molts terroristes suïcides arreu del món no mostren fervor religiós o pertanyen a religions diferents a la de l'islam. Els terroristes suïcides estan motivats principalment per objectius polítics, sovint per acabar amb una ocupació estrangera o una dominació interna per part d'un grup ètnic diferent. El seu martiri, però, és freqüentment legitimat i glorificat en base a idees o valors religiosos.

Per la seva banda, els experts reunits a la Cimera de Madrid l'any 2005, van contemplar la doctrina religiosa com a una *eina de mobilització* o de justificació del terrorisme més que una causa directa. Per exemple, el descontentament amb la situació política o econòmica afavoreix el fet de donar suport de certs segments de la població als grups islamistes radicals. La religiositat no és *per se* una causa de radicalisme polític. Les justificacions religioses són sovint combinades amb d'altres com les de caràcter polític o social.

Newman (2006) realitza un cert canvi d'enfocament quan parla de xoc de valors més que de religió. Com a resultat de la globalització, societats amb diferents sistemes de valors han entrat en contacte i, en alguns casos, en tensió, creant una percepció o por vers un imperialisme cultural i hegemònic. Algunes societats lluiten per reconciliar modernitat i tradició, en les quals conviuen tradicions seculares i fonamentalismes reaccionaris amb forces que imposen un model econòmic i cultural molt agressiu. El tan anomenat terrorisme islamista es basa en gent que detesta la modernitat – la civilització laica, mercantilista, secular, científica i racional creada per la Il·lustració i caracteritzada tant per les seves virtuts (llibertat, democràcia, tolerància i diversitat) com pels seus vicis (desigualtat,

hegemonia, imperialisme cultural i materialisme). Per tant, el terrorisme islamista és una expressió de rebuig a l'estat modern i laic, i la col·lisió entre la globalització i un revivalisme islàmic.

Tot el que s'ha revisat fins ara, inclosa la teoria de Newman, es basa en una metodologia que comprèn una anàlisi d'un ampli ventall d'organitzacions terroristes. Edward Newman (2006) utilitza, a més, dues metodologies complementàries; una focalitzada en cada organització terrorista (anàlisi de casos) i una altra, només centrada en aquelles organitzacions terroristes especialment mortíferes (les que tenen com a objectiu causar víctimes mortals). Les principals conclusions provisionals a què arriba Newman amb les seves tres metodologies d'anàlisi són:

- Analitzar un ampli ventall de mostres no condueix a generalitzar conclusions referents a la relació entre les condicions socials i terrorisme. Així, ni els factors estructurals ni les causes originàries directes són per elles mateixes explicatives o predictives del terrorisme.
- La focalització en les organitzacions terroristes (considerant la seva idiosincràsia i objectius, el seu lideratge, els seus antecedents operatius i de suport, i la seva base social) suposa que una anàlisi de causes originàries pot ser útil en l'explicació de certs tipus de terrorisme.
- Una correlació provisional pot ser identificada entre les condicions polítiques i socials de les societats de les quals les organitzacions terroristes mortíferes emergeixen i es basen, malgrat que cal verificar-ho en posteriors anàlisis.
- L'anàlisi qualitatiu de casos que presenta un marc detallat dels conflictes específics ofereix la més efectiva metodologia per a la comprensió del paper de les causes originàries en relació a altres variables explicatives. Les causes originàries són necessàries, però no suficients, com a factors per explicar i entendre certes tipologies de terrorisme, però només en combinació amb els factors precipitants.
- Les causes originàries tendeixen a ser més rellevants per ajudar a entendre un terrorisme de tipus ideològic, etno-nacionalista, i grups islamistes (gihadistes) en països en vies de desenvolupament; ara bé, tenen un valor limitat a l'hora d'explicar grups nacionalistes (violents) en societats desenvolupades; i són molt poc rellevants en relació a grups nihilistes o ideològics en països desenvolupats.
- Les causes originàries són un camp profitós per a l'estudi acadèmic i no s'hauria de descartar a nivell metodològic, però cal posar major rigor metodològic quan s'estudien els antecedents socials del terrorisme.
- Les causes originàries són un camp profitós per a la política contraterrorista. Fins i tot, quan no és possible o viable alterar les condicions socials i econòmiques a curt termini, aquestes haurien de formar part d'un programa contraterrorista integral. Per tant, seria prudent incloure a l'agenda polítiques contraterroristes de llarga durada com oferir suport als processos democràtics locals, drets humans, la promoció i la protecció dels drets de les minories i una millora en els efectes negatius de la globalització.

Fins aquí, s'han tractat algunes de les causes originàries del terrorisme, aquelles associades a factors polítics, socials, econòmics o disfuncions sistèmiques. De la Corte (2007) descriu, com a mínim, tres nivells d'aproximació a l'estudi del terrorisme: macro-sociològic, psicològic i psicosocial. L'anàlisi de les causes originàries pertany al primer nivell, el macro-sociològic. Els altres dos nivells formen part de camps disciplinaris diferents com els pertanyents a la psiquiatria, psicologia clínica i psicologia social, els quals no seran analitzats en el present article.

Com s'ha pogut constatar, en la seva investigació Newman (2006) va diferenciar entre els *factors estructurals* i les *causes originàries directes*. Els diferents experts a la reunió d'Oslo de 2003, també van distingir entre *precondicions*, *factors precipitants* o *fets desencadenants*, i *factors de manteniment* del fenomen terrorista. Una teoria que perfectament pot ser aplicada per a complementar l'anàlisi de les causes originàries és la Teoria de la violència col·lectiva de Smelser, que inclou tots aquests factors anteriorment contemplats. Amb la seva teoria, Smelser pretén integrar en un model explicatiu la gènesi i el manteniment de la violència exercida per part de grups o col·lectius socials.

Teoria de la violència col·lectiva de Smelser

En la seva Teoria sobre la violència col·lectiva, Neil Smelser (1962) diferencia sis etapes per a analitzar el procés d'emergència i consumació de la violència col·lectiva. Aquestes les defineix com: conductivitat estructural, tensió estructural, emersió i difusió d'una creença generalitzada, incidents o factors precipitants, mobilització de participants i control social.

La conductivitat estructural fa referència a aquells antecedents o condicions prèvies que faciliten l'aparició de tensions estructurals. Aquestes darreres apareixen quan diversos elements d'un sistema estan, d'alguna manera, desarticulats entre sí. L'experiència de tensió i frustració no depèn solament dels esdeveniments ocorreguts, sinó de com aquests són avaluats en funció de pautes culturals i de les expectatives personals dels potencials participants (Javaloy, 2001). És llavors quan els possibles participants atribueixen una interpretació, un significat a l'esmentada tensió. La creença generalitzada identifica la font de tensió atribuint-li certes característiques (que solen confirmar les tendències d'hostilitat prèvies) i especifica certes respostes a la tensió com a possibles o adients. En aquest punt cal assenyalar el paper clau de les organitzacions en l'elaboració d'una ideologia que faciliti i orienti els processos anteriors, atorgant-los legitimitat. Si la ideologia justifica la violència o si els individus creuen que per arribar als objectius plantejats és necessari l'ús de la violència, és molt probable que el conflicte esdevingui violent. Els successos o fets precipitants són interpretats com a una confirmació de les creences anteriors i actuen com a impulsors de la tensió estructural prèvia, dels temors i odis latents. La mobilització implica la preexistència de canals de comunicació i de líders que els utilitzen per generar determinades accions. Per últim, la ineficàcia del control social afavoreix i facilita l'expansió de la violència col·lectiva. A continuació es presenten les sis fases descrites per Smelser aplicades a la xarxa terrorista d'Al Qaeda.

Xarxa Terrorista Global - Al Qaeda

<p>Conductivitat estructural</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sentiment d'humiliació; - sensació de traïció; - corrupció i riquesa centralitzada en els països musulmans; - no equitat en la distribució de riquesa (pobresa); - ocupació de les terres santes o qualsevol altre territori musulmà; - baix nivell d'educació; - cosmovisió única; - antecedents històrics (guerra de Afganistan, Iraq, Palestina); - formació d'una extensa xarxa internacional de suport a les infraestructures terroristes.
<p>Tensió estructural</p>	<ul style="list-style-type: none"> - diferents guerres o conflictes socials en los països musulmans; - la guerra del Golf i la presència de l'exèrcit nord-americà a Aràbia Saudita; - dissonància entre les classes dirigents i les classes populars en els diversos països musulmans; - invasió d'Afganistan i Iraq per part de tropes occidentals.
<p>Gènesi d'un pensament generalitzat</p>	<ul style="list-style-type: none"> - sentiment que el món occidental està oprimint econòmicament, política, social i cultural al món musulmà creant una sensació d'amenaça vers la identitat musulmana. - expansió de la ideologia salafista gihadista
<p>Incidents precipitants</p>	<ul style="list-style-type: none"> - no existeix un únic incident, sinó una àmplia gama de situacions i de conflictes, donat que el membres d'Al Qaeda conceben el món musulmà com a un tot . - explotació i espoliació de les riqueses naturals dels països; - diferents incidents en cadena.
<p>Mobilització dels participants</p>	<ul style="list-style-type: none"> - a partir d'una extensa xarxa internacional d'activació (propaganda a internet, alguns imams de mesquites integristes promouen un discurs afí al d'Al Qaeda, ... - mobilització de la població: manifestacions contra Israel, Estats Units i els seus aliats occidentals; - xarxes de reclutament i adoctrinament; - actes terroristes específics.
<p>Control social ineficaç</p>	<ul style="list-style-type: none"> - impossibilitat de ser atacat o capturat. Bin Laden i la cúpula dirigent fins a data d'avui han pogut fugir de les autoritats internacionals; - extenses i complexes xarxes econòmiques que permeten el seu finançament; - en nom d'Al Qaeda s'han comès diversos actes terroristes arreu del món. - l'existència de refugis i camps base en diversos indrets del món.

Adaptació de la Teoria de la violència col·lectiva de Smelser (1962) a la xarxa Al Qaeda

Cal aclarir que molts aspectes de la conductivitat i tensió estructural són els manifestats per la pròpia organització terrorista com a argumentació i justificació de la seva acció terrorista.

Si es realitza una comparació de les sis fases del model de Smelser aplicat a Al Qaeda amb organitzacions terroristes palestines o, amb d'altres d'arreu del món, que han dut a terme accions suïcides, molt possiblement es trobin diferències significatives entre elles i, entre aquestes i Al Qaeda. Per una banda, no tots els grups terroristes associats amb Palestina comparteixen els mateixos objectius. Alguns són de caràcter nacionalista i laic, mentre que d'altres abracen un fonamentalisme religiós. Hamas, incloent el seu braç armat, s'associa generalment al moviment islamista més significatiu de Palestina. Segons Hamas, la naturalesa del conflicte és *cultural* entre, d'una banda, la civilització islàmica amb les seves lleis d'inspiració divina i amb una missió sota el mandat de Déu de crear a la terra una societat justa i lliure; i per una altra banda, la civilització occidental caracteritzada pel materialisme i la negació de la supremacia divina. El seu principal objectiu és destruir la identitat sionista que ocupa Palestina i establir la xaria en aquella terra.

Per un altre costat, existeixen altres grups palestins que practiquen el terrorisme suïcida, però no comparteixen la ideologia islamista d'Hamas. Si bé, la conductivitat i la tensió estructurals descrites per Smelser poden ser dues fases comunes a tots els grups palestins: ocupació de les terres palestines per part d'Israel, procés d'aculturació, repressió política, empobriment econòmic, social i cultural de la seva societat, sentiment d'humiliació i revenja, i manca d'expectatives professionals i vitals. Com es pot constatar, la conductivitat i la tensió estructurals dels grups que practiquen el terrorisme suïcida a Palestina i la xarxa d'Al Qaeda presenten fets força diferenciats. Per una banda, el conflicte palestí està centrat en una realitat concreta, específica, territorialment determinada i on els greuges són viscuts de manera directa i quotidiana. Per altra banda, la conductivitat i la tensió estructurals concebudes per Al Qaeda contempen realitats molt més abstractes, subjectives, diferides i globals. Tot conflicte en territori musulmà, *dar al-islam*, és percebut com a una agressió cap a la identitat genèrica musulmana, independentment de les circumstàncies concretes del conflicte.

La tercera fase descrita per Smelser és la gènesi d'un pensament generalitzat que és la que atorga una interpretació a la tensió estructural. Aquesta creença identifica les fonts de tensió i especifica les possibles respostes a la mateixa. Com ja s'ha dit anteriorment, un conflicte esdevindrà violent si la seva ideologia justifica la violència o si els individus la creuen necessària per arribar als objectius de l'organització. En el cas del terrorisme d'Al Qaeda, es manifesta un pensament generalitzat de l'existència d'una amenaça real vers la identitat i la integritat del món musulmà provinent dels països occidentals i la proposta d'una ideologia salafista gihadista que doni resposta a aquesta.

Principis ideològics del salafisme gihadista

El gihadisme tal i com es coneix avui en dia neix a la segona meitat del segle XX després d'una llarga tradició d'islam polític que es podria englobar en el corrent salafista. El terme *salafista* no indica indefectiblement gihadista. Un porció indeterminada d'autoconsiderats

salafistes són gihadistes, però no tots els salafistes són gihadistes ni aproven els mitjans violents per aconseguir objectius que poden compartir en darrer terme amb els gihadistes.

El salafisme (la tornada als orígens) és la gran referència de l'islam polític modern. Gihadisme i salafisme coincideixen en el retorn a les primeres etapes de l'islam (com a màxim tres generacions posteriors a la generació del profeta); ambdós cerquen la islamització de totes les esferes públiques (un estat islàmic i l'establiment de la llei islàmica - xaria); i, es consideren a sí mateixos els musulmans *purs*, els *verdaders* musulmans. Les diferències radiquen bàsicament en els mètodes i els mitjans per aconseguir aquests objectius (la justificació per part dels gihadistes del Gihad –guerra santa- com a mètode de lluita revolucionària).

L'objectiu essencial del gihadisme és la creació d'una consciència islàmica mundial que concordi amb el missatge polític i ideològic que es vol comunicar. La literatura islamista radical insisteix en adreçar-se a tots els musulmans per tal que donin suport al gihad. Així, els gihadistes a Europa procuraran involucrar en la seva lluita a les comunitats musulmanes recorrent a codis culturals islàmics pròxims a la seva tradició i identitat, com ara *yahiliya*, *umma*, *xaria* i *gihad* (García Rey, 2007).

El salafisme gihadista apareix a la segona meitat del segle XX, a partir del fracàs del revivalisme i del reformisme (aquest darrer perseguit i represaliat). S'encaren obertament contra els governs laics dels països àrabs que professaven el socialisme àrab. Durant la dècada del 1970 es produeix un renaixement islàmic (*Sahwa*). Una sèrie de factors precipitants ajuden a estendre l'islamització de la societat (la desfeta militar a la Guerra dels sis dies, la revolució iraniana dels anys 80, l'assalt a la Meca per part d'un grup de fanàtics islamistes, la invasió d'Afganistan). L'obra de Sayid Qutb "Senyals en el camí" es difon àmpliament. Aquesta recupera els conceptes del *gihad* (lluita defensiva i/o guerra santa) i del *takfir* (apostasia d'un musulmà quan aquest no compleix estrictament els preceptes islàmics). Un altre autor Abdul A'la Maududi va escriure "El Gihad en l'Islam", on recreava un estat musulmà i el gihad com a mètode de lluita revolucionària per derrocar els governs corruptes. Tothom que no els fes costat era considerat enemic, encara que aquest fos un *bon* musulmà.

Aquests dos autors introdueixen i desenvolupen la Teoria de la *yahiliya* moderna, elaborada a l'Índia el 1939 per Maududi, i on s'afirma la incompatibilitat entre l'islam i la modernitat, ja que aquesta comporta una sèrie de perills. *Yahiliya* significa barbàrie i ignorància respecte de l'islam autèntic. *Yahiliya* és el domini de l'home sobre l'home, en lloc de la submissió a Al·là. Denota el rebuig de la divinitat de Déu i l'adulació dels mortals. En el discurs gihadista s'afirma que les societats musulmanes actuals es troben en una situació de *yahiliya*. Els valors occidentals s'han incrustat en l'imaginari de les societats musulmanes i constitueixen una amenaça real per a la identitat col·lectiva, en la qual l'islam desenvolupa un paper cada vegada més marginal. Existeix una necessitat imperant de protegir-se davant una modernitat multiforme que devora tant l'individu com la societat en els seus estats de puresa i integritat.

Per a Qutb, *yahiliya* denota una política legitimada per criteris elaborats per l'home (en lloc de per la gràcia divina), tals com la sobirania del poble (democràcia), així com un sistema

de valors i convencions socials centrats en l'home (per exemple, el materialisme, l'hedonisme). Els models filosòfics explicatius, basats únicament en la ciència sense deixar espai per a Déu en el seu univers, són el vèrtex d'aquesta yahiliya.

Dins el salafisme gihadista més modern trobem Shuki Mustafa, fundador de Jama'at –al-Mulimin (Takfir Wal-Hijrà), ideologia que considera impia (*takfir*) a tota persona que no cregui com ells. Muhammad abd al-Salam Faraj, fundador de Jama'at al Gihad (L'obligació oblidada) o Gihad Islàmica egípcia, va intentar a Egipte un cop d'estat amb el magnicidi del president egipci Anuar el Saddat. Un altre personatge clau, l'Abdullah Azzam, fundador de la Mekhtab al Khadimat (MAK), crea la xarxa d'informació d'Al Qaeda. Va ser professor a Yedda on va coincidir amb bin Laden. No va estar d'acord amb el tipus de gihadisme egipci i el seu màxim compromís era amb la causa palestina. Altres gihadistes contemporanis que dirigeixen les seves accions contra l'enemic exterior són Ayman Al-Zawahiri, Osama bin Laden, Abu Qatada, Mustafa Setmarián. Aquest últim crida a la resistència islàmica global en qualsevol lloc del planeta. Opera amb la tercera generació de terroristes i dona especial èmfasi als sistemes i no pas a l'organització. Els conflictes locals i internacionals són les fonts de les quals brotaran nous gihadistes.

Els salafistes gihadistes justifiquen les conductes transgressores i la deshumanització de l'enemic. En aquests processos es mostren imatges de patiment del poble musulmà barrejades amb el potencial militar nord-americà i dels seus aliats. Només amb tàctiques de conflicte asimètric es pot combatre a aquestes potències. El missatge és que s'està lliurant una guerra a nivell internacional – una guerra defensiva – contra un enemic molt superior. Conseqüentment, les seves accions no són ni crims ni assassinats i tenen tot el suport moral, espiritual i religiós. És el gihad menor contra qualsevol greuge que pateixi el poble musulmà, ja es tracti de ciutadans palestins, txetxens, iraquians, pakistanesos... però tots ells formen part de la *Umma* (Unitat) musulmana.

Conclusions

- El debat sobre les denominades causes originàries del terrorisme, en anglès *root causes*, ha provocat moltes sessions estèrils en el si de les Nacions Unides, ja que aquestes són manipulades políticament i utilitzades com a armes llancívoles. La investigació acadèmica ofereix contrast empíric sobre la rellevància d'unes i altres variables. Així, factors com la pobresa, la marginalitat i manca d'integració, les desigualtats econòmiques, entre d'altres, han resultat no ser variables totalment explicatives del fenomen terrorista. Amb tot, aquests aspectes no s'han de deixar de banda en una política contraterrorista a llarg termini.
- Cal un major rigor metodològic a l'hora d'explorar les variables que originen, precipiten i mantenen el fenomen terrorista. Concretar l'objecte d'estudi, el mètode i la mostra són essencials per obtenir els resultats més aproximatius a la realitat. La triangulació metodològica entre mètodes (anàlisi quantitativa i qualitativa) realitzada per Newman posa de manifest aquesta necessitat de verificar el disseny de la investigació.

- L'estudi focalitzat per tipologies i per organitzacions aporta una anàlisi més afinada de les causes originàries ja que es consideren aspectes concrets tals com els objectius, el lideratge, antecedents operatius, conflictes latents, ideologia, motivacions, suport i projecció social.
- S'ha de tenir en compte el caràcter globalitzat d'un fenomen internacionalitzat. És a dir, causes originàries i tensions estructurals que han afavorit processos de radicalització es poden manifestar en actes terroristes a molts quilòmetres de distància, ja que formen part dels *hit squads* o equips d'atac terrorista amb nul·la o molt poca relació amb el país atacat.
- En l'estudi detallat de cada tipologia terrorista, cal evitar conclusions explicatives que només contemplin les coordenades i els angles de visió etnocentristes. Un dels propòsits dels països occidentals és exportar els valors democràtics als països musulmans, la qual cosa és concebuda pels salafistes gihadistes com a una intromissió en la seva cultura islàmica de caire teocràtic i, per tant, nodreix la seva animadversió vers occident.
- Les polítiques de seguretat de caire preventiu han d'anar dirigides principalment a dues de les fases descrites per Smelser en la seva Teoria de la violència col·lectiva: la gènesi d'un pensament generalitzat (ideologia salafista gihadista i la visió maniquea del món) i mobilització dels participants (detecció de les xarxes de reclutament i adoctrinament, anàlisi dels processos de radicalització violenta, propaganda a Internet i centres de difusió gihadista). Mentre que les polítiques de seguretat reactiva estan lligades a la darrera fase de la Teoria de Smelser que fa referència al control social.

Bibliografia

BIORGO T, et al.(2003) *Root Causes of Terrorism. Findings from an international expert meeting.*

COMISSION PROGRAMME FOR THE PREVENTION OF AND RESPONSE TO VIOLENT RADICALISATION

http://ec.europa.eu/justice_home/funding/radicalisation/funding_radicalisation_en.htm

DE LA CORTE, L. (2007) *Algunas claves psicosociales para el análisis y la explicación de los fenómenos terroristas.* Athena Intelligence. Occasional Paper, N° 15, 13 de setembre de 2007.

DE LA CORTE, L., i JORDÁN J. (2007) *La yihad terrorista.* Síntesis. Madrid.

GARCÍA REY, M. (2007) *Del uso de las referencias culturales islámicas para la acción yihadista en Europa,* Anàlisis del Real Instituto Elcano, N° 48. Disponible a: <http://www.realinstitutoelcano.org/>

JAVALOY, F. (2001) *Movimientos Sociales y Comportamiento Colectivo.* Prentice may: Madrid.

NEWMAN, E. (2006) *Exploring the "Root causes" of terrorism.* Studies in Conflict & Terrorism, 29, 749-772.

POST J.M. et al. (2005) *Adressing the Causes of Terrorism.* Series on Democracy and Terrorism. Volume I. Club de Madrid. Madrid.

SIVAN, E. (1997) *El islam radical. Teologia medieval y política moderna.* Ediciones Bellaterra. Barcelona.

Algunes consideracions sobre els darrers canvis en les competències en seguretat privada

Santi Herrero

Síntesi

Dintre del document programàtic de l'actual Govern de la Generalitat, una de les activitats per l'aprofundiment de l'autogovern en l'àmbit de justícia i seguretat és implantar mesures per ordenar i controlar la seguretat privada, en el marc de les competències reconegudes pel nou Estatut. Un any i mig després de l'aprovació de l'Estatut, en la darrera Junta de Seguretat de Catalunya s'ha signat entre el Ministeri de l'Interior i el Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació (en endavant DIREP) el Conveni sobre Seguretat Privada, redactat principalment per facilitar l'exercici de les noves funcions que l'Estatut atorga a la Generalitat. Això ha succeït entre la reforma de la Llei i la del Reglament de Seguretat Privada (pendents des de gener de 2006 per donar compliment a una sentència europea). A més a més, recentment s'ha modificat l'estructura del DIREP. La voluntat d'aquest document és exposar els trets més rellevants d'aquests canvis normatius per després intentar establir els principals reptes del Departament per donar compliment a les seves obligacions i per realitzar l'execució d'allò que preveu l'Estatut.

Paraules clau: seguretat privada, seguretat pública, Estatut, competències, conveni

Conveni de Seguretat Privada

En primer lloc hem de parlar del Conveni de Seguretat Privada signat el passat 27 de desembre de 2007 on s'estableixen determinades clàusules per tal que la Generalitat de Catalunya, a través del DIREP pugui portar a terme les noves competències que l'Estatut d'Autonomia li atorga en el seu article 163¹.

Cal recordar que les empreses de seguretat han d'estar autoritzades per poder realitzar la seva activitat. L'òrgan que dona l'autorització i el registre on s'inscriuen depèn de l'àmbit d'actuació que tindrà l'empresa. Si és només el territori català, la inscripció serà al Registre

¹ Aquest article disposa que correspon a la Generalitat l'execució de la legislació de l'Estat en les matèries següents:

- L'autorització de les empreses de seguretat privada que tenen llur domicili social a Catalunya i l'àmbit d'actuació de les quals no ultrapassa el territori de Catalunya.
- La inspecció i la sanció de les activitats de seguretat privada que s'acompleixen a Catalunya.
- L'autorització dels centres de formació del personal de seguretat privada.
- La coordinació dels serveis de seguretat i investigació privades amb la Policia de la Generalitat i les policies locals de Catalunya.

Especial d'Empreses de Seguretat de Catalunya (REESC), mentre que les empreses que tenen un àmbit d'actuació més ampli han de ser incloses al *Registro General de Empresas de Seguridad* (RGES) del Ministeri de l'Interior. El primer apartat de l'article 163 de l'Estatut no suposa cap nova competència, únicament dóna rang estatutari a allò que es preveia anteriorment a la Disposició Addicional 4^a de l'actual Llei 23/92, de Seguretat Privada.

Fins ara només es podia realitzar aquest control per aquelles empreses que únicament desenvolupen la seva activitat empresarial a Catalunya. La principal novetat en la regulació de l'article 163 de l'Estatut rau en el fet que s'amplia el control administratiu a totes les activitats de seguretat privada que es realitzin a Catalunya, independentment de l'àmbit d'actuació de l'empresa que les realitzi. Es feia necessari, per tant, que l'administració catalana pogués accedir a aquells registres i bases de dades de les quals disposa d'administració central en matèria de Seguretat Privada.

Aquest és un dels punts bàsics del Conveni signat el passat 27 de desembre de 2007, ja que el Ministeri de l'Interior es compromet a facilitar al DIREP la informació sobre les empreses de Seguretat, el Personal de Seguretat Privada, el Registre de Detectius Privats i els contractes de serveis de seguretat privada d'empreses d'àmbit estatal que actuïn a Catalunya. A més, també hi ha el compromís d'establir *mecanismes per disposar d'accés mutu als fitxers previstos en matèria de seguretat privada, en la normativa vigent*.

Segons el Conveni, la inspecció, el control i la sanció de les activitats corresponen als òrgans de Generalitat a partir de la data de seva signatura.

Reformes de la Llei i el Reglament de Seguretat Privada

El segon canvi normatiu és de doble nivell, ja que s'han realitzat sengles reformes a la Llei 23/1992 de Seguretat Privada² i al Reglament de Seguretat Privada³. Aquestes modificacions han estat obligades perquè s'havia de donar compliment a la Sentència de 26 de gener de 2006 del Tribunal de Justícia de les Comunitats Europees. En aquesta sentència es condemna a l'Estat Espanyol perquè els requisits que havien de complir empreses i personal de seguretat privada suposaven un greuge comparatiu per a aquelles procedents d'altres països membres de la Unió Europea que volen exercir activitats en aquest àmbit a Espanya.

Els dos aspectes de la normativa prèvia espanyola que qüestionava la Sentència eren per una part, la manca de proporcionalitat entre l'interès a protegir (la naturalesa complementària i subsidiària la seguretat pública de les funcions que han de desenvolupar) i els requisits exigits per la normativa espanyola, i per l'altra, la no aplicació del reconeixement mutu a les qualificacions professionals en aquest sector que hagin estat adquirides en altres països membres.

² Reforma realitzada pel Reial Decret-Llei 8/2997, de 14 de setembre, pel qual es modifiquen determinats articles de la Llei 23/1992, de 30 de juliol, de Seguretat Privada, publicada al BOE, el 19 de setembre de 2007.

³ Reforma realitzada pel Reial Decret 4/2008, d'11 de gener, pel qual es modifiquen determinats articles del Reglament de Seguretat Privada, publicat al BOE el 12 de gener de 2008.

Per esmenar aquests apartats, amb la nova normativa s'eximeix a les persones físiques o jurídiques de complimentar a l'Estat espanyol aquells requisits que ja compleixin a altres Estats membres de la Unió. Bàsicament aquests requisits es donen en dos sentits.

En primer lloc, respecte la fiança exigida per realitzar activitats de seguretat privada, sempre i quan s'hagi dipositat una fiança igual o superior en un altre estat membre, i si és inferior, s'ha d'augmentar fins arribar a les quanties mínimes exigides per Espanya.

El segon àmbit és el requisit d'obtenció d'habilitacions o qualificacions per realitzar determinades activitats. Es preveu el reconeixement quan aquestes s'hagin obtingut a altres països de la Unió Europea, però sempre i quan s'acrediti que els coneixements i la formació és compatible a l'exigida a Espanya, i es tinguin coneixements de llengua castellana. El reconeixement el farà el Ministeri de l'Interior.

També ha desaparegut el requisit d'una plantilla mínima per les empreses de seguretat, excepte per les empreses dedicades al transport i distribució de materials explosius.

Distribució de competències estatutàries al DIREP

Per veure l'afectació d'aquests canvis normatius a la Generalitat, hem de tenir en compte també el decret 243/2007 de 6 de novembre, d'estructura del Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació⁴. Aquesta norma complementa (i modifica en part) el decret 272/1995 de 28 de setembre, de regulació de l'exercici de competències en matèria de seguretat privada⁵. No detallarem ara el repartiment complet de funcions dels diferents òrgans de l'administració catalana amb competències en matèria de seguretat privada sinó només aquelles vinculades directament amb l'article 163 de l'Estatut.

En primer lloc *l'autorització de les empreses de seguretat* de l'article 163.1, correspon al Secretari de Seguretat per l'article 4 bis del decret 272/1995. Aquesta competència ha de ser complementada per la inscripció i cancel·lació al Registre Especial d'Empreses de Seguretat que ha de realitzar el Director General de Policia (art. 5 del decret 272/1995). La tramitació d'aquests expedients d'autorització han de ser supervisats per la Subdirecció General de Seguretat Interior (art. 246.1.h del decret 243/2007) i coordinats pel Servei de Seguretat Privada (art. 247.1.h del decret 243/2007).

El segon àmbit competencial és *la inspecció i la sanció de les activitats de seguretat privada*, que ara ja no només es circumscriu a aquelles empreses que realitzen tota la seva activitat a Catalunya. Els procediments a seguir continuaran essent els mateixos que amb anterioritat, ja que no canvia la regulació del decret 272/1995, (article 12.3 pel que fa a les inspeccions i capítol 5 pel que fa al règim sancionador).

Pel que fa a *l'autorització dels centres de formació del personal de seguretat privada*, aquesta competència va ser atribuïda a l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya a

⁴ DOGC núm. 5005 - 09/11/2007 (Pàg. 44609)

⁵ DOGC núm. 2116 – 18/10/1995, i modificat pels decrets 110/2006, de 25 d'abril; 186/2007, de 18 d'agost; i 243/2007, de 6 de novembre.

l'article 3.6 de la Llei 10/2007 de 30 de juliol, de l'Institut de Seguretat Pública de Catalunya⁶.

La quarta matèria és *la coordinació dels serveis de seguretat i investigació privades amb la Policia de la Generalitat i les policies locals de Catalunya*. Aquesta matèria també sembla prou desenvolupada amb la normativa ja existent, i podríem separar-la en dos nivell, un d'institucional i un altre d'operatiu. En el primer ubicaríem el Consell de Coordinació de la Seguretat Privada, creat pel decret 233/1998⁷. En el segon nivell ubicaríem les obligacions d'auxili i col·laboració amb la Policia de la Generalitat -Mossos d'Esquadra a què estan obligades les empreses de seguretat, el seu personal de seguretat, guardes particulars de camp i detectius privats (article 11 del decret 272/1995). A més a més d'aquestes dues referències trobem altres atribucions de funcions de coordinació. Per una banda, la Secretaria de Seguretat té entre les seves funcions la definició de les polítiques de coordinació i integració dels serveis de seguretat privada en el sistema de seguretat pública i coordinar i supervisar les actuacions relatives a la seguretat privada, a la protecció de la seguretat ciutadana i al control de la violència en espectacles esportius (art. 123.3.f i o del decret 243/2007). Per una altra banda, la Llei 4/2003, de 7 d'abril, d'ordenació del sistema de seguretat pública de Catalunya⁸, preveu altres situacions per fomentar aquesta coordinació, com ara la participació de membres del Consell de Coordinació de la Seguretat Privada en el Consell de Seguretat de Catalunya, la participació de responsables de seguretat privada a les Juntes locals de seguretat o a les Comissions regionals de seguretat.

Consideracions

Però aquesta és només la situació actual del marc normatiu, i en comptes d'un punt de partida és més aviat una meta, perquè la Subdirecció General de Seguretat Interior encara no ha estat creada i encara no hi ha els mecanismes ja que els traspassos d'informació estatal i autonòmica encara estan per arribar. Es fa necessari per tant plantejar-nos algunes necessitats per un futur més o menys proper.

En primer lloc hem de valorar com afectaran a la nostra administració les reformes de la Llei i el Reglament de seguretat privada i la signatura del Conveni de seguretat privada per l'aprovació de l'Estatut.

Tot i que s'hagi produït una reducció dels requisits per l'autorització d'empreses de seguretat, no sembla gaire probable que es produeixi un gran increment en el nombre de sol·licituds d'autoritzacions per empreses de seguretat,⁹ ja que el mercat està dominat per empreses d'àmbit estatal (segons la patronal Aproser¹⁰ les 18 empreses que a componen,

⁶ DOGC núm. 4940 - 03/08/2007 - (Pàg. 26379)

⁷ DOGC núm. 2718 - 04/09/1998 - (Pàg. 11275)

⁸ DOGC núm. 3868 -15/04/2009 – (Pàg. 7614)

⁹ El número d'empreses que estaven inscrites en els darrers anys són 162 el 2004, 165 el 2005, 170 el 2006 i 177 el 2007.

¹⁰ *Cifras y datos del sector de la seguridad privada en España*. Asociación Profesional de Compañías privadas de servicios de seguridad (APROSER), Edición 2005.

totes d'àmbit nacional, apleguen el 80 % de la facturació total del sector). Per aquesta mateixa raó, sembla poc probable que empreses originàries d'altres països de la Unió Europea vulguin operar només a Catalunya, per tant, difícilment s'inscriuran al REESC. Les reduccions dels requisits per al personal de seguretat privada i la possibilitat que ciutadans d'altres països de la Unió Europea puguin treballar en el sector de la seguretat privada no afectarà a l'àmbit de les autoritzacions a l'administració de la Generalitat ja que les dóna l'administració estatal.

L'àmbit que si sembla que ha de créixer exponencialment és el de la inspecció i la sanció. En aquest sentit es pot plantejar un escenari pendent de resoldre. Seria la situació en què ens trobarem quan l'administració central deixi de realitzar aquestes tasques i el volum d'activitat es desplaci a l'administració catalana. Es pot donar la circumstància que no hi hagi prou personal (més en la tramitació de procediments sancionadors que en la inspecció) i que una bona part del sector sense un control administratiu complet. Per tant caldria valorar la manera menys perjudicial pels interessos generals per fer aquesta transició.

L'altre punt pendent de revisió és la coordinació entre la seguretat pública i la privada, ja que tot i l'ampli marc normatiu esmentat, les aplicacions pràctiques han estat mínimes. Cal dinamitzar aquesta coordinació, tenint en compte el creixement del sector i la major visibilitat social dels vigilants de seguretat. A més amb l'assumpció de les competències sancionadores, la percepció de l'administració catalana per part de les empreses de seguretat pot empitjorar, per la qual cosa, serà més necessari encara potenciar una bona coordinació i col·laboració per compensar aquesta visió negativa. Per aconseguir-ho és necessari un estudi a fons, tant de coneixement del sector (el sector en la societat, les seves inquietuds, les seves mancances, la quantitat de gent que hi treballa) com de la seva interacció amb la seguretat pública (actualment es desconeixen dades com el nombre d'actuacions policials que s'inicien per avisos de la seguretat privada –excepte casos d'activacions d'alarmes-, el nombre d'actuacions de seguretat privada, el nombre exacte de vigilants que treballen a Catalunya). Aquesta coordinació hauria de servir, per exemple, per afrontar de manera efectiva el problema de les falses alarmes¹¹ que provoca una gran despesa de recursos de la seguretat pública.

http://www.coess.org/pdf/Private_Security_Statistics_Spain.pdf

¹¹ El 2007 de les 96.461 alarmes a què van acudir serveis de la PG-ME, el 97,4 % (93.946) de les de les alarmes comunicades van ser falses alarmes.

Una introducció al CIVISME i la CONVIVÈNCIA

Enric Sánchez

Síntesi

En els darrers anys ha estat considerable l'activitat de no pocs ajuntaments en l'elaboració de campanyes de civisme, així com en l'elaboració o modificació de normativa al respecte. Aquestes iniciatives s'han emmarcat tot sovint en plans municipals específics adreçats a satisfer les demandes ciutadanes al respecte. El present article constitueix una introducció a aquesta temàtica a partir de diverses de les possibles estratègies i mecanismes implementades, amb el que es pretén deixar palesa la importància de la seva gestió per a la convivència ciutadana.

Les polítiques públiques relatives al civisme giren al voltant de posicionaments proactius i reactius, estratègies que són necessàriament interdependents i complementàries. Les polítiques proactives parteixen d'una perspectiva activa i preventiva. Les reactives ho fan des de l'aplicació de la norma. En funció del lloc i de les conjuntures s'atribueix més pes específic a un o altre posicionament.

La normativa relativa al civisme té una base predominantment local i adquireix la forma d'ordenances. Aquestes constitueixen una expressió de la competència que tenen els ajuntaments sobre la gestió de l'espai públic i la convivència en el seu territori. L'aplicació de la normativa és un element indispensable, però no l'únic ni el més important per a garantir un bon nivell de convivència. Amb estratègies pròpies d'una perspectiva proactiva – com poden ser una adequada gestió urbanística, la introducció de la mediació per a la resolució de conflictes o el foment del diàleg intercultural – es pot prevenir o gestionar adequadament el conflicte, fet que pot contribuir positivament en la seguretat i en la percepció ciutadana al respecte.

Paraules clau: civisme, convivència, polítiques locals, espai públic, urbanisme, mediació.

La temàtica de la convivència i el civisme ha estat objecte d'un extens ressò a la nostra societat en els darrers anys. Diversos han estat els ajuntaments que han impulsat campanyes i han elaborat – o actualitzat – ordenances al respecte donant així resposta a les demandes de la ciutadania que alertaven de la degradació de l'entorn urbà i que sol·licitaven de l'administració un arbitri per articular una millor i més harmoniosa convivència.

Per la seva dimensió local, s'entén que els ajuntaments són el nivell de l'administració pública que millor i més efectivament pot abordar aquesta temàtica, no només per tenir la capacitat i les competències, sinó perquè es percebuda per la ciutadania com el nivell de l'administració més accessible (GALAIS, 2007).

Les problemàtiques d'incivisme interfereixen negativament en la convivència (CASAS, 2007). Civisme i convivència constitueixen, així, elements indissociables a qualsevol debat i iniciativa en l'àmbit de la gestió municipal.

Com es veurà, els posicionaments político-administratius a l'entorn del civisme giren al voltant de dues estratègies: les de caire proactiu (preventives) i les de caire reactiu. Això s'ha fet palès darrerament en l'augment en paral·lel de campanyes de civisme d'una banda i d'ordenances de convivència per una altra. Ambdues polítiques haurien de ser contemplades des d'una perspectiva complementària, i de fet acostumen a emmarcar-se conjuntament en el si dels plans de civisme municipals. No obstant això, en funció dels països i de les conjuntures pot guanyar més pes una o altra vessant en detriment mutu.

Les polítiques proactives parteixen d'una perspectiva activa i preventiva. En aquest context, es farà especial esment de la conveniència d'educar en valors (una idea subjacent, per exemple, a iniciatives com les del moviment de *ciutats educadores*) com també de la creixent importància de la mediació en la gestió dels conflictes.

Una aproximació al concepte de civisme i algunes de les seves implicacions

En primer lloc, cal remarcar que ni existeix una definició unívoca de *civisme* ni la idea que hi ha al darrere és universal. La seva concepció està vinculada al grup social i al moment històric en què s'emmarca. No obstant això, és possible dur a terme una aproximació al contingut d'aquest terme.

Amb el concepte de *civisme* sovint s'estableix quina ha de ser la relació de les ciutats amb la ciutadania per tal d'aconseguir estabilitat i cohesió socials. Al seu torn, *cultura cívica* vindria a definir aquell "conjunt de valors, pautes de comportament i principis d'acció que fomenten el civisme" (ZAPATA-BARRERO; 2007a).

Civisme s'utilitza per fer referència a un comportament, fonamentat en unes normes que "formen una cultura de la convivència pacífica i solidària" (CAMPS, GINER; 2004). Aquestes normes, que poden ser o no escrites, són en origen consuetudinàries i, per tant, determinades pels usos i costums; tothom les coneix, però són fàcilment ignorades quan no s'insisteix en elles, en part potser perquè comportar-se cívicament exigeix un esforç de la voluntat.

En les diferents accepcions del terme apareix implícita la idea del paper protagonista de la ciutadania en el bon govern de la convivència, en la necessitat que les ciutats estiguin formades per ciutadans actius i responsables, "sense els que no existeix una democràcia autèntica". El civisme s'erigeix així en una *ètica mínima* que hauria de subscriure qualsevol ciutadà liberal i demòcrata. Seguint a CAMPS i GINER (2004) no n'hi ha prou amb que existeixin institucions democràtiques per a que hi hagi civisme.

En el rerefons, hi ha present una idea: que som subjectes de dret, però també de deures. Existeix una necessitat d'assumpció de responsabilitats, més que de tenir moltes lleis o una policia que vetlli pel seu compliment. No tot es resol a base de lleis ni aquestes són la millor manera que funcioni una comunitat madura.

Les lleis no poden dir fins el més mínim detall allò que és correcte fer i no poden per si soles ni per molt bé que s'apliquin, modificar la mentalitat i la voluntat de les persones. Per això es parla del component volitiu: ser responsable implica ser capaç de respondre dels propis actes i, a més, voler fer-ho.

En efecte, les normes per a regular el comportament cívic dels ciutadans haurien de constituir un últim recurs d'actuació. Són necessàries, perquè sense elles no es podria donar fonament a l'activitat de l'administració però, en tot cas, l'ideal és que la ciutadania reguli les seves interaccions a l'espai públic i n'assumeixi la responsabilitat.

La coexistència no és fàcil. El conflicte és inherent a la convivència. No s'ha de confondre els conflictes a un entorn urbà amb l'incivisme ni caure en l'error de considerar tot conflicte a l'espai públic amb un conflicte cívic. De fet, des d'una perspectiva sociològica, els conflictes en una societat poden ser considerats com a elements de socialització.

Finalment, cal esmentar que, tal com afirmen diferents autors, al civisme també se li pot atribuir una qualitat moral, que apel·la a uns valors que cal conservar més enllà de la seva utilitat, car constitueixen un autèntic *patrimoni ètic*. També és per això que es parla de *cultura cívica*.

La necessitat d'un debat sobre el civisme

Diverses han estat les causes que fan necessari el tractament de la temàtica del civisme en el moment actual i que s'han de tenir presents a tot discurs local sobre aquesta matèria. A ZAPATA-BARRERO (2007a) aquestes són enumerades, agrupant-les sota els apartats històric, social, cultural, estructural i moral. A continuació es tracten alguns d'aquests punts, en l'ordre amb què l'autor els aborda, tot introduint-ne diferents apreciacions:

- L'aspecte **històric** predominant a considerar en el nostre entorn immediat el constitueix el pas del règim franquista a una societat democràtica, una transició que, entre altres aspectes, va implicar el pas d'una societat de deures a una de drets.

Es pot afegir, d'altra banda, que s'ha de tenir present que a la nostra societat no deixa de sobreviure certa concepció de la transgressió de la norma com quelcom associat a la llibertat, una idea derivada de l'experiència d'un context repressiu imposat per una font d'autoritat sense legitimitat com la que va ser la pròpia de la dictadura.

- Pel que respecte a les raons **socials**, quatre són els aspectes destacats per l'autor: l'individualisme, el consumisme, el distanciament en la comunicació entre pares i fills i l'escàs temps disponible de moltes famílies. Potser es podria incloure en aquesta secció la minva dels mecanismes de control social, un aspecte que no deixa de quedar implícit en els altres apartats que tracta l'autor.

CAMPS i GINER (2004), al seu torn, també remarquen aspectes com l'individualisme i el consumisme. L'ordre econòmic – afirmen – equipara el sentit de la vida a consumir i a competir, i s'hi confereix més importància al tenir que al ser. D'altra banda, hi afegeixen altres aspectes que s'hi poden vincular, com ara l'estesa necessitat per dominar als demés

que és present a bona part de la humanitat, o també el predomini dels criteris egoistes per damunt dels altruistes. Aspectes com aquests dificulten una bona convivència.

- Entre les raons **culturals**, aspectes que poden contribuir a fer necessari un debat social, trobem: l'increment de la diversitat cultural – que impliquen formes de comportament dins l'espai públic diferenciats i que no tenen perquè ser considerades *per se* com a incíviques –, així com les percepcions i interpretacions que d'aquella diferenciació es facin.
- Entre les raons **estructurals**, cal esmentar la rapidesa dels canvis socials, econòmics i culturals, la pèrdua del vincle de la ciutadania amb la política i les institucions (existeix un vincle entre el comportament incívic i la manca de confiança en la política, i entre l'incivisme i la manca de participació pública), així com els canvis generacionals. També són de destacar les concepcions de la ciutat i les seves institucions sota un prisma de *serveis*, lligada a un sentiment de *dret*: es recorre a les institucions en cas de conflicte perquè són un servei al que es té un dret ja que es paguen impostos per tal que així sigui.

De fet, i en relació amb la contraposició entre el que podríem anomenar la *cultura dels drets* i la *cultura de les responsabilitats* és el que a ZAPATA-BARRERO (2007a) i a GALAIS (2007) es fa al·lusió quan es parla de ciutadania activa (republicana) i ciutadania passiva (liberal). Així, s'hi contraposa una concepció de ciutadania a la que es té dret – simplement per naixement o per voluntat estatal – i que no requereix cap pràctica ni cap actitud (més enllà de no fer allò que està prohibit) amb una altra concepció activa, que considera que ser ciutadà és quelcom que s'aprèn, que implica responsabilitats i una implicació personal. També al darrera d'aquesta contraposició podem trobar els posicionaments respecte polítiques proactives *versus* polítiques reactives front els conflictes i l'incivisme, aspecte que es desenvoluparà més endavant.

La passivitat ciutadana es vista per CAMPS (2005) com una de les característiques de les societats democràtiques actuals, un fruit del capitalisme i de la societat de consum. Aquests darrers serien els responsables d'un individualisme exagerat que genera societats atomitzades, gairebé incapaces de dur a terme projectes en comú.

En aquest mateix àmbit, a les Jornades Europees de Mediació Comunitària celebrades a Barcelona l'any 2003 van sorgir algunes propostes que abordaven els aspectes participatiu i de responsabilitat de la ciutadania. A tall d'exemple, cal destacar les d' incrementar la participació ciutadana en la gestió del sistema democràtic, generar canals que permetin la participació de la ciutadania en la governabilitat de les ciutats, així com elevar el grau de responsabilitat de la ciutadania. D'altra banda, la participació ciutadana i la cultura democràtica constitueixen la base del moviment de les ciutats educadores i dels seus corresponents projectes educatius de ciutat.

- Finalment, a l'àmbit de les raons **morals** i tornant a ZAPATA-BARRERO (2007a) s'esmenten els aspectes de l'excessiu valor atribuït als drets front els deures, la pèrdua de valors, de referència i de sentit, la manca de diàleg, els contravalors ciutadans i cívics (com ara l'èxit fàcil, l'egoisme, l'hedonisme, etc.)

Des d'una altra perspectiva i segons CASAS (2007) les problemàtiques més significatives en l'àmbit del civisme i de la convivència es podrien agrupar en tres grups: actituds incíviques, actituds de no observació de normes i actituds que no afavoreixen la convivència. Per a cadascun d'ells, l'autora distingeix l'àmbit en què es donen, diferenciant-ne – quan s'escau – l'espai públic dels espais comunitaris (comunitats de veïns, etc.).

- Pel que fa a les **actituds incíviques**, l'autora les divideix en actituds de poc respecte a l'entorn (vandalisme, grafitis, defecacions de gossos, brutícia en general, incivisme lligat a l'oci nocturn, etc.) i les de poc respecte a les persones (sorolls, manca de respecte, etc.)
- En l'àmbit de la **no observació de normes**, diferencia entre les pròpies de la circulació viària (aparcament indegut, excés de velocitat, etc.) i aquelles activitats i usos no normatius o que cal regular (inclou en aquest apartat el *botellón*, l'inadequat del mobiliari urbà, consum de begudes/estupefaents, etc.). En aquest apartat i com a exemple de l'àmbit dels espais comunitaris esmenta els conflictes derivats de dificultats en la convivència o els problemes derivats de l'organització de la neteja.
- Entre les **actituds que no afavoreixen la convivència**, l'autora inclou la intolerància, actituds racistes o xenòfobes, les pors i els desconcerts relatius a la població d'origen estranger o la manca de coresponsabilitat.

Polítiques reactives i polítiques proactives referents al civisme

Dos són els posicionaments politic-administratius genèrics relatius al comportament cívic: els de caire proactiu i els de caire reactiu. D'acord amb ZAPATA-BARRERO (2007a) aquestes dues maneres de tractar aquesta matèria no s'han d'interpretar de manera exclouent, sinó "combinades sota una relació de prioritat". Són, de fet, estratègies interdependents: una política proactiva només podrà tenir èxit si existeix un marc normatiu de referència i, d'altra banda, difícilment serà possible canviar la mentalitat dels ciutadans amb la sola aplicació de la norma; tant és així que quan s'aplica de manera estricta front casos puntuals d'incivisme manifest es corre el risc, no només de caure en la improvisació, sinó que les conductes que es busca eradicar tornin a reaparèixer passat un temps. I és que, com ja s'ha esmentat, existeix un component volitiu necessari en la responsabilitat inherent al bon comportament ciutadà, element al que cal afegir un imprescindible posicionament actiu.

Les polítiques reactives referents al civisme són les que *reaccionen* front els conflictes. Ho fan mitjançant l'aplicació de la normativa legal, en aquest cas, de les ordenances. Contemplen el conflicte des d'una perspectiva negativa, on el subjecte és l'únic responsable de les infraccions.

Les polítiques proactives parteixen de la base de la prevenció. Per això procuren al ciutadà les eines necessàries per a que es pugui dotar d'una cultura cívica i la promouen en el seu entorn. Es tracta de cercar les causes dels conflictes per tal d'actuar-hi, més que no pas recórrer automàticament i de forma reactiva, a la sanció. Així, es cerquen les causes socials de l'incivisme i la persona no és contemplada com l'única responsable.

D'acord amb aquesta distinció entre models proactius-actius i reactius-passius, GALAIS (2007) troba exemples d'ambdós a l'àmbit local de diversos països europeus. Per a les primeres, cita estats com França, Itàlia o Irlanda. Quant a les segones, esmenta Portugal o el Regne Unit. Aquest darrer país s'ha dotat de polítiques de civisme que, en realitat, constitueixen plantejaments contra l'incivisme, front les actituds que ells anomenen *antisocial behaviour*. S'hi assimila sovint incivisme i delinqüència i es posa l'èmfasi en mesures sancionadores i judicials. Altres països, al seu torn, exhibeixen polítiques de civisme actiu passiu en proporció similar, com ara els Països Baixos, Finlàndia o Bèlgica.

Des d'aquest punt de vista i continuant amb ZAPATA-BARRERO (2007a) l'incivisme tindria la seva arrel en tres grans causes, les quals haurien de trobar tres tipus de resposta proactiva corresponent:

- El desconeixement.
- L'acció antisistema, la desobediència civil.
- L'apatia social, l'exclusió social, el desinterès per la política.

Les estratègies proactives adequades a cada cas serien, respectivament:

- La informació. Per exemple i a nivell de la seva obtenció, trobar-hi indicadors útils; també contacte directe amb els actors implicats.
- El diàleg. Per exemple, interacció entre diferents col·lectius i sectors socials; també interacció entre administració i administrats.
- La resocialització, la participació. Exemples en serien el foment de la participació, l'educació, les campanyes, etc.

És important, però, recordar el que afirma l'autor en referència a aquestes estratègies: una mala identificació o confusió de la causa pot provocar efectes contraris als que es persegueixen amb la implantació de la política proactiva.

Iniciatives molt interessants en aquest sentit pel fet de contemplar la majoria dels *ítems* exposats són, per exemple, les que impulsen diferents ciutats arreu del món en el sí del moviment del que s'han anomenat *ciutats educadores*. Les ciutats educadores constitueixen propostes integradores de vida ciutadana. El seu objectiu és treballar de forma conjunta amb sentit educatiu en el desenvolupament de polítiques i actuacions que impulsin la qualitat de vida de les persones, el seu compromís amb l'esperit de ciutadania i els valors d'una democràcia participativa i solidària.

Les ordenances de convivència i civisme

Des d'una perspectiva proactiva, les ordenances municipals sobre el civisme constitueixen un element necessari però no l'únic ni el més important en aquest àmbit. De fet, de la seva mera existència i rigorositat en l'aplicació no es pot inferir la garantia d'una bona convivència a les ciutats.

Aquestes normes constitueixen una expressió de la competència que els ajuntaments tenen sobre la gestió de l'espai públic i la convivència en la seva circumscripció territorial. A més de determinar quins són els usos i els comportaments adequats a l'espai públic i les conductes pròpies d'una bona convivència, són l'element de dret que empara, que confereix legitimitat als actes administratius en aquesta matèria, com poden ser, per exemple, les denúncies de la policia local i les sancions corresponents.

D'un estudi de la DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2007) i en referència a ordenances dels municipis d'aquesta província, s'infereix que aquestes normes són força uniformes en les conductes que tipifiquen així com en la intenció dels respectius legisladors. Així i tot, cada ajuntament regula en funció de la realitat del seu municipi, motiu pel qual es poden trobar continguts que no són coincidents. D'altra banda, s'hi conclou que sempre "són una resposta a les demanes ciutadanes i neixen en defensa dels drets de la comunitat".

Un estàndard d'estructura d'ordenança de civisme el podem trobar a l'esmentat estudi. Acostumen a iniciar-se amb una exposició de motius i disposicions generals, al que pot seguir una exposició de drets i deures de la ciutadania, així com de principis generals de convivència ciutadana i civisme. Altre aspecte contemplat és l'ús dels béns públics i de la via pública, al que segueix un règim sancionador i les corresponents disposicions transitòries, addicionals, derogatòria, annexos, etc. Altres capítols que es poden trobar a aquestes normes poden ser els referents al medi ambient, la tinença d'animals de companyia o la circulació de vianants i de vehicles. No obstant això, aquests aspectes – en especial els darrers – poden ser objecte de tractament específic a altres ordenances.

Civisme i urbanisme

Petites intervencions en l'àmbit de l'urbanisme i el disseny – el que ha vingut a anomenar-se *urbanisme dissuasiu* – poden millorar la seguretat i fer disminuir determinades actituds incíviques, com ara el *botellón*. Contràriament, l'augment dels processos de segregació urbana, la concentració de poblacions en dificultat a àrees urbanes concretes, poden generar una sensació d'increment de la delinqüència i de l'incivisme.

Per a BORJA (2005) la qualitat formal de l'espai públic no és pas una qüestió secundària. El paisatge urbà, quan no és atractiu, funcional ni agradable, estimula comportaments poc *cívics*; en definitiva, tot allò que configura el paisatge urbà és una condició necessària del civisme. Ítems que contribuiran al comportament cívic de la ciutadania poden ser proporcionar elements d'identitat o diferenciació a cada barri, fer visibles el manteniment i la cura dels diferents espais i estar atent a la convivència, sovint conflictiva, en els espais col·lectius.

Segons PONCE (2006), al Regne Unit i França, així com als Estats Units, cobren cada vegada més interès les polítiques públiques que parteixen de la premissa de connectar seguretat urbana amb un medi urbà que permeti el desenvolupament sostenible i la cohesió social. Així, s'elaboren normes concretes per afavorir la prevenció de la delinqüència mitjançant la planificació urbanística, recollint-ne aspectes com la lluita preventiva contra la segregació urbana o l'abordatge de la ubicació de certs llocs de culte des d'una nova perspectiva.

Finalment, i relacionant urbanisme, espai públic i diversitat, ARAMBURU (2005) considera que, en general, els barris perifèrics amb poques funcions i usos urbans i amb una població immigrada monoètnica són més proclius a viure malament la presència d'immigrants a l'espai públic que no pas barris centrals polifuncionals i amb diversitat d'usos i poblacions i amb una població immigrada ètnicament heterogènia.

Convivència en la diversitat

La nostra societat és profundament plural i complexa. Com la resta de societats, no està conformada per un únic grup homogeni, sinó per molts i diversos col·lectius que no constitueixen configuracions socials fixes. Aquests grups socials interactuen constantment, tot construint i redefinint les seves identitats així com els rols respectius a adoptar en aquesta interacció.

La heterogeneïtat de la nostra societat deriva d'una multiplicitat de factors, com ara els condicionaments socioeconòmics, el gènere, l'edat, l'origen cultural, etc. La diversitat de la nostra col·lectivitat no s'infereix únicament de les diferents comunitats culturals que la integren. D'altra banda, cal superar la concepció que les problemàtiques en l'àmbit del civisme i la convivència tenen relació directa amb la presència de col·lectius immigrants, ja que "el component cultural no és més significatiu que d'altres en relació amb els comportaments cívics o incívics" (CASAS, 2007).

Qualsevol consideració i actuació referent al civisme a la nostra societat ha de tenir present el factor de l'heterogeneïtat. Així, s'ha de fer un esforç per definir un conjunt de valors comuns a preservar, i derivar-ne unes normes de conducta i de bona convivència que puguin ser sentides com a pròpies per part del més gran nombre possible de grups socials.

Cenyint-se a l'àmbit de la diversitat cultural, ZAPATA-BARRERO (2007b) trasllada el que ja s'ha tractat en referència als discursos reactius i els discursos proactius a l'àmbit de la diversitat cultural. Mentre que els primers interpreten els conflictes que puguin sorgir entre immigrants, ciutadans i institucions públiques com un *conflicte d'interessos*, els segons ho fan com el d'un repte que cal afrontar, com a una part del procés de socialització entre totes les parts. El discurs reactiu té en compte les prioritats de la *població ciutadana* (els votants, de cultura i identitat homogènia), mentre que el discurs proactiu, al seu torn, fa servir de marc de referència la totalitat de tota la població.

L'autor es refereix a la política que sorgeix del primer dels dos darrers discursos esmentats com a *ciutadanisme*, tot qualificant-lo com una versió moderna del populisme. Consisteix en una retòrica que es nodreix de la fractura de la societat entre ciutadans i *no-ciutadans*. En la seva vessant política, aquest posicionament es mostra defensor de la sobirania dels primers en detriment dels segons; en el seu aspecte socioeconòmic, defensa els interessos socioeconòmics, els amenaçats beneficis del sistema del benestar i dels drets socials adquirits; finalment, hi ha un ciutadanisme cultural (o ètnic) que fa una crida identitària i nacionalista davant el procés de canvi causat per la diversitat.

El discurs proactiu constitueix una retòrica de la inclusió, que segueix uns eixos marcats, com a mínim, per l'aspecte de la participació i la cultura política, el tema de la visibilitat i el tema dels drets polítics en general i del dret a vot en particular.

Diversitat i espai públic

Els diferents tractaments del civisme contempen la doble dimensió de la relació entre les persones a l'espai públic i entre aquelles i aquest darrer. Tal com indica CAMPS (2005) el civisme parteix d'una idea bàsica: que les persones s'han de respectar les unes a les altres i que s'ha de respectar el que és de tots per a que tothom pugui gaudir-ne.

Cal consensuar unes pautes comunes de relació dins l'espai públic. Seguint a ARAMBURU (2005) aquell està, de fet, sotmès a unes convencions socials que en regulen l'ús d'una manera informal. Aquestes convencions poden ser molt diverses, i, en general, es generalitza massa sobre un conjunt de col·lectius molt heterogeni que fa usos molt diferenciats de l'espai, alguns d'ells molt visibles.

Per a aquest autor, sovint es dona una inversió dels usos polítics i dels usos socials de l'espai públic entre els països d'origen i el país de destinació: en general, els immigrants provenen de països on els usos polítics de l'espai estan força restringits (a la inversa que en els països democràtics d'acollida) i no així els usos socials, que són més oberts i flexibles que al lloc d'arribada, on hi troben una regulació específica per part de l'Administració. En els seus països d'origen, existeix una veritable autoregulació dels usos socials de l'espai públic i una més elevada tolerància pel que respecta a les apropiacions puntuals del mateix.

Seguint amb ARAMBURU (2005), i a banda de les tendències culturals que puguin fer inclinar a diferents col·lectius a preferir desenvolupar relacions de sociabilitat en l'espai públic, també es dona el que aquest autor anomena una *aglomeració compensatòria*. Aquesta els serveix per a equilibrar condicions d'habitatge caracteritzades per la precarietat i l'amuntegament, les dificultats en l'accés a equipaments de concurrència pública o la manca d'equipaments comunitaris apropiats (com en el cas de la manca d'equipaments religiosos).

L'autor conclou que sovint es donen situacions d'evitació de certs espais freqüentats per immigrants, independentment de quin sigui el seu comportament. Amb això encara s'accentua més el predomini de la immigració en aquests espais i així es posa en marxa un cercle viciós que condueix a la monopolització ètnica dels mateixos, unes monopolitzacions que, en aquests moments, obeeixen més al comportament de rebuig dels autòctons que no pas a una voluntat dels nousvinguts d'apropiar-se dels esmentats espais.

Un darrer apunt referent a la mediació

La mediació ciutadana és un sistema de resolució de conflictes que es caracteritza per apostar pel pacte, el compromís i la cultura del diàleg. També es pot definir com "la intervenció en un conflicte d'una tercera part neutral que ajuda les parts oposades a

gestionar i resoldre la seva disputa” (GROVER, GROSCH i OLCZK; 1996). La mediació atorga a la ciutadania un paper actiu i responsable davant dels conflictes i la cerca de solucions. S'ocupa també d'habilitar espais neutrals on poder tractar els conflictes per tal de poder arribar a acords.

Els mediadors són professionals que, de forma neutra i imparcial, tenen la missió d'afavorir la comunicació entre les parts enfrontades a fi d'ajudar-les a trobar una solució al conflicte.

La mediació constitueix un fenomen que s'emmarca en el progressiu increment de l'interès per les anomenades *formes alternatives de resolució de disputes*, un camp en el qual els països de cultura anglosaxona han estat capdavanters¹. Les formes alternatives de resolució de disputes són tècniques a les quals es recorre voluntàriament per resoldre una disputa al marge del procés judicial tipus. La mediació és una de les seves formes, però n'existeixen d'altres, com per exemple, l'arbitratge.

Els serveis de mediació ciutadana constitueixen un fenomen creixent als municipis a Catalunya. Els ajuntaments es doten d'aquests serveis, que obtenen cada vegada més un paper més important en la gestió dels conflictes en diferents àmbits: veïnal, educatiu, intercultural, interreligiós, etc.

Conclusions

Fins aquí s'ha procedit a abordar una introducció molt genèrica al civisme i la convivència i de la importància la seva adequada gestió. Per la pròpia naturalesa de l'article, ha calgut ser força sintètic i per aquest motiu ha estat necessari triar uns aspectes a desenvolupar i no uns altres. Pel camí han quedat qüestions no tractades, però no per això menys importants, com poden ser els diferents òrgans – comissions, observatoris – de què sovint es dota l'administració per a conèixer l'estat del civisme en el seu àmbit territorial, o també del paper afavoridor de la convivència que juguen els grups de diàleg intercultural o interreligiós. En el cas d'aquests darrers, com potser en el cas de la tasca mediadora, massa freqüentment es passen per alt – potser per no ser fàcilment mesurable – la seva contribució a la convivència i, de retruc, a la seguretat.

Com a conclusió, de tot el que s'ha exposat voldria destacar-ne els punts següents:

- Amb la mera i estricta aplicació de la norma és possible aconseguir resultats a curt termini front l'incivisme manifest. Aquest tipus de política acostuma a sorgir com a reacció a crisis concretes i puntuals al respecte. No obstant això, amb polítiques d'aquest caire és fàcil caure en la improvisació i, a més, no és fàcil que condueixin a una interiorització de la conducta a promoure.

- En les estratègies relatives al civisme, l'òptim és un enfocament que contempli complementàriament els posicionaments proactiu i reactiu, sempre prioritzant el primer a fi i efecte d'actuar sobre les causes que condueixen a comportaments incívics. L'aplicació de la norma hauria de ser l'última eina per a assolir els objectius marcats.

¹ En aquests països s'anomenen *Alternative Dispute Resolutions* (ADR).

- D'acord amb els punts anteriors, es fa necessària una educació en valors, sense la qual no s'interioritzarà les conductes apropiades. Aquesta educació hauria de comptar amb la participació activa i voluntària dels diferents sectors socials, amb la connivència i col·laboració de l'administració. Els resultats d'aquesta educació s'obtidran a mitjà i llarg termini.
- La confiança de la ciutadania en els polítics i les institucions públiques és fonamental, perquè en cas contrari es perd la participació, es cau en el desànim, en el *laissez-faire* i en la passivitat.
- Si es cau en la passivitat s'és procliu a caure en la cultura que emfatitzi els drets i la concepció de les institucions públiques com a mers serveis. D'aquesta manera es deixa en mans de l'administració l'arbitratge de tot conflicte i es condueix cap a una hipernormativització. L'individu s'inhibeix de tota responsabilitat que vagi més enllà de no fer el que està prohibit.
- Amb eines que fomentin la mediació i el diàleg social (intercultural, interreligió, etc.) es pot afavorir una gestió adequada dels conflictes.
- Cal evitar en tot cas l'estigmatització de sectors socials i la guetització de certs col·lectius. És necessari promoure la interacció amb l'objectiu d'una millor cohesió social.
- Polítiques adequades en matèria de civisme i convivència contribueixen a millores en l'àmbit de la seguretat i en la percepció ciutadana al respecte.

Bibliografia

ARAMBURU, Mikel. "La immigració i els usos de l'espai públic". Barcelona: Metròpolis mediterrània, 6 (2005), pp. 34-42. Monogràfic "Civisme: Les claus de la convivència".

BORJA, Jordi. "Urbanisme i ciutadania". Barcelona: Metròpolis mediterrània, 6 (2005). Monogràfic "Civisme: Les claus de la convivència", pp. 43-50.

CAMPS, Victòria. "El sentido del civismo". Barcelona: Metròpolis mediterrània, 6 (2005). Monogràfic "Civisme: Les claus de la convivència", pp. 15-21.

CAMPS, Victòria; GINER, Salvador. Manual de civismo. Barcelona: Ariel, 2004 (1a edició 1998).

DIPUTACIÓ DE BARCELONA (2007). Elements per a una actuació municipal de promoció del civisme. Barcelona: Diputació de Barcelona, Col·lecció Documents de Treball, Sèrie Igualtat i Ciutadania, núm. 3, març 2007.

ZAPATA-BARRERO, Ricard. (2007a) "Document marc: discurs local sobre cultura cívica".

CASAS, Marta. (2007) "Experiències locals i bones pràctiques sobre el civisme. Conclusions: resultats de l'anàlisi i propostes per a l'acció".

ÀREA D'IGUALTAT I CIUTADANIA DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA.

"Ordenances municipals reguladores de la convivència ciutadana i el civisme".

ÀREA D'IGUALTAT I CIUTADANIA DE LA DIPUTACIÓ DE BARCELONA. "Context actual. Actuació dels ajuntaments"

DIPUTACIÓ DE BARCELONA, "Les polítiques locals de civisme a debat". Barcelona: Revista Migrainfo, núm. 17, 2n trimestre de 2006, p. 5.

GALAIS, Carol. "Polítiques cíviques locals a Europa". Barcelona: Revista de la Diputació de Barcelona, núm. 148, set. oct. 2007, pp. 28-33.

GROVER, Karen; GROSCH, James W; OLCZK, Paul V. La mediación y sus contextos de aplicación. Una introducción para profesionales e investigadores. Barcelona: Paidós, 1996. Resum a Bibliografia bàsica sobre diversitat i ciutadania. Edició 2007. Barcelona: Diputació de Barcelona, Col·lecció Documents de Treball, Sèrie Igualtat i Ciutadania, núm. 6, maig 2007.

PONCE, Juli. (2006) "Convivència, inseguretat i urbanisme". Barcelona: Revista Migrainfo, núm. 17, 2n trimestre de 2006, pp. 6-9.

VV.AA. Mediació i resolució alternativa de conflictes als municipis. Barcelona: Documents Pi i Sunyer, 1999. Resum a Bibliografia bàsica sobre diversitat i ciutadania. Edició 2007. Barcelona: Diputació de Barcelona, Col·lecció Documents de Treball, Sèrie Igualtat i Ciutadania, núm. 6, maig 2007.

ZAPATA-BARRERO, Ricard (2007b). "Fonaments de les polítiques de ciutadania: discurs re-actiu i discurs pro-actiu". Barcelona: Revista Migrainfo, núm. 22, 3r trimestre de 2007.

Comparativa de les diferents propostes electorals en matèria de seguretat pública

David Royo

La següent taula estableix una comparativa entre les diferents propostes en matèria de seguretat pública i privada amb què concorrien als comicis electorals les diferents formacions polítiques d'àmbit estatal o autonòmic de Catalunya del passat 9 de març de 2008.

De l'observació dels diferents àmbits d'estudi que estableix la graella, es poden observar diferències molt notables entre les diverses propostes polítiques en seguretat, atenent al grau de profunditat o superficialitat amb què s'ha elaborat el programa polític en sí, o a l'extensió dels plantejaments específics en l'àmbit de la seguretat.

La divisió entre els diversos àmbits en què se subdivideix la graella obeeix en gran part a l'adscripció que en fan els partits en els seus programes. I per tant, hi ha àmbits en els quals només hi ha un o dos partits que plantegen qüestions, com seria el cas de l'apartat sobre ètica policial o les propostes en crim organitzat, d'altres aspectes en què gairebé tots els partits tenen les seves pròpies propostes, com seria el cas de les reformes legislatives o de Codi Penal o les polítiques en l'àmbit de la seguretat viària.

Si bé cada partit té les seves pròpies propostes obeint als seus plantejaments ideològics, hi ha diversos plantejaments en què en menor o major mesura es postulen totes les formacions, com seria la lluita contra el terrorisme, la millora de la coordinació policial sobretot en l'entorn europeu i l'augment d'efectius, mitjans tècnics i formació dels funcionaris policials.

PLANTEJAMENTS POLITICS EN SEGURETAT PROGRAMES ELECTORALS 9 MARÇ 2008	PSOE	PP	IU	PSC	CIU	ERC	IC	CIUTADANS - PARTIT DE LA CIUTADANIA
LÍNIES ESTRATÈGIQUES BÀSIQUES DE LES PROPOSTES SOBRE SEGURETAT	Lluita contra el crim organitzat Lluita contra el terrorisme Millora nivells seguretat ciutadana Modernització i optimització del sistema seguretat		Finalització manca de coordinació dels FCSE i modernització. Atura el progrés de la seguretat privada. Integració social amb presència i actuació integral i presència de la delinqüència en els barris castigats per l'exclusió social. Participació ciutadana a través Consejos Locals Seguretat Eficàcia policial a través Nou Sistema Policial Descentralitzat, civili, dotat de mitjans tècnics adequats i formació moderna de carretera policial. Creació sistema federal sobre tres àmbits actuació: autonòmic o de nacionalitat, custòdia de fronteres, duanes, documentació i delictes internacionals i àrea local amb desplegament policies locals en coordinació o formant part Policia Autonòmica	Seguretat entesa de manera àmplia, incloent la protecció entorn dels riscos. Treballar per a una societat que sigui segura en múltiples sentits, de manera que l'exercici de drets i llibertats per part de la ciutadania es desenvolupi en plena igualtat de condicions. Desenvolupament d'una Estratègia de Seguretat Nacional: lluita contra el terrorisme	Sense seguretat no hi ha llibertat Tolerància zero amb els delinqüents Cal una justícia que actuï amb immediatesa	Més eficàcia i més eficiència en l'àmbit de la seguretat. Aplicació d'un model policial que coordinat amb Policia Local si s'escau amb la seguretat privada, assumint totes les funcions que realitzen actualment les FCSE. Introducció de les màximes garanties davant la possibilitat de retenció de dades o mostres d'ADN per part de les forces i cossos de seguretat o d'intel·ligència. Protecció dels drets fonamentals de la ciutadania davant de plantejaments de polítiques de seguretat vers privat.	Propostes de respostes públiques de caràcter integral a necessitats individuals o col·lectives que són problemes globals. Polítiques inclusives que contribueixin a cohesionar una societat cada vegada més fragmentada en les seves randes i organització social i més diversa en les seves expressions i la seva mobilitat local i transfronterera.	Fer de la lluita contra el terrorisme un dels eixos d'actuació prioritària dels Govern promouent la ilegalització de les formacions i col·lectius que donquin amparament actiu o passiu a les organitzacions terroristes. Policia amb mitjans humans i tècnics suficients. Bases de dades unificades. Garanties de seguretat. Telèfon d'actuació policial. Protecció civil, competència exclusiva de l'estat, eDNH+. Reforma de la Llei de Seguretat privada. Justícia independent i despolititzada. Més mitjans per a la justícia. Justícia única, accés a la carrera judicial, disponibilitat lingüística, garanties econòmiques per a la víctimes.
NOMBRE EFECTIUS	Augment de 500 efectius més les 1.300 ja cobertes destinats a la lluita contra el terrorisme, especialitzant les formacions Paraguas, atacant les seves estructures, xarxes de recolliment ideològic o polític, mitjans financers i materials, sistemes d'aprovisament de reforçant i impulsant la cooperació jurídica i política internacional. Impuls del CEMU ja modernització de les FCSE i reforç de la cooperació efectiva amb cossos de policia autonòmics. Constituir Juntes de Seguretat a totes les CCAA en desenvolupament funcions de col·laboració, coordinació i informe de polítiques de seguretat que es desenvolupin en aquest àmbit.Potenciar les formes de col·laboració i cooperació judicial, duanera i internacionals.	Increment nombre efectius FCSE	Processos inèxits d'incorporació d'agents policials per garantir les vacants actualment existents i la necessària dotació d'efectius per respondre a les necessitats de la seguretat pública.				Increment dels efectius de la Policia Nacional i la Guàrdia Civil en 3.000 agents anuals.	Augment agents destinats a tasques de seguretat potenciant la policia de proximitat.
COORDINACIÓ			Ataivar l'eficàcia de la cooperació policial, judicial i d'intel·ligència en l'àmbit internacional. Promoció de noves fórmules de cooperació de l'Estat amb les Comunitats Autònomes i les Corporacions Locals la cooperació internacional en matèria de catàstrofes, la Conferència Sectorial en matèria de protecció civil i les formes d'intervenció dels mitjans estatals.	Cal reforçar la coordinació policial i l'intercanvi d'informació dels diferents cossos de policia. La coordinació ha de ser especialment activa davant les noves formes de delinqüència internacional i de terrorisme.	Establir línies de col·laboració i de contacte entre cossos de seguretat, les associacions de dones i els diferents recursos existents per a les diferents problemàtiques de seguretat.		Elaboració d'un Pla Estatal de Seguretat Pública i de prevenció de la delinqüència. Coordinació i col·laboració amb els cossos policials de Catalunya i el País Basc.	

PLANTEJAMENTS POLÍTICS EN SEGURETAT PROGRAMES ELECTORALS 9 MARÇ 2008	PSOE	PP	IU	PSC	CIU	ERC	IC	CIUTADANS - PARTIT DE LA CIUTADANIA
ESTADÍSTICA POLICIAL	Manteniment de la ràtio de criminalitat general en l'actual diferencial favorable en relació amb la ràtio mitjana dels països de referència de la UE. Reducció de l'actual ràtio de delictes greus (sobretot homicidis i robatoris amb violència i/o intimidació). Millora de l'eficàcia investigadora sobre crim organitzat i blanqueig de capitals, corrupció de menors i pornografia infantil. Augment de punts en la ràtio d'infraccions penals resoltes i 5 punts dels quals en el termini màxim de resposta policial.							
POLICIES LOCALS	Establir formes efectives de cooperació i participació real de les Polícies Locals en funcions de policia judicial i manteniment de la seguretat i la convivència ciutadana.						Gestió de la seguretat pública des de la proximitat territorial; creació i funcionament de les juntes autonòmiques de seguretat pública. Creació de les juntes locals de seguretat en els municipis de més de 25.000 habitants. Definir competències en matèria de seguretat als alcaldes dels municipis de més de 25.000 habitants.	
CRIM ORGANITZAT	Duplicació dels actuals GRECO - Grups de Resposta Contra el Crim Organitzat - i els ECO - Equips contra el Crim Organitzat - establint una malla operativa i especialitzada contra la delinqüència organitzada sobre tot el territori i Programa permanent de formació i tallers especialitzats en la lluita contra les delinqüències organitzades de crim organitzat en especial en les formes de blanqueig de capitals, delictes de caràcter urbanístic i immobiliari, ús fraudulent d'instruments financers, frau a Hisenda Pública i Seguretat Social, així com contra les modalitats delinqüencials que usen noves tecnologies.							
LLUITA CONTRA NARCOTRÀFIC	Perspectiva energicament i dràstica tofent de drogues en tots els graus de la mateixa, elevant el grau de prioritat de la lluita contra els canals de distribució i comercialització i la producció i venda de drogues en els Centres Educatius i els seus Entorns, així com en Llocs i Locals d'oci i Diversió i en els espais públics.							

AMBIT POLICIAL

PLANTEJAMENTS POLÍTICS EN SEGURETAT PROGRAMES ELECTORALS 9 MARÇ 2008	PSOE	PP	IU	PSC	CIU	ERC	IC	CIUTADANS - PARTIT DE LA CIUTADANIA
SEGURETAT CIUTADANA	Implementar atenent a la LO1/92 - en cooperació amb corporacions locals - plans específics de lluita contra la petita delinqüència i els comportaments incívics i perillosos, consum de drogues o alcohol als carrers i espais públics en general. Barris- "espais públics segurs". Participació dels col·lectius a través dels Consells Locals de Seguretat Ciutadana. Impuls a la policia de barri, amb funcions assistencials, atenció i contacte directe amb la ciutadania.							Creació d'un telèfon d'assistència policial únic en tot el territori nacional que derivi al quadra cap al cos de seguretat competent.
ÈTICA POLICIAL							Creació del Comitè d'Ètica dels cossos i forces de seguretat de l'Estat.	Creació de la Llei de Proporcionalitat i ús dels mitjans coactius i coactius que substitueixi als protocols interns d'actuació dels diferents cossos policials que determini clarament que s'entén per proporcionalitat en la utilització d'aquests mitjans per part de les forces de seguretat i la seva relació amb l'obtenció de l'objectiu del compliment de la llei.
NOVES TECNOLOGIES	Elaboració "Pla Quinquenal d'Infraestructures Tecnològiques" per implantar noves eines d'intel·ligència i anàlisi de la informació disponible, així com tecnologies i sistemes de recolzament i desenvolupament del servei policial. Impuls del Sistema Estatal de Bases de Dades Policials, per fer la disponibilitat d'informació entre tots els cossos i serveis policials de la UE. Nou Sistema Automatitzat d'Identificació Dactilar. Nou Sistema d'Informació de Schengen (SIS-II) i noves eines derivades de les exigències del Tractat de Prüm. Potenciar noves tecnologies per a vigilància i control del trànsit instal·lant fins a 2.000 punts de control de velocitat per a radars líkors.			Conversió de la web "Infrareessos" en la base de la informació per a l'actuació conjunta de les Administracions Públiques.				Bases de dades unificades. Potenciar la implementació de les noves tecnologies en les tasques policials dotant FCSE dels recursos necessaris. Promoció d'una Llei de Bases de Dades Policials sobre identificadors d'obtinguts a partir de l'ADN amb l'objectiu de crear i regular futura base de dades policial que uniqui tots els tipus de perfils d'ADN amb que actualment compta el Ministeri de l'Interior. Creació d'un sistema de dades policial unificades sobre persones reclamades, desaparegudes i cadàvers sense identificar. Instal·lació de càmeres de vigilància a l'interior de les comissaries per a protegir els crets dels delinqüents i dels agents en cas d'acusacions sobre abusos d'autoritat.
FORMACIÓ	Millora dels sistemes d'informació i intel·ligència. Potenciació i constitució de noves unitats operatives especialitzades.		Garantir la formació permanent per a una resposta eficient a la realitat social i territorial, però també a les noves formes de delinqüència.			Formació dels cossos de seguretat sobre les necessitats d'atenció i actuació envers les denúncies plantejades per les dones.		Enduriment dels exàmens psicològics per a l'accés d'aspirants als diferents cossos policials. Potenciar la formació contínua dels agents elaborant programes específics de captació professional i de formació jurídica. Increment de les hores lectives sobre mediació en la resolució de conflictes a les escoles de policia.

PLANTEJAMENTS POLITICS EN SEGURETAT PROGRAMES ELECTORALS 9 MARÇ 2008	PSOE	PP	IU	PSC	CIU	ERC	IC	CIUTADANS - PARTIT DE LA CIUTADANIA
ORGANITZACIÓ POLICIAL			Cos Federati de Policia Desmilitarització Guàrdia Civil i confluència amb CNP en CPP (Cos Federati de Policia) Autònoms com el País Basc i Catalunya. Crear unitat adscrita al CNP i GC. Reforma LO FCSF 2086 desenvolupament i ampliació competències Polícies Locals			Traspàs recursos necessaris per Asservir unitat i Pies Asservir País Valencià i Illes Balears Dissolució de la Guàrdia Civil.	Nova Llei Orgànica de Cosos i Forces de Seguretat de l'Estat Creació de les bases per a la estatut. Reordenació de de Policia i de la Guàrdia Civil. Comandament únic cosos i forces de seguretat de l'Estat. Desmilitarització de la Guàrdia Civil.	
TERRORISME (ETA)	Prevençió i combat del terrorisme amb major eficàcia. Millora del recolzament i assistència a les víctimes. Posar a disposició dels cosos policials tots els recursos humans, materials, tecnològics i jurídics per la lluita contra el terrorisme.			L'eradicació del terrorisme és un objectiu d'Estat: treball sistemàtic i constant dels serveis antiterroristes de l'Estat en la prevenció d'accions terroristes.				Impulsar front comú de partits polítics democràtics contra el terrorisme i la coacció política. Oposició a l'establiment de vies de negociació amb ETA i altres organitzacions que comportin contrapartides polítiques. Només es pot conversar perquè cessin i activitat o llurir les armes.
TERRORISME (SLAMISTA)	Reforç de les competències i els mecanismes operatius i d'intel·ligència contra el terrorisme de la Unió Europea, i la cooperació bilateral i multilateral amb els Estats Membres, mitjançant desplegament equips conjunts d'informació i investigació.			Reforçar la cooperació internacional. Impulsar les competències i els mecanismes operatius i d'intel·ligència de la Unió Europea contra el terrorisme. Impuls de la cooperació bilateral i multilateral amb els Estats membres de la UE. Impulsar les nostres capacitats nacionals d'intel·ligència, en la prevenció d'amenaçes i d'atacs terroristes.				Reforçar amb mitjans humans i tècnics de les Forces de Seguretat de l'Estat en la lluita contra el terrorisme internacional i augment coordinat amb les d'altres Estats, sobretot UE, EEUU i el nord d'Àfrica.
CODI PENAL	Reformes de: la LO 2/86 FCSF Cooperació judicial i policial, tant en àmbit nacional com internacional, constituint Equips Conjunts d'Investigació en el si de la Unió Europea.	Reformes en: - Enfortir capacitat resposta Estat en delictes: violència de gènere, xarxes pederàstia, xenofòbia, assalts a naus, agressions de menors i legres, corrupció i noves formes delinqüència. - Augment capacitat resposta contra noves bandes organitzades, supòsits extrema violència i multireincidència. - Compliment efectiu de les penes en delictes d'especial gravetat. - Mecanismes control i prevenció delictes penals en àmbit delictes penals i probats elevat de reincidència un cop acomplerta la pena.	Eficiència judicial, amb una "justicia de proximitat"		Reformar el Codi Penal en l'apartat de la delinqüència comuna i fer que hi figurin les bandes organitzades. Cal tipificar penament la pertinença a associació delictiva. Cal augmentar les penes pel delictes violents. La suspensió de les penes només s'ha d'adoptar de forma motivada, en els casos en què s'ingressa a presó condemnat. Cal evitar el criteri de la reincidència, tenint més en compte la data dels fets, comesos que la de la ferma de la sentència condemnatòria.	Reformar el Codi Penal en l'apartat de la delinqüència comuna i fer que hi figurin les bandes organitzades. Cal tipificar penament la pertinença a associació delictiva. Cal augmentar les penes pel delictes violents. La suspensió de les penes només s'ha d'adoptar de forma motivada, en els casos en què s'ingressa a presó condemnat. Cal evitar el criteri de la reincidència, tenint més en compte la data dels fets, comesos que la de la ferma de la sentència condemnatòria.	Perseguir activament i eradicar els delictes relacionats amb raons ideològiques i intolerància reiterades i continuades a persones, associacions i partits polítics al País Valencià i Illes Balears. Reforçar les mesures per combatre el proxenetisme en totes les seves formes, especialment el tràfic de dones. Enduir el Codi Penal per a l'explicació sexual de persones i garantir la protecció a les menors d'edat i promoure actuacions necessàries per garantir una assistència jurídica adequada a les víctimes de tràfic de dones.	Compliment íntegre de les penes als condemnats per delictes de terrorisme
AMBIT JUDICIAL								
LUITA CONTRA EL TERRORISME								

PLANTEJAMENTS POLÍTICS EN SEGURETAT PROGRAMES ELECTORALS 9 MARÇ 2008	PSOE	PP	IU	PSC	CIU	ERC	IC	CIUTADANS - PARTIT DE LA CIUTADANIA
VÍCTIMES TERRORISME I VIOLENCIA								
ROL DE LES VÍCTIMES	Lluita contra els accidents de trànsit es objectiu ferm, etc, etc i per tant es prioritari el treball polític realitzable la reducció del 50% de les víctimes mortals en l'horitzó de l'any 2010 per la Unió Europea. Pla Estratègic de Seguretat Vial per reduir les taxes d'accidents, el nombre de víctimes i de morts a les carreteres. Plans Autonòmics de la Seguretat Vial a fi de garantir un tractament integrat i integral de la seguretat vial en l'àmbit de les seves competències. Obligatorietat dels Plans Municipals de Seguretat Vial, obligatoris per a municipis de més de 40.000 habitants. Dotar a la DGT dels mitjans necessaris per a l'execució de la política del Govern en matèria de seguretat vial.		Protecció i tutela de les víctimes mitjançant una xarxa d'Oficines d'atenció a les víctimes i creació de fons estatal per ajuts econòmics a persones perjudicades pel delictes en situacions d'extrema gravetat o necessitat a través aportacions dels Pressupostos Generals de l'estat i dels béns incautats d'activitats delictives.	Millora del sistema d'atenció a les víctimes del terrorisme, aprofundint en la concepció proactiva i específica del treball a recobrament a aquestes. Elaboració de la Llei de protecció integral a les víctimes del terrorisme que unifiqui de manera sistemàtica en un únic text les normes existents, i que serveixi de millora i de llançament a tot el sistema legal vigent		Increment dels recursos de localització permanent de l'agressor mitjançant un sistema de GPS Dotar les associacions especialitzades en la lluita i erradicació de la violència masculista dels recursos econòmics necessaris per poder treballar i desenvolupar per facilitar la continuïtat dels serveis. Recolzar estudis en la matèria de violència de gènere realitzats per equips universitaris de dones i considerar-los en el disseny de les polítiques del govern espanyol.	IC	Recobrament a les víctimes del terrorisme i supressió dels símbols d'homenatge o record als terroristes
ÀMBIT DE TRÀNSIT								
SEGURETAT VIÀRIA								
ÀMBIT INSTITUCIONAL								

PLANTEJAMENTS POLÍTICS EN SEGURETAT PROGRAMES ELECTORALS 9 MARÇ 2008	PSOE	PP	IU	PSC	CIU	ERC	IC	CIUTADANS - PARTIT DE LA CIUTADANIA
SEGURETAT PRIVADA	<p>Implementar un Pla de Cooperació i una eina informàtica per a la cooperació en temps real en les tasques de prevenció de la criminalitat i manteniment de la seguretat. Reforma de les disposicions reguladores de l'activitat per permetre l'habilitació com a personal dels nacionals de tercers estats que residixin a l'Estat.</p>						<p>Elaboració d'un informe anual sobre la seguretat privada. Controls i inspeccions de les empreses de seguretat privada. Elaboració d'un programa de formació i capacitació dels titulars i realitzadors de la seguretat privada.</p>	<p>Reforma de la Llei de Seguretat Privada que millori i reguli més eficientment i consensuada el marc legal dels professionals del sector. Endurir les sancions contra les pràctiques d'infràsistemes professionals. Disseny d'una uniformitat única i igual per a tots els vigilants de seguretat on no hi es distingiran els emblemes de les respectives empreses. Establiment de plans de formació per a la professionalització del sector i la regulació professional dels comandaments intermedis.</p>
SEGURETAT PÚBLICA	<p>Foment de la coordinació dels serveis d'urgència i emergència que intervenen en els accidents de trànsit, per tal que els temps d'arribada s'apropin a l'objectiu dels 10 minuts en zona urbana i 20 a interurbana. Promoció de millors pràctiques a l'atenció, rescat i trasllat de víctimes en col·laboració amb autoritats.</p>							
SEGURETAT PÚBLICA	<p>Continuar implantant el sistema d'alerta nacional en cooperació amb les Comunitats Autònomes, amb la finalitat de cartografiar digitalment i aplicar a la protecció civil. Implantar i establir les bases necessàries per aprovar una Llei de Cooperació entre les Administracions Públiques en matèria de Protecció Civil que permeti l'ajut solidari entre les Administracions (cooperació Estatal, Comunitats Autònomes, Corporacions Locals i cooperació internacional en matèria de catàstrofes, la Conferència Sectorial en matèria de protecció Civil i les formes d'intervenció dels mitjans estatals. Implantar la Unitat Militar d'Emergències, tant en capacitats com en matèria de col·laboració amb altres unitats similars a la Unió Europea.</p>						<p>Impuls del nou model de Protecció Civil amb els caràcters de: rigorositat, respecte a l'organització competencial de les comunitats autònomes i l'establiment de mecanismes formals i forts de cooperació entre les Comunitats Autònomes i d'aquestes amb l'Estat. Aquest canvi de model passa per una nova Llei de Protecció Civil adequada al marc competencial actual i la creació d'un mecanisme sectorial de protecció civil a nivell estatal que garanteixi la cooperació en aquelles situacions d'emergència que ho requereixin.</p>	<p>Proposen la creació d'un Centre Nacional d'Emergències que coordini els efectius de protecció civil de les diferents CCAA.</p>
SEGURETAT PÚBLICA								
PARTICIPACIÓ CIUTADANA								<p>Creació del Consell de Seguretat de l'Estat espanyol com un espai deliberatiu, d'interlocució i de democràcia participativa per incorporar a la ciutadania en l'elaboració de polítiques públiques de seguretat.</p>

Traduccions

El creixement de l'islam polític¹

Traducció realitzada per Ferran Alonso

Síntesi

El mes de febrer de 2008 s'ha fet públic l'informe ***The New Front Line: Security in a changing world*** de l'*Institute for Public Policy Research* (ippr), un *think tank* progressista dels capdavanters al Regne Unit. Aquest informe preliminar és part de les activitats de l'ippr en relació a la seva Comissió independent de Seguretat Nacional. Aquesta Comissió, composta per tots els partits, prepara una estratègia independent de seguretat nacional per al Regne Unit. La Comissió està presidida per Lord Robertson of Port Ellen i Lord Ashdown of Norton-sub-Hamdon. Signa el present informe Ian Kearns (sots president de la Comissió i sotsdirector de l'ippr) i Ken Gude (Assessor de la Comissió i col·laborador de l'Institut de Recerca de Polítiques Públiques). El present informe analitza els canvis claus que tenen lloc en l'àmbit nacional i internacional de la seguretat i avalua les implicacions polítiques d'aquests, tot examinant el context dins del qual una estratègia de seguretat nacional ha de ser elaborada. Un dels cinc principals temes tractats ha estat "El creixement de l'islam polític", del qual s'ha realitzat la següent traducció.

El quart i penúltim aspecte que considerem sobre el panorama de la seguretat contemporània és el creixement de l'islam polític o islamisme². Actualment, aquest representa tant una amenaça immediata vers la seguretat pública, com un repte per a les polítiques a llarg termini de les democràcies occidentals. Tot i que els seus orígens es poden remuntar a molts segles abans, la forma moderna de l'islam polític deu el seu desenvolupament a actius escriptors i ideòlegs de mitjans del segle XX, tals com Abul Ala Maududi al sud d'Àsia i Sayyid Qutb a Egipte (per a una anàlisi més minuciosa dels orígens i desenvolupament de l'islam polític cal veure Roy 2004 i Burke 2003). Els moviments que aquests ideòlegs van promoure, la Jamaat-e-Islami i Germans Musulmans, van ser l'avantguarda d'allò que Maududi obertament va descriure com a "una doctrina revolucionària i un sistema que busca l'enderrocament dels governs" (Maududi citat en Husain 2007). L'islamisme modern, llavors, és concebut més com un moviment polític que utilitza una particular interpretació de la religió que no pas com un moviment religiós fonamentalista que de tant en tant s'involucra en afers polítics. Ni Maududi ni Qutb, ni altres seguidors rellevants, van rebre una formació teològica en tota regla.

¹ Aquest article és una traducció autoritzada per Ian Kearns d'una part de l'informe ***The New Front Line: Security in a changing world*** (ippr).

² Existeix un debat sobre l'ús del terme per tal de conceptualitzar de manera correcta aquest fenomen. Encara avui s'està reflexionant sobre el tema però per a l'objectiu d'aquest article, cal ressaltar que nosaltres el descrivim com a un fenomen polític i no pas religiós.

En termes del seu contingut ideològic, l'islamisme es basa en una divisió del món en un camp de batalla entre les forces del mal i del bé. Els bons, en aquest guió, són els *verdaders* musulmans totalment entregats a una interpretació islamista de l'islam. Els malignes, per altra banda, són un grup de països, entre els quals s'hi troben els Estats Units, el Regne Unit, França i Rússia, que són els que manipulen el sistema internacional contra el món musulmà i utilitzen una xarxa de dirigents apòstates als països islàmics per tal d'espolar els seus recursos i mantenir a la població subjugada. Conseqüentment, els objectius polítics islamistes van dirigits a eliminar aquests dirigents apòstates del món musulmà, a instaurar societats autènticament musulmanes (segons la seva interpretació), a expulsar qualsevol interferència occidental i, per a aquells més extremistes, a eradicar el model econòmic i social occidental.

En els darrers anys, l'islamisme ha esdevingut, en ocasions, violent a través d'Al Qaeda (o cèl·lules inspirades en aquesta) o a través de grups que no mantenien cap contacte amb aquesta organització. Un moment clau en relació a la violència islamista va ser la invasió soviètica de l'Afganistan. Les organitzacions islamistes van demanar als musulmans d'arreu del món que s'unissin a la resistència contra l'ocupació soviètica. Milers van respondre a la crida i, fortament radicalitzats per l'experiència, van tornar als seus països d'origen amb la visió que la violència constituïa una forma legítima d'expressió política (Mamdani 2005). S'havia traspassat un llindar psicològic i la violència havia esdevingut un mitjà per aconseguir objectius polítics de forma revolucionària en llocs com Algèria, Egipte, Iemen, Txetxènia, Indonèsia i Filipines (Bergen i Reynolds 2005).

Com és sabut, l'islam polític actual, fins i tot en les seves formes violentes, ha aconseguit arribar directament a les democràcies occidentals, més enllà dels països amb població majoritàriament musulmana. Aquest islam polític cerca tant reclutar a membres de la creixent població musulmana com a persones no musulmanes que poden ser susceptibles de convertir-se a una particular interpretació islamista de la religió musulmana.

Políticament i organitzacional, l'islam polític no és homogeni i els seus partidaris s'organitzen en una sèrie de cercles concèntrics. Al centre hi ha un petit grup que constitueix el nucli dur de radicals compromesos a cometre accions violentes en base a la seva agenda política, malgrat que els membres d'aquest nucli no acostumen a ser els autors dels atemptats. En el següent cercle, més ampli, es troben els *soldats d'infanteria*, més abocats a l'acció violenta. Després d'aquest grup, hi trobem els membres de les organitzacions islamistes més radicals de les quals molts dels *soldats* poden ser fàcilment reclutats. En la part externa del darrer cercle, es localitzen els membres d'altres organitzacions islamistes que persegueixen objectius polítics però actuant dins del sistema polític vigent i defugint de la violència per a aconseguir-ho. Finalment, al voltant d'aquest cercle hi trobem aquells que poden ser descrits com a creients del missatge polític islamista, que poden constituir el cercle tàcit de suport (Saggar 2006, Klausen 2007).

En el context del Regne Unit aquest cercle tàcit de suport ha estat copsat en les respostes d'una enquesta d'opinió. Una enquesta sobre les actituds entre els musulmans britànics duta a terme per *The Times* en motiu de la controvèrsia per les caricatures de Mahoma a Dinamarca reflectia, per exemple, que el 7% de la mostra estava d'acord amb la següent afirmació: "Sota certes circumstàncies justificaria un atac suïcida en terra britànica"

(Saggar 2006:314). Aquest percentatge significa que més de 100.000 musulmans britànics justificarien l'acció. Una enquesta posterior realitzada per ICM mostrava que una cinquena part dels enquestats comprenia els sentiments i els motius d'aquells que havien dut a terme els atacs de Londres (ICM/Sunday Telegraph 2006). Finalment, un estudi sobre estudiants musulmans al Regne Unit, realitzat per la Federació de Societats d'Estudiants Islàmics, mostrava que un 4% era totalment incapaç de condemnar els atacs de juliol 2005 a Londres, un 11% refusava condemnar els atacs i un 20% manifestaven que no informarien a la policia del seu coneixement d'un possible terrorista suïcida (FOSIS 2005).

Malgrat aquest panorama crític i del repte que suposa l'islamisme que s'ha descrit, tant en termes de seguretat com de política, els polítics encara no han comprès exactament què està succeint. Un factor contextual que pot ajudar al creixement de l'islamisme en els països occidentals és la disminució i la desfeta dels grups revolucionaris de l'extrema esquerra en les darreres dècades, la qual cosa ha deixat un espai d'expressió a l'islam polític per a fer polítiques radicals. Un altre factor potencial és el sentiment d'autèntic greuge polític viscut per molts musulmans. Això apunta a les polítiques exteriors occidentals i, més específicament, a percepcions d'injustícia i humiliació en relació a la qüestió Israel-Palestina, a la pèrdua de control efectiu dels recursos energètics naturals del Pròxim Orient i a les percepcions del rol d'Occident en el manteniment i suport de règims autocràtics i opressors en molts països musulmans.

Alguns analistes han assenyalat un major sentiment d'alienació entre les comunitats musulmanes que viuen a Occident. Sobretot, aquest fenomen apareix entre aquells ciutadans musulmans de segona i tercera generació a causa no tan sols d'una oposició contra les polítiques exteriors occidentals al Pròxim Orient, sinó també provocada per una barreja de factors complexos com ara la percepció d'exclusió social per raó de raça, molt relacionat amb la islamofòbia. Un treball de periodisme d'investigació realitzat per As Shiv Malik en relació als atacs de Londres ha evidenciat que alguns joves musulmans al Regne Unit pateixen una acusada crisi d'identitat en la qual no s'identifiquen ni amb la cultura dels seus pares ni tampoc amb els valors del seu propi país (Malik 2007).

La veritat, però, és que encara existeix un insuficient coneixement sobre les causes subjacents del creixement de l'islam polític. Més encara, els processos de radicalització per a aquells que es mouen del cercle tàcit de suport a l'acceptació plena de l'islamisme i d'aquells que passen d'una ortodòxia radicalitzada a un compromís actiu violent són, fins i tot, menys compresos. Les històries de vida d'aquells que han estat involucrats en l'islamisme polític i després s'han retractat com ara Ed Husain (Husain 2007) proveeixen valuosa informació, però la literatura acadèmica descriu un ampli ventall de factors probables en els processos de radicalització que inclouen les relacions personals, els factors psicològics, les dinàmiques socials de grup i les oportunitats de comunicació d'Internet, amb un resultat final encara per desxifrar.

Fer polítiques públiques en aquest context no és fàcil. L'ús de la religió per part dels islamistes per emmascarar la naturalesa política del seu projecte ha posat els règims democràtics occidentals en una posició difícil ja que aquests volen, per una banda, preservar el seu compromís per la tolerància i la diversitat en les seves societats i, per una altra, encarar el repte de l'islamisme sense criminalitzar els seguidors de la fe islàmica.

El repte polític és igualment complex. Un dels reptes clau pel Govern britànic és saber com protegir els ciutadans de l'amenaça islamista sense introduir mesures de seguretat que empenyin a ciutadans musulmans a una radicalització o, fins i tot, a un salt a la violència. Un altre dels reptes és comprendre quina és la millor manera proactiva de disminuir el nombre de cercles de suport, tant domèsticament com internacional, per tal que aquells que es troben en els cercles més nuclears es trobin aïllats i sense massa marge de maniobra. Ambdues comporten un alt nivell de dificultat i sense una millora en la comprensió dels processos de radicalització violenta serà pràcticament impossible. A curt termini, només són possibles progressos limitats i el repte de l'islamisme és molt probable que romangui com a operador clau, tant a nivell domèstic com internacional, a les agendes de seguretat per molt de temps.

Bibliografia

BERGEN, P., REYNOLDS, A., (2005) 'Blowback Revisited', *Foreign Affairs*, 84, November/December 2005, pp2-4

BURKE, J., (2003) *Al Qaeda: Casting a Shadow of Terror* London: I.B. Tauris & Co Ltd

FEDERATION OF STUDENT ISLAMIC SOCIETIES IN THE UK AND IRELAND (FOSIS), (2005) *The Voice of Muslim Students: A Report into the Perceptions and Attitudes of Muslim Students Following the July 7th London Attacks* London: FOSIS, available at www.fosis.org.uk/sac/FullReport.pdf

HUSAIN, E., (2007) *The Islamist* London: Penguin

ICM/Sunday Telegraph, (2006) Poll of Muslim public attitudes, 19 February 2006

KLAUSEN, J., (2007) *British Counter-Terrorism After the July 2005 Attacks* Washington DC: US Institute For Peace

MALIK, S., (2007) 'My Brother the Bomber', *Prospect*, June, issue 135, pp30-41

MAMDANI, M., (2005) 'Whither Political Islam', *Foreign Affairs*, January/February 2005, 84, pp148-155

ROY, O., (2004) *Globalized Islam: The Search for a New Ummah* New York: Columbia University Press

SAGGAR, S., (2006) 'The One Per Cent World: Managing the Myth of Muslim Religious Extremism', *The Political Quarterly*, Vol. 77, No. 3, July-September, pp314-327

Ressenya literària

Formació de formadors per a la mobilitat segura. Quaderns de Trànsit número 4. ¹

Ressenya realitzada per Vicens Valentín

Síntesi

La lluita contra la sinistralitat i en favor d'una mobilitat segura té en la formació i l'educació dels infants i els joves la millor garantia d'èxit a mig i llarg termini. En tant que vianants en actiu i futurs conductors, la transmissió dels valors de la seguretat viària en infants i joves suposa poder modificar les conductes de risc de les persones, factor clau del trinomi clàssic sobre l'accidentalitat (vehicle / via / persona).

En la producció de materials per a la formació per a la mobilitat segura realitzada pel Servei Català de Trànsit, mancava una obra de referència que sintetitzés les metodologies i els recursos didàctics emprats pel formadors. La publicació del llibre *Formació de formadors per a la mobilitat segura*, ha vingut a cobrir aquest buit amb una obra rigorosa i, per sobre de tot, útil i pràctica per als docents.

El dimecres 9 de gener d'enguany, es va presentar a la seu del Departament el llibre *Formació de formadors per a la mobilitat segura*. Es tracta, més que no pas d'un llibre o d'un manual convencional, d'una proposta per posar a l'abast de tothom el model de formació per a la mobilitat segura impulsat i difós pel Servei Català de Trànsit, conjuntament amb els professors Letizia di Batolomeo i Francesc Esteban.

El llibre sintetitza la llarga quinzena d'anys que, primer, sota el paraigua de l'Institut de Seguretat Viària de Catalunya, i posteriorment del Servei Català de Trànsit, han dedicat els professors els tècnics i els formadors vinculats a la formació per a la mobilitat segura, a la generació d'eines i instruments per la formació directa d'equips d'educadors viaris de la Policia de Catalunya.

En tot cas, no parlem d'un manual per a la formació de formadors a l'ús, de caràcter estàndard, sinó més aviat d'una obra de referència per a la sempre complexa tasca de la formació de formadors en àmbits no reglats de la formació i l'educació com són el de la seguretat viària i la mobilitat segura.

És antiga i arrelada la tradició que agents de policia facin una tasca d'apropament al complex món del trànsit amb els alumnes de les escoles, especialment al món local. Han tingut tradició, en aquest sentit, l'organització de visites a instal·lacions de les policies locals, parcs infantils de trànsit, accions de les policies locals en fires infantils, etc. Accions que tenien un marcat caràcter divulgatiu i d'iniciació a l'aprenentatge de les normes viàries

¹ Francesc Esteban Amat, Letizia di Bartolomeo: Formació de formadors per a la mobilitat segura. Quaderns de trànsit 4. Servei Català de Trànsit. Departament d'Interior, Relacions Institucionals i Participació. Barcelona 2007

les més de les vegades. Totes elles molt lligades, com no podia ser d'altra manera, amb el món de la circulació de vehicles a motor i, en general, al món del motor. Cal recordar la quantitat de parcs infantils de trànsit que en realitat es convertien en pistes de karting, i cal recordar l'esforç que pel Servei Català de Trànsit ha suposat reconvertir-los en circuits per a bicicletes, d'acord amb els objectius de la formació i l'educació viària.

Des de finals dels anys 80, i a la vegada que continuava la tradició més clàssica d'educació viària per part de les policies locals (al llibre se'ns recorda que la Guàrdia Urbana de Barcelona celebrava l'any 2006 el seu 50è aniversari de presència a les escoles), a Catalunya s'ha anat produint l'evolució del concepte seguretat viària al de mobilitat segura². Aquest és un fenomen cabdal ja que aquest canvi no s'ha produït per la descoberta del concepte, sinó que aquest concepte és conseqüència d'un llarg procés de conscienciació dels poders públics i de la ciutadania respecte de la xacra que suposa l'accidentalitat i la mortalitat viària en la societat moderna³. Es tracta més d'un canvi de paradigma⁴ pel que fa l'estudi i la investigació de la problemàtica del trànsit, que no pas de la substitució d'un concepte per altra per una qüestió d'interès conjuntural. És a partir de l'inici d'aquesta reflexió conceptual, en un llarg procés dialèctic, que apareix la necessitat de buscar un nou model d'acostament a l'escola com a mitjà de modificació de la realitat de l'accidentalitat.

El trinomi clàssic sobre l'accidentalitat situa al vehicle, la via i la persona, com els factors de risc clau de qualsevol anàlisi sobre el trànsit i de qualsevol política reactiva o proactiva respecte de la mobilitat⁵.

Hereus de l'optimisme il·lustrat en la ciència, podríem dir que la majoria dels esforços s'han centrat en la millora dels dos primers factors (vehicle i via) com a solució bàsica a la sinistralitat, possiblement perquè es tractava d'elements, dades i informació quantificable, mesurable i, per tant, susceptible d'objectivar.

De vegades, però, les inèrcies i la deformació professional, al menys al nostre país, ha fet que s'apliquessin els mateixos paràmetres científics i tècnics per treballar sobre el tercer factor del trinomi: la persona, amb poc èxit per cert. S'havien deixat gairebé únicament les solucions normatives per a la modificació de les pautes dels conductors mitjançant les regulacions de permisos, sancions i regles de circulació, situats a l'esfera del dret administratiu per a les sancions i, finalment, a la del dret civil per les conseqüències de la sinistralitat traduïdes a un valor monetari per compensar la víctima, però sobre tot per compensar els riscos de les asseguradores (allò que els professionals dels sectors

² Dossier tècnic de seguretat viària número 13 Propostes per a la mobilitat segura en el lleure. Servei Català de Trànsit.

³ Cal destacar les iniciatives del Servei Català de Trànsit. Podeu consultar, respecte de la formació, les Actes del III Congrés Internacional sobre polítiques europees de trànsit. Barcelona, 4 i 5 de novembre de 2004. Ed. Servei Català de Trànsit, 2005.

⁴ En el sentit que s'ha donat a les aportacions de Thomas Khun al voltant dels seus estudis sobre la revolució científica, als anys seixanta: La estructura de las revoluciones científicas. Fondo de Cultura Económica. 2006

⁵ Pot resultar interessant consultar la publicació: Antropologia viària. Educació i pedagogia viària, IV Simposi Internacional d'Antropologia viària 2004. Fundació Abertis. 2005.

anomenem assumptes de quantia). L'actor per antonomàsia era el conductor, i en una mesura molt menor, el vianant, com si en un món absolutament infiltrat per la motorització i extensament urbanitzat, hi quedessin actors al marge de conductor o vianants a la via pública, és a dir de les persones.

Aquell optimisme il·lustrat en la ciència, en realitat es tradueix en un optimisme gens racional en la persona, la qual, si la via i el vehicle tenen un nivells d'excel·lència irrefutable, hauria de permetre la conducció de vehicles amb plena garantia de seguretat. Bé, és cert que via i vehicle, són factors clau. Si aquests no funcionen amb eficàcia i eficiència o tenen carències bàsiques, difícilment un bon -i prudent- conductor podrà millorar la seva seguretat basant-se exclusivament en la seva consciència crítica, amb l'excepció que renunciï a conduir (o a caminar per la via pública, en el seu rol de vianant). Per tant, la millora d'aquests dos factors, no és només desitjable, sinó que ha de ser exigible.

Quedava la persona llavors, com a actor principal. Un cop denunciada i sancionada teníem la possibilitat de modificar la seva conducta per mitjans no estrictament coercitius, és a dir, per mitjà de l'educació (i en el cas dels adults de la reeducació, malgrat que aquesta paraula tingui cert tint autoritari) en tant que sistema de transmissió de coneixements, valors i costums, i no simplement per l'ensinistrament de certes tècniques i habilitats per manejar una màquina.

Si mirem el panorama educatiu en relació a la seguretat viària i la mobilitat segura, trobarem ben poca cosa. En l'educació reglada es té present com a valor transversal que s'ha de fer un espai entre el continguts obligatoris i els optatius, la majoria de vegades gràcies a l'entusiasme dels ensenyants i mestres.⁶

Només cal circular com a conductor o vianant per qualsevol via per apreciar que la cultura de la mobilitat segura té un arrelament relatiu, fins i tot podríem dir que feble, malgrat que universalment tots hem convingut en reconèixer que conduir és perillós així com també hem convingut en reconèixer que el canvi climàtic també ho és: conducció competitiva, dependència de l'automòbil per a la vida privada i laboral, transports públics poc eficients, vianants que per cultura o edat no han adaptat la seva percepció de la realitat viària a la realitat del trànsit actual, manca d'informació, manca d'incentius, valors confusos (córrer més no significa sempre arribar abans, arribar primer molts cops no significa res, etc), convivència difícil entre vehicles pesants pel transport agropecuari que tenen un ús discutible en zona metropolitana, especialment si un no està ni estarà vinculat a negocis agropecuaris, (i que mai veuran un vedell o una bala de palla a la caixa), i les bicicletes en expansió, alguns usuaris de les quals encara no han descobert que aquestes màquines no disposen (ara per ara) de llums intermitents i que cal fer senyals indicatives de canvi de

⁶ Serveix a tall d'exemple la normativa sectorial estatal i catalana: Real Decreto 1513/2006 del 7 de diciembre por el que se establecen las enseñanzas mínimas de la educación primaria; REAL DECRETO 1631/2006, de 29 de diciembre, por el que se establecen las enseñanzas mínimas correspondientes a la Educación Secundaria Obligatoria; DECRET 142/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació primària; DECRET 143/2007, de 26 de juny, pel qual s'estableix l'ordenació dels ensenyaments de l'educació secundària obligatòria.

sentit de la via o de desplaçament amb els braços com en els primers temps de la motorització.

Estem lluny d'obrir el televisor al matí i veure com els programes infantils estan adreçats a l'educació viària dels petits, com per exemple a Anglaterra.

El problema no és banal, doncs, està farcit de qüestions de fons de caràcter transversal que dificulten l'anàlisi: hi ha problemes tècnics sobre el vehicle que abasten la totalitat de les disciplines polítècniques i que són un repte per a l'enginyeria com a ciència, d'eficàcia, d'eficiència, de fiabilitat, de sostenibilitat, etc; hi ha problemes a les vies de caràcter enciclopèdic que van des de la qualitat del substrats geològics que les suporten, fins a les de caràcter constructiu, materials, símbols, llenguatge simbòlic i disseny, climatològics, latitudinals, culturals, macro i microeconòmics, fins i tot estratègics. No en va, el model de desenvolupament modern es fonamenta de manera condicionant en la motorització.

Però, malgrat els desafiaments, el tercer factor, la persona concreta, sobre la que recau el risc concret d'accident concret, té la possibilitat de no tenir-lo, evitar-lo o minimitzar-lo, decidint una resposta o una altra en un situació donada, i com que les habilitats que es requereixen per poder fer front a aquesta problemàtica no són innates, cal un procés d'aprenentatge complex i no tant sols instrumental.

El mirall en el qual ens volem reflectir és el d'alguns països europeus que tenen una accidentalitat menor respecte de la nostra, bàsicament el Regne Unit, Holanda i Suècia, que se situen a la ratlla de la cinquantena de morts per milió d'habitants (amb dades de 2003 a nivell d'Unió Europea), malgrat que en els darrers anys, altres països s'acosten a aquestes dades, com Alemanya i Dinamarca que se situen al voltant de la setantena⁷.

Aquests països porten dècades educant la població envers la seguretat viària. Projectes com el present són els que poden facilitar aquest acostament. Veiem doncs el plantejament d'aquesta metodologia.

Formalment el llibre s'articula en 17 capítols, una conclusió i una bibliografia bàsica, malgrat que tots tenen una línia argumental definida que permet sentir que el que llegim està integrat en l'objectiu de referència: la formació per a la mobilitat segura.

Podríem establir tres separacions temàtiques: del capítol 1 al 7, en la qual es fa una introducció als elements que conformen els principis de la comunicació i la motivació humana, així com els rudiments del comportament: actituds, hàbits i emocions, principis bàsics de l'educació, amb breus però clares remissions a les escoles més importants i alguns autors de referència: Maslow i Mc Clelland per a la motivació; Watzlawick per a la comunicació, etc.

Els capítols 8, 9 i 10, els quals estan relacionats amb el risc, la percepció que les persones tenim al respecte i la presa de decisions, també amb breus enunciats sobre els principals corrents científics, i sobre alguns autors principals, com Kahneman i Tverski, per a la teoria prospectiva; i Rotter, Witkin, Näätänen i Summala i Wilde per a les teories sobre el risc i com s'aborda.

⁷ Informe sobre la seguretat a Catalunya 2007, font Servei Català de Trànsit.

En aquest apartat s'introdueix un dels conceptes segurament més interessants en l'abordatge de la formació en mobilitat segura: els factors personals del risc. Tenim clar el trinomi dels factors de risc clàssics, que ens ajuden a abordar l'accidentalitat en totes les seves facetes: vehicle, via i persona. Els factors personals de risc són, en paraules dels autors: "aquells elements que depenen del mateix subjecte i que determinen, augmenten o multipliquen la probabilitat de tenir una conducta que suposi un dany", i que "faciliten l'aparició de conductes de risc o de conductes segures" (pg 162). Aquests factors són els següents:

- L'errònia o insuficient percepció del risc
- La influenciabilitat
- L'escassa consciència de mi mateix
- La manca d'adaptabilitat

I tenen un punt de contacte comú que és el nivell d'acceptació del risc (pg 163).

No cal dir la potència que suposa aquesta sistematització pel que fa la comprensió de la problemàtica⁸ del trànsit i la mobilitat segura, doncs permet integrar, com a eines explicatives, les teories d'abordatge del risc que hem vist en capítols anteriors, i sistematitzar les respostes en funció del subjecte i les seves característiques psicofísiques. Des del punt de vista pedagògic, permet especialitzar la resposta per grups d'edat homogeneïtzats.

Del capítol 11 al 17 es tracten tècniques i metodologies didàctiques aplicades al tema central: la mobilitat segura. Resulten utilíssimes aquestes pàgines per als formadors.

Cal fer especial menció al capítol 12 i al capítol 16, que explica dues de les accions desenvolupades per l'equip: el ROA⁹, model metodològic construït específicament per a l'educació en la seguretat viària i el sistema de planificació de la *Guia de l'educació per a la mobilitat segura* (GEMS)¹⁰, que ja ens van oferir a l'any 2004 com un recurs per orientar els formadors. Aquest capítol inclou dos annexos en els quals s'ofereixen models de fitxes de treball per programar, així com una guia d'objectius didàctics.

Els capítols 14 i 15 el llibre ofereix mètodes per a la formació i programació de caràcter estàndard, adaptats a l'objectiu de treball: Phillips 66, treball en grup, pluja d'idees, discussió, dilemes morals, etc. I en el capítol 16 s'orienta i es clarifica de manera àgil el

⁸ S'utilitza el concepte problemàtica entès com el conjunt de problemes que pertanyen a una ciència o una activitat determinada, és a dir com a un complex de problemes que cal abordar de manera holística.

⁹ És tracta de l'acrònim dels temps de la formació **R**eflexionar sobre les pròpies idees, **O**ferir noves experiències, **A**plicar i **C**oncloure, elaborat per l'equip de FormAcció.

¹⁰ LA GEMS és una eina que va ser presentada a l'any 2004 i és el precedent editat d'aquest llibre. Podem entendre que la GEMS és el producte concentrat de les aportacions que conté el llibre i té un format de recurs didàctic. Guia d'educació per a la mobilitat segura. Orientacions per a l'elaboració de programes. Servei Català de Trànsit, Generalitat de Catalunya 2004.

tema de l'avaluació, que malgrat no resolde el tema, orienta al respecte als no especialistes.

Cal fer esment de la conclusió: La història d'en Pol i l'Àlícia. Simplement recomano la seva lectura. Només remarcar que en aquest apartat es pot valorar (i gaudir) de la magnífica capacitat de comunicar dels autors, que ja hem pogut anar apreciand en el conjunt dels capítols. Aquí el recurs narratiu aplicat a la didàctica és molt més considerable i podem dir que s'acompleix aquella màxima clàssica que hauria de ser la darrera fita de qualsevol persona que hagi tingut l'ocasió d'haver de fer front a un grup d'alumnes de qualsevol naturalesa: Instruir delectant.

Vagi finalment el reconeixement explícit a la gent de l'Àrea d'Educació i Formació Viària del Servei Català del Trànsit i a tots els monitors d'educació viària de les policies de Catalunya, perquè creuen en el que fan i són, segur que ningú dirà el contrari, coautors intel·lectuals del projecte.

Apunts de seguretat

Generalitat de Catalunya
Departament d'Interior,
Relacions Institucionals i Participació
Secretaria de Seguretat

secretaria de redacció:

Ferran Alonso falonso@gencat.cat
Mònica Solé msolep@gencat.cat